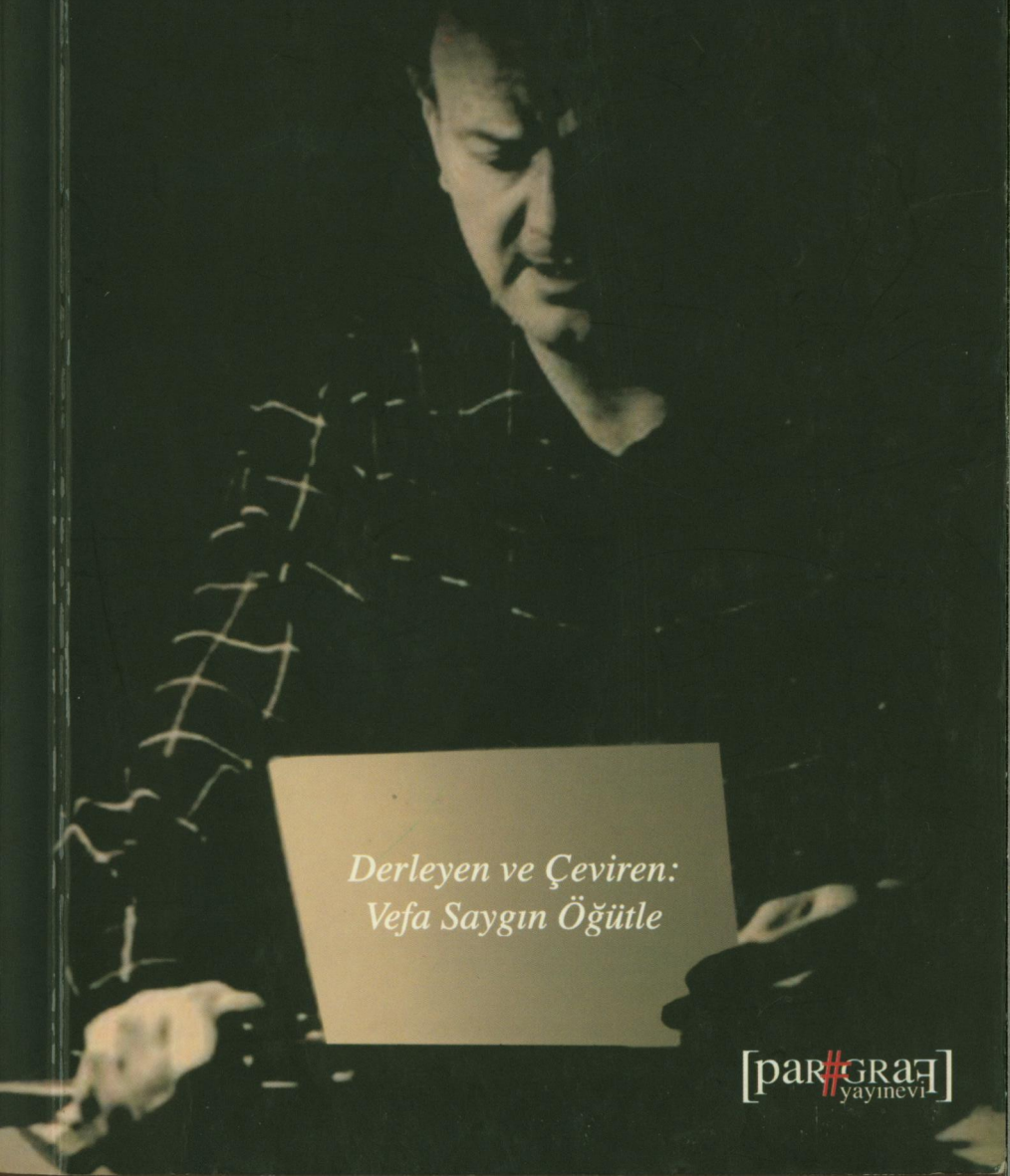
C. Wright Mills

Bilgi, Sosyoloji ve Bilgi Sosyolojisi Üzerine

Derleyen ve Çeviren:
Vefa Saygın Öğütle

[par#graf yayınevi]

C. Wright Mills, 28 Ağustos 1916'da, Texas Waco'da doğdu. 26 Eylül 1942' de, *A Sociological Account of Pragmatism: An Essay on the Sociology of Knowledge* (Pragmatizmin Sosyolojik Bir Açıklaması: Bilgi Sosyolojisinde Bir Deneme) başlıklı tezini tamamlayarak, Wisconsin Üniversitesi'nden sosyoloji doktorasını aldı. Nisan 1946'da Columbia Koleji'ne sosyoloji doçenti olarak atandı. 1949'un ilkbaharında Chicago Üniversitesi'nde misafir sosyoloji profesörü oldu. 1953 ilkbaharında ise, Brandeis Üniversitesi'nde misafir insan ilişkileri profesörlüğü yaptı. 1 Temmuz 1956'da, Columbia Koleji'nde sosyoloji profesörü oldu. Kaleme alacağı eserleri için materyal toplamak amacıyla, 20 Nisan-20 Mayıs 1960 tarihleri arasında Sovyetler Birliği'ni, 8-24 Ağustos 1960 tarihleri arasında ise Küba'yı ziyaret etti. *Listen Yankee* (Dinle Yankee) adlı eserinde Küba Devrimi'ni savunduğu için ölüm tehditlerine maruz kaldı ve Kübalı işadamları hakkında iftiraya dayalı yorumlar yaptığı gerekçesiyle, hakkında 25 milyon dolarlık bir tazminat davası açıldı. C. Wright Mills, 20 Mart 1962' de, New York'taki evinde geçirdiği bir kalp krizi sonucu hayatını kaybetti.

Başlıca Eserleri: *The New Men of Power: America's Labor Leaders* (Helen Schneider'ın asistanlığı ile, 1947, "İktidarın Yeni İnsanları: Amerikan İşçi Liderleri"), *The Puerto Rican Journey: New York's Newest Migrants* (Clarence Senior ve Rose K. Goldsen ile birlikte, 1950, "Porto Riko'lunun Yolculuğu: New York'un En Yeni Göçmenleri"), *White Collar: The American Middle Classes* (1951, "Beyaz Yakalılar: Amerikan Orta Sınıfları"), *Character and Social Structure: The Psychology of Social Institutions* (H.H. Gerth ile birlikte, 1952, "Karakter ve Sosyal Yapı: Sosyal Kurumların Psikolojisi"), *The Power Elite* (1956, "İktidar Seçkinleri"), *The Causes of World War Three* (1958, "Üçüncü Dünya Savaşı'nın Sebepleri"), *The Sociological Imagination* (1959, "Toplumbilimsel Düşün"), *Listen Yankee: The Revolution in Cuba* (1960, "Dinle Yankee: Küba'da Devrim"), *The Marxists* (1962, "Marksistler").

Veta Saygın Öğütle, 1976'da İzmir'de doğdu. 1993'te girdiği 9 Eylül Üniversitesi Maden Mühendisliği ve 1994'te girdiği Ege Üniversitesi Ziraat Mühendisliği bölümlerindeki eğitimini yarıda bırakarak müziğe ve sosyal bilimlere yöneldi. 1996-99 yılları arasında profesyonel olarak müzikle uğraştı. 2002'de, Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden mezun oldu. Bu çalışmanın yayınlandığı sırada, Muğla Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak çalışmalarını sürdürmekte ve "Bir Fenomen Olarak 'Amerikan Sosyolojisi'" başlıklı yüksek lisans tezi üzerine çalışmaktadır.

C. WRIGHT MILLS

BİLGİ, SOSYOLOJİ VE BİLGİ SOSYOLOJİSİ ÜZERİNE

Derleyen ve Çeviren
VEFA SAYGIN ÖĞÜTLE

[paradigma yayınevi]
ANKARA – 2005

Paragraf Yayınları/17
Toplum Bilimleri / 4
•
C. Wright Mills
Bilgi, Sosyoloji ve Bilgi Sosyolojisi Üzerine
•
ISBN 975-6134-16-X
•
© Paragraf Yayınevi, 2005
Tüm hakları saklıdır.
Paragraf Yayınevi'nin yazılı izni olmaksızın
hiçbir yolla kısmen ya da tamamen çoğaltılamaz.
•
1. Baskı: Temmuz 2005 (1000 adet)
•
Yayına Hazırlayan: Savaş Aktur
Teknik Hazırlık: Mesut Seven
Kapak Tasarımı: Birikim Matbaacılık
•
Baskı: Birikim Matbaacılık Sanayii

[paragraf yayınevi]
Menekşe-2 Sokak No. 31/1 • Kızılay-Ankara
Tel: (0312) 419 00 32-33 • Fax: (0312) 425 78 02
www.paragrafyayinevi.com
bilgi: paragraf@paragrafyayinevi.com

İçindekiler

Derleyen ve Çevirenin Önsözü 7

Dil, Mantık ve Kültür 13
Bilgi Sosyolojisinin Metodolojik Sonuçları 30
Konumlanmış Eylemler ve Motiv Vokabülerleri 47
İdeoloji ve İktisat 63
Sosyal Patologların Mesleki İdeolojisi 67
Günümüz Sosyal Çalışmalarında İki Araştırma Tarzı 93
IBM + Gerçeklik + Hümanizm = Sosyoloji 109

C. Wright Mills'in Yaşam Kronolojisi 119
C. Wright Mills'in Eserleri 126

Derleyen ve Çevirenin Önsözü

"Akademik *nesir yazma hastalığını* (*Prose*) yenebilmeniz için, önce akademik *görünme hastalığından* (*Pose*) kurtulmanız gerekir."

C.Wright Mills
(Toplumbilimsel Düşün, s.360)

Mills, Türkçe'de nasıl bir yankı yaratmıştır ve Türkiye düşün dünyasındaki yeri nedir? Meseleye bugünden doğru başlarsak, sanırım durumun ciddiyeti daha net bir biçimde ortaya çıkacaktır. Mills'in, ki o da yeni bir baskısı (çev. Ünsal Oskay, 2000, İstanbul: Der) yapıldığı için, hal-i hazırda ulaşılabilir durumda olan tek eseri, "Toplumbilimsel Düşün"dür –eski bir baskı olmasına karşılık kısmen ulaşılabilir durumda olan "İktidar Seçkinleri"ni (çev. Ünsal Oskay, 1974, Ankara: Bilgi) saymazsak. Bununla birlikte azimli bir okur ve inatçı bir kütüphane tarayıcısı iseniz, eski kitapçılardan, bazı köklü kütüphanelerden ya da dost insanların kişisel kütüphanelerinden "Marksistler"e (çev. T. Hasan, 1966, İstanbul: Ağaoğlu), "Dinle Yankee" ye (çev. İnci Özgüden ve Doğan Özgüden, 1969, İstanbul: Ant) ve rivayet odur ki "Beyaz Yakalılar"a ulaşabilirsiniz.

Şüphesiz ki, sosyoloji alanında yapılan bazı çeviri ve telif eserlerde ve diğer yandan üniversitelerdeki kimi sosyoloji derslerinde Mills'e yönelik atıflarda bulunulmuştur ve bulunulmaktadır. Ancak kadim dostlarından Horowitz'in söylediği ve pek çok yazarın kabul edeceği üzere, Amerika'da zamanının "yegane entelektüel kahramanı"[1] olan C. Wright Mills için bu kadarı yeterli midir?; özellikle çok daha az ilgiye layık olan insanların gördüğü ilgi göz önüne alındığında... Bunun sebeplerine ilişkin –şüphesiz ki genel çıkarımlar düzeyinde– bir şeyler söylersek:

İlk olarak, ülkemizin akademik tarihine dair bir sebepten söz edebiliriz. Bu, sosyal bilimler (ve sosyal ilgiler) ile felsefe arasındaki

[1] Irving Louis Horowitz tarafından derlenen *Power, Politics and People: The Collected Essays of C. Wright Mills* (1963, New York: Oxford University Press) adlı esere yine Horowitz'in yazdığı Giriş (s. 1).

makasın, kurumsal ve kuramsal anlamda gitgide açılmasıdır. Böylesi bir gelişim, bir yandan ***filozofizm*** olarak adlandırılabilecek, özelde sosyal teoriden genelde teoriden kaçışla karakterize olan *pür* bir felsefe anlayışının yayılmasına yol açarken –ki işin ilginç tarafı, "sosyoloji" alanında yapılan bazı çalışmalar da bu kapsama girebilmektedir–; diğer yandan da "gündelik yaşamın dolaysız gerekleri"[2] ile iştigal eden, ***sosyolojizm*** olarak adlandırılabilecek *pür* bir sosyoloji anlayışını başat kılmıştır. Diğer bir deyişle, bir yanda felsefi kavram ve kategorilerin toplumsal ve tarihsel bağlamlarından koparılarak fetişleştirilmesi; diğer yanda ise geçmiş ve gelecekle bağı kesilmiş "dolaysız şimdi"nin –ki buna *şimdinin despotizmi* de diyebiliriz– taşıdığı çözülmesi gereken "sorunlara" ("sorunsallara" değil) yönelik "sağduyu sahibi" anlayış söz konusudur. Şüphesiz ki burada, birbirine zıt yönde ilerleyen iki temel eğilimden söz ediyoruz; zira –bereket versin– kendisini bu iki eğilimin arasında ya da dışında konumlama çabasında olan çalışmaların varlığı açıktır.

İkinci olarak, akademinin kendi üzerine düşünme hususundaki isteksizliğinden bahsedilebilir. Buna dair olası iki tarihsel sebep öne sürülebilir: Uzak geçmiş anlamındaki ilki; ülkemizdeki üniversitelerin kuruluş yıllarından bu yana belirli bir "bilim" konsepsiyonu aracılığıyla kurumsallaşması ve bu konsepsiyonun herhangi bir özdüşünüm olasılığına imkan vermemesidir. Bir diğer sebep ise; "düşünme hakkında düşünme"nin her çağda değil, ancak özgül koşullarda, "ihtilafın mutabakattan daha fazla göze çarptığı bir çağda"[3], bu demektir ki yerleşik inançların sarsılmaya başladığı bir çağda ortaya çıkması ve buna karşılık, ülkemiz açısından böylesi gelişim ve yönelimlerin daha filiz halindeyken budanmasıdır. Dolayısıyla bir yandan sözünü ettiğimiz "bilim" konsepsiyonu diğer yandan politik müdahaleler sonucu kendi kurumsal kabuğu içinde hapsolan akademi, kendisini bilgi nesnesi haline getirmek şöyle dursun, kendi araştırma nesneleri ile –"kendinde gerçeklikler" ile– olan sorununu dahi çözmüş değildir.

O halde, kabaca çizmeye çalıştığımız bu haritada Mills hangi

---

[2] Karl Mannheim; "American Sociology", *Essays on Sociology and Social Psychology* (ed. Paul Kecskemeti) içinde, 1998, London: Routledge, s. 186.

[3] Karl Mannheim; *İdeoloji ve Ütopya*, çev. Mehmet Okyayuz, 2002, Ankara: Epos, s. 31.

koordinatlara oturmaktadır? Mills'e dair buradaki genel çözümlemeler bağlamında sunacağımız birkaç önerme, meseleye bir miktar ışık tutar niteliktedir:

a) Mills dilin, zihnin, mantığın ve felsefi kategorilerin tarihsel bir özellik taşıdıklarını; bu demektir ki toplumsal yapılarla ve ethoslarla ilişkili olduklarını, kültürel görelileştirmeye açık olduklarını –ancak bu durumun sosyal bilimler aracılığıyla incelenmelerine bir engel teşkil etmediğini–, yani sosyal anlamda koşullanmış olduklarını savunmuştur.

b) Mills, "toplumsal olguların beslendiği plazmanın tarihsel zamanın bizzat kendisi olduğunu"[4] –bu demektir ki, "dolaysız şimdi" nin aslında tarihsel zamanın içine gömülü olduğunu–, "gündelik yaşamın dolaysız gerekleri"nin toplumsal yapılarla, diğer bir deyişle mikroskobik gözlemlerin makroskobik kavramlarla ilişkili olduklarını ve "sağduyu" olarak tanımlanan şeyin çağın egemen ethosu olan "pragmatizm" ile eşdeğer olduğunu savunmuştur.

c) Mills, "bilim epistemolojisinin, ister kuramsal ister deneysel fizikçilerin kullana geldikleri yöntemlerden bir asalak gibi yararlanarak gelişmesini gerçekleştirebildiğini"[5], laboratuar koşullarındaki deneysel inceleme dahi politik ve değer-biçici boyutlar taşıyorken sosyal bilimler açısından "değerden-bağımsız", "nesnel" bir bilginin mümkün olmadığını –olsaydı dahi bunun arzu edilir bir şey olmayacağını–, dolayısıyla doğruluk ve geçerlik kriterlerinin bizzat kendilerinin sosyolojik soruşturmaya açık olduğunu savunmuştur.

d) Mills akademinin, sebep ve sonuçları kendi içinde dönen kapalı devre bir sistem olmadığını, bir toplumsal kurum olarak diğer kurumlarla değersel, kurumsal ve politik ilişkiler taşıdığını, özellikle çağının egemen sosyoloji anlayışının verili toplumsal düzeni meşrulaştırma ve yeniden-üretme işlevi gördüğünü, ve bu kurumlaşmanın yeni bir bürokrat tipi yarattığını savunmuştur.

Bu önermeler ile yukarıda yaptığımız çözümlemenin sonuçlarını karşı karşıya getirdiğimizde, ortaya şöyle bir tablo çıkacaktır: Mills, a) "pür felsefeci" açısından fazlasıyla "sosyolog"; b) "pür sos-

---

[4] Marc Bloch; *Tarihin Savunusu ya da Tarihçilik Mesleği*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 1994, Ankara: Gece, s. 20.

[5] Mills; *Toplumbilimsel Düşün*, s.100.

yolog" açısından fazlasıyla "felsefi"; c) sözünü ettiğimiz "bilim" konsepsiyonu açısından fazlasıyla "ideolojik"; ve d) akademi-içine kapanmış düşünüş açısından fazlasıyla "politik"tir.

Ülkemiz açısından Mills'in trajedisi, büyük oranda burada yatmaktadır. Zira aktarmaya çalıştığımız temel eğilimler göz önüne alındığında, Mills'in "araf"ta ikamet ettiği görülecektir; ancak bu, kesinlikle "iki cami arasında binamaz kaldığı" anlamına gelmez. Zira Mills, özellikle "IBM + Gerçeklik + Hümanizm = Sosyoloji" (Mayıs 1954) adlı makalesinde, kendi sosyoloji pratiğini oldukça net bir biçimde konumlandırmaktadır.

...

Makalelerden yapılan seçkilerin bir avantajı da; yazarın yaşam süreci içindeki yönelimlerini izlemeye olanak vermeleridir. Makaleler, hem entelektüel yolculuğun köşe taşları hem de tamamlanmamış ve tamamlanmayı bekleyen işler deposudur çoğu zaman.

Mills, Wisconsin Üniversitesi'nde 1939'da girdiği doktora programını, 1942'de, *"A Sociological Account of Pragmatism: An Essay on the Sociology of Knowledge"* (Pragmatizmin Sosyolojik Bir Açıklaması: Bilgi Sosyolojisinde Bir Deneme) başlıklı tez çalışmasını vererek tamamlamıştır. Bu dönemde Mills'in temel dikkati, genelde bilgi sosyolojisinin problemleri, özelde ise sosyolojide kendini gösteren epistemolojik ve mantıksal problemler ve sosyal bilimlerdeki nesnellik problemi üzerinedir. Nitekim bir makaleler dizisi olarak yayınlanan "Dil, Mantık ve Kültür" (Ekim 1939), Bilgi Sosyolojisinin Metodolojik Sonuçları" (Kasım 1940), "Konumlanmış Eylemler ve Motiv Vokabülerleri" (Aralık 1940) ve "Sosyal Patologların Mesleki İdeolojisi" (Eylül 1943) adlı çalışmaların bu ilginin bir sonucu olduğu görülecektir.

Entelektüel yolculuğuna bilgi sosyolojisinin problemleri ile başlayan Mills'in, sonraki çalışmalarının önemli bir bölümünü "iktidar" sorunsalı üzerine oluşturduğu bilinmektedir. Bu durum, serinin son makalesi olan "Sosyal Patologların Mesleki İdeolojisi"nde görülebilir; ki bu makalenin, Mills'in ölümünden sonra yapılan birtakım derlemelerde kullanılması, literatür açısından önemini göstermektedir. Diğer yandan, aynı dönemde kaleme alınmış olan "İdeoloji ve İktisat" (Haziran 1942) adlı değerlendirme yazısı, Mills'in bu dönemde politik meselelerin dışında kalmadığını ve dahası bu meseleleri "bil-

gi" sorunsalı ile bağlantılandırdığını göstermek açısından önemlidir.

"Günümüz Sosyal Çalışmalarında İki Araştırma Tarzı" (Ekim 1953) adlı makalenin yazarı olan Mills, artık kendini sosyoloji alanında tam anlamıyla kanıtlamış bir yazardır ve dikkatini, yöntem tartışması temelinde, tekrar sosyal bilimler üzerine yöneltmektedir. Nitekim hemen ardından kaleme alınan "IBM + Gerçeklik + Hümanizm = Sosyoloji" adlı makale, az önce değindiğimiz üzere, Mills'in kendini net bir biçimde konumlandırdığı ve sosyoloji öğrencilerine (ve tabii tüm sosyal bilimcilere) deyim yerindeyse bir okuma listesi sunduğu yalın ve çarpıcı bir metindir.

Sonuç olarak; bu çalışma, Türkçe okuru, Mills'in bilgi sosyolojisine, bilimin epistemolojik ve özellikle kurumsal-politik doğasına, özetle bilimin ve bilimsel bilginin tarihsel-toplumsal karakterine dair görüşleri ile yeniden buluşturmayı ve sosyal bilimin "ne"liğine dair tartışmalardaki olmazsa olmaz yerini vurgulamayı amaçlamaktadır. Şüphesiz ki Mills, pek çok noktada eleştiriye açıktır –ki bu anlamda, çevirenin de eleştiri hakkı saklıdır. Ancak, yaşadığı dönemde "bir sosyolog ve Birleşik Devletler'in vicdanı"[6] olan böylesi tutkulu bir sosyal bilimcinin entelektüel serüveni, şu bulunduğumuz ortamda özellikle dikkate değerdir. Dolayısıyla Mills'in fikirlerinin sosyal bilimler gündemine taşınmasında mütevazı bir rol oynadığı noktada, bu çalışma amacına ulaşmış olacaktır.

...

Bu çevirideki doğrular bir yana, özellikle yanlışların bana ait olacağını göz önünde bulundurmak kaydıyla teşekkür faslına gelirsek;

Yüksek lisans tez çalışmamızın bir yan-ürünü olan bu eserde, tez danışmanım olan; ve hiçbir akademik "görünme" kaygısına girmeden derdimi ve tutkumu paylaşarak bu çevirinin her satırına göz nuru döken; bana olan güvenini hiçbir zaman kaybetmediğini sevinçle gözlemlediğim, kelimenin tam anlamıyla "hocam" Ayşe Durakbaşa'ya...

Salt varlığıyla dahi, bu çalışmayı tamamladığım süre zarfında bulunduğum üniversiteyi yücelten; öğrencisi olmaktan büyük gurur duyduğum; ve sosyal bilimler felsefesinin Türkiye'deki en önemli

---

[6] Pablo González Casanova; "C.Wright Mills: An American Conscience", *The New Sociology* (ed. Irving Louis Horowitz) içinde, New York: Oxford, s. 75.

kilometre taşlarından biri olan "hocam" Doğan Özlem'e...

Bu çalışma boyunca yaptığı nokta atışlarıyla muallakta kaldığım kilitleri açan; aynı odayı paylaşıp aynı "dumanlı" havayı soluduğum; ve dostluğundan büyük sevinç ve gurur duyduğum ağız dolusu "dostum" Halil Apaydın'a...

Yıllardır yaptığımız uzun sohbet ve yürüyüşlere dayalı hukukumuz bir yana, yangına körükle giderek Mills'e dönük dikkatimi alevlendiren ve bu çalışmanın başlama vuruşunda olmazsa olmaz bir yeri olan, "uzun soluklu yarenliği" ile Bekir Balkız'a...

Yürek dolusu teşekkürler...

Muğla, Haziran 2005

DİL, MANTIK VE KÜLTÜR*

Bir bilgi sosyolojisinin problemleri, kültür bilimlerinin belirli kavram ve bulgularına bilgi *(knowing)* ve metodoloji teorileri tarafından meydan okunduğu zaman ortaya çıkar. Sosyal ve ekonomik etkenlerin düşünsel süreçlerde etkin olduğuna dair farkındalık, Amerikan sosyolojisi içindeki spesifik araştırmalarda kıyıda kalmış notasyonlar şeklinde ve sosyolojik olarak yaklaşıldığında ise psikolojide zımni olarak ortaya çıkmaktadır.[1] Ancak, ilgili sosyolojik materyaller, özellikle de zihnin *(mind)* ve dilin karakteri ile alakalı olanlar, sosyolojik bilgi teorileri ve fikirlerin kültürel yaşamları *(careers)* ile ilgili olanlar tarafından henüz yeterince kullanılmamıştır.

Başka yerlerdeki bilgi sosyolojileri, ayrıntılı ifadelendirmelere ulaşmışlardır[2]; ancak Amerikalı sosyal bilimciler, teorilerini, düşüncenin kültürel bir bakış açısından tarihsel yeniden-yapılandırılması ile uğraşmaya uygun bir biçimde dönüştürmemiş veya geliştirmemişler; ne de metodoloji ve düşünseme *(reflection)* teorilerine dönük böylesi bir çabanın içerimlerini ifade etmek için sistematik olarak çabalamışlardır.[3] Önermesel *(postulational)* çerçevenin ve ampirik hipo-

---

* "Language, Logic, and Culture", *American Sociological Review*, cilt 4, No. 5 (Ekim 1939).

1 L. Wirth'in, K. Mannheim'ın *Ideology and Utopia* (xxi, New York, 1936) adlı eserine yazdığı önsöz ile karşılaştırınız.

2 Alman *Wissenssoziologie* ve Fransız bilgi teorisi. Alman materyallerinin oldukça uygun bir bibliyografyası için bkz. Wirth ve Shills'in Mannheim çevirisi; *a.g.e.*, 281 vd. Fransız bilgi teorisi için, *L'Année Sociologique* (cilt I-XII)'deki eleştiri ve monografilere bakınız.

3 Ancak bunu, H.E. Barnes ile birlikte ortaya koyduğu güçlü sunumdaki H. Becker'ın özeti ile karşılaştırınız (*Social Thought from Lore to Science*, New York, 1938).

tezlerin bu yokluğuna rağmen, belirli teorik sorulara yönelik var sayılan ama analiz edilmeyen 'cevaplar', pek çok sosyologun zihninde etkili olmaktadır. Teorisyenin işi, böylesi varsayımları kesin hipotezler şeklinde telaffuz etmek ve eleştirel olarak dikkatle gözden geçirmektir.

Zihniyetin ve fikirlerin sosyal belirlenimine dair sayılabilecek iki bakış açısı vardır. Bunlar; *tarihsel* ve *sosyo-psikolojik* bakış açılarıdır. Düşünsemede sosyal belirleyicilerin bir rol oynadığını kabul eden bir zihin formülasyonu olmaksızın, geniş bir tarihsel düzeydeki iddialar, düşük bir entelektüel itibar taşıyacaktır. Bir zihin teorisi, sosyal etkenleri, zihniyete içkin bir biçimde kavramak durumundadır. Bir bilgi sosyolojisinin problemlerini, tarihsel bir düzeyde ele alabiliriz; ancak türsel *(generic)* hipotezimizi, sosyo-psikolojik düzeye ilişkin olarak da ele almalıyız.

Mevcut bilgi sosyolojilerinin başlıca eksikliği, zihin ve diğer sosyal etkenlerle bağlantı kurabilecek *terimlere* dair bir anlayışın ve açık-seçik formülasyonların yokluğudur. Bu eksiklik, söz konusu yokluğun yanı sıra, genel bir hipotezin kabul edilmesi sonucu ortaya çıkan psikolojik problemleri fark etmedeki başarısızlıktan kaynaklanır.

Sidney Hook, yakın bir zamanda, "muhafazakarlık" ile "rasyonalizm", "liberal" politik yönelimler ile "deneyselcilik" arasındaki "tarihsel ilişkiler"i belirtmenin zor olmadığını öne sürmüştür.[4] Tarihsel ilişkilere atıfta bulunmak zor değildir; peki ama tarihsel bir ilişki tam olarak nedir? Doktrinlerin, diğer kültür bileşenlerine benzer bir biçimde, herhangi bir-iki biyolojik organizmadan ayrı bir varlık biçimine sahip olmalarına karşın, (şüphe edilen, ıskartaya çıkarılan ya da yeniden-formüle edilen inançlara dair bir süreç olan) düşünsemenin, nihai olarak düşünen *(minded)* bir organizmada yer işgal ettiğini ve bu organizma tarafından yerine getirilen sembolik bir edim olduğunu kabul etmeliyiz. Herhangi bir birey, muhtemeldir ki, verili bir inanç sistemini ciddi bir biçimde zedeleyemeyecektir. Yine muhtemeldir ki, inançların uzun soluklu tarihsel eğilimlerinde, düşüncenin akışı, Lecky'nin de inandığı üzere[5], bir düzine "büyük" düşünürün

---

[4] *Social Frontier*, cilt VI, no. 32, Şubat 1938.

[5] *History of the Rise and Influence of Rationalism in Europe* (1919 baskısı), cilt I, 15-16; cilt II, 100-101.

yaptığından çok daha fazla, yüzlerce düşünürün yaptığı küçük değişiklikler tarafından belirlenecektir. Ancak buna rağmen, biz bu retlerin, yeniden-formülasyonların ve kabullerin *modus operandi*'sini (işleyiş tarzını) soruşturmalıyız. Sistematik bir sosyolojik bilgi teorisinin tamamlanması, söz konusu sorunu sosyo-psikolojik kategorilerde ele alış tarzımızı da kapsar. Entelektüel çalışma ve inanç eğilimlerini etkileyen kültürel değişimleri kabul ettiğimizde, böylesi etkilerin *nasıl* iş gördüğünü sormamız gerekir. Bu, sosyal bir psikoloji tarafından, sosyal yapı ve hedeflerin etkilerini, sınıfsal eğilimlerin etkilerini ve bir organizmanın zihni üzerinde etkiyen teknolojik değişimleri çalışan bir psikoloji tarafından cevaplandırılır bir sorudur.

Tam manasıyla söylersek, psikolojik olan, "kişisel" değildir. Birey, çağdaş sosyal psikoloji açısından bir hareket noktası değildir; "zihinsel" olan, sosyal unsurlardan tamamen ayrı bir biçimde anlaşılamaz. Günümüzde bilgi sosyolojisi, verili olandan daha elverişli bir psikolojik temele ihtiyaç duymaktadır. Pek çok bilgi sosyologu, psikolojik düşünceleri, entelektüel örüntülere dair "sosyolojik bir ortamla alakasız" olduğu gerekçesiyle göz ardı etmektedir. "Problemin" sosyo-psikolojik "veçhesi, ya tamamen göz ardı edilmekte ya da ampirik soruşturmayı engelleyen terimler eliyle gizlenmektedir."[6] Biz bu eksikliği, Marksistlerin sergilediği şekliyle bilmekteyiz. Psikolojik ve epistemolojik duruş noktalarından kaynaklı, Marksistler tarafından 'fikirler'e ve sosyal etkenlere ilişkin kullanılan böylesi genel terimler (örneğin; "yansıma", "biçimlendirme", "belirleme", "nüfuz etme"), kesin ve açık değildir; bu terimler, ispatları kendilerinden menkul bir biçimde *(question-begging),* yetersiz analizi ört-bas ederler. Marksistler, kendi bağlantılandırıcı terimlerini, sağlam ve net psikolojik kategorilere tercüme etmezler.[7] İdeolojik analizdeki sayısız çabalarının bir çok kritiği, hem Marksistler hem de eleştiricileri tarafından, geleneksel, bireyci zihin teorilerinin zımni bir

---

[6] Hans Speier, "The Social Determination of Ideas" adlı çalışmasında, bir bilgi sosyolojisinin problemlerini psikolojik bir düzeyde ele almak gerektiğine dair özet bir anlatım sunmaktadır. *Social Research*, Mayıs, 1938.

[7] K. Marx, *Capital*, cilt I, 25, 84-85, ve *Critique of Political Economy* adlı eserine yazdığı giriş. N. Lenin, Materialism and Empirical Criticism, s. 300. Engels, *Feuerbach*, s. 73, 96, 117. Ayrıca, M.M. Bober, *Marx's Interpretation of History*, 298. Oldukça yakın bir zamanda, Pannecoek'in, "düşünce" ve sosyal etkenler arasında ilişki kurmak için ortaya koyduğu psikolojik anlamda zayıf teşebbüs için bkz. *Science and Society*, cilt I, Yaz 1937, 445. Marksizmin bilgi sosyolojisine pozitif katkıları için karş. Mannheim, *a.g.e.*, 51, 66-67, 110, 112, 248, 278.

biçimde var sayılması temeline oturtulur. Oysa ki ihtiyaç duyulan şey, sosyal süreçleri, zihinsel işlemlere içkin bir biçimde birleştiren bir zihin kavramıdır.

Bu psikolojik formülasyon yokluğu, elbette ki Marksizm ile sınırlı değildir. İncelikli bir çok bilgi sosyolojisi de aynı eksikliği taşımaktadır. Örneğin Mannheim, psikolojik yetersizliğini, muğlak ve analiz edilmemiş "kolektif bilinçdışı" *(collective unconscious)* kavramı ile kapatmaktadır.[8] Böylesi bir kavramlaştırmaya eşlik edecek psikolojik farklılıklar, anlaşılan fark edilmemektedir.

Bununla birlikte biz, "düşünce"ye, bir biçimde içerdiği sosyal süreçler bahşetsek dahi, düşünce, bir birey düşünüre ait dilsel bir edimdir. Bir "kolektif özne"yi *(collective subject)* ispatsız beyan ederek, sosyal terimlere yönelik düşünsemeyi "işlevselleştiremeyiz";[9] ne de "kolektif özne"ye ilişkin zımni kavramlaştırmaları münasip bir biçimde kullanarak herhangi bir "grup bilinci"ni elde etmenin mümkün olmadığı gerçeğinden kaçabiliriz. Belirli bir düşünürün üretimini, ancak kültürel belirleyicilerin etkin olduğu spesifik bir sosyo-psikolojik mekanizmaya ilişkin açık ve sistematik olarak uygulanabilir sağlam bir hipotez ortaya koyduğumuz zaman sosyal anlamda işlevselleştirebiliriz. Çok dikkatli bir sosyal zihin teorisi olmaksızın, bilgi sosyolojisindeki araştırmanın salt bir tarihsel sayımlar dizisine ve isim fihristine dönüşmesine dönük gerçek bir tehlike söz konusudur. Ancak böylesi bir sosyal zihin teorisinin yapılandırılması sayesindedir ki, bir düşünür ile içinde bulunduğu sosyal bağlam arasına atfedilen ilişkilere dair açık ve dinamik bir kavramlaştırma elde edebiliriz. Sosyo-psikolojik yapıya ilişkin teorik olarak sağlam bir hipotezler dizisi kurana değin, araştırmamız, muhtemeldir ki boşuna bir çaba olacak ve daha geniş teorik iddialarımız zayıf kalacaktır. Böylesi sağlam özelliklere sahip iki hipotez geliştirmeyi umuyorum.

İlki, G.H. Mead tarafından sunulan zihnin sosyal ifadelendirilmesinden temellenmektedir.[10] Bu, Mead'e ait olup belirli bir dönüşüme ve genişletmeye uğrattığımız "genelleştirilmiş öteki" kavramı-

---

[8] a.g.e., 28, 30-48.

[9] Von Schelting'in, Mannheim'ın *Ideology and Utopia* adlı eserine yazdığı tenkit ile karşılaştırınız, *Amer. Sociol. Rev.*, Şubat 1936, 665.

[10] *Mind, Self, and Society*, Chicago, 1934. Ayrıca Mead'in makalesinin bibliyografyasına bakınız.

dır; ki biz bu kavramı, sosyal süreçlerin nasıl olup da düşünsemenin içine belirleyiciler olarak girdiğini göstermede kullanabiliriz.[11] Genelleştirilmiş öteki, düşünürün hitap ettiği içselleştirilmiş dinleyicilerdir *(internalized audience):* sosyal davranış ve deneyim alanına dahil edilenlerin sahip olduğu odaklaşmış ve soyutlanmış bir tutumlar bütünlüğü. Zihnin içine taşınan seçilmiş ve daha sonrasında seçici sosyal deneyimlerin yapısı ve içeriği, düşünürün hitap ettiği ve sosyal anlamda sınırlanmış ve sınırlayıcı olan genelleştirilmiş ötekiyi teşkil eder.[12]

Düşünme, bir söyleşme örüntüsüne müteakiptir. O, bir alış-veriştir *(give and take)* ve anlamların karşılıklı etkileşimidir. Dinleyiciler, konuşmacıyı koşullandırır; öteki, düşünürü koşullandırır ve karşılıklı etkileşimlerinden çıkan sonuç, etkileşimdeki her iki tarafa da ait bir fonksiyondur. Düşünürün bakış açısına göre, düşüncesinin sosyalize edilmesi, düzeltilmesi demektir. Sosyal ve entelektüel alışkanlıklar ile birlikte dinleyicilerin karakteri, bu etkileşimin unsurları olarak, düşünürün ifade tarzını ve bu etkileşimi geliştirmekte olan inançların pekişmesini koşullandırırlar. Düşünce, içlerine nüfuz edilemez iki atom arasındaki bir etkileşim değil; söyleşmesel ve dinamiktir; yani birbirini kuşatan unsurlar, birbirlerinin içine nüfuz edip birbirlerinin varlığını ve statüsünü dönüştürürler. Zihne atıfta bulunulduğunda, bu sembolik etkileşim, bir zihniyet yapısını teşkil eder.

Söz konusu olan; fikirlerin mantıksal bir biçimde, yani zımnen "test edildiği" kolektif tutumların söz konusu içselleştirilmiş bütünlüğü ile yapılan bir söyleşmedir. Burada fikirler, bir yanda isyankarlık ve ret diğer yanda yeniden-formülasyon ve kabul ile karşı karşıya gelirler. C.S. Peirce'ın işaret ettiği üzere[13] akıl yürütme, birine ait akıl yürütmenin müzakere edilmiş onaylamasını içerir. Biri, mantıksal anlamda, (kendisini de içeren) öncül ve argümanları, bir genel-

---

[11] *a.g.e.*, 155 vd.

[12] Benim genelleştirilmiş öteki kavramlaştırmam, bilgi sosyolojisindeki kullanımı açısından, Mead'inki ile can alıcı bir hususta farklılaşmaktadır. Ben, (Mead'in yaptığı üzere, *a.g.e.*, 154), genelleştirilmiş ötekinin "bütün bir toplumu" birleştirdiğine inanmıyorum: daha ziyade bu kavram, belirli sosyal kesimleri temsil etmektedir. Mead'in bu hususta vurguladığı ifadeler, bana göre, yetersiz bir toplum teorisinin ve belirli demokratik önkabullerin işidir. Ancak bu eleştiriler, mantıksal olarak, Mead'in sosyal zihin teorisinin genel dışhatlarına yönelik olmak zorunda değildir.

[13] *Collected Papers of Charles Peirce*, cilt II, 108, Cambridge, Mass., 1934.

leştirilmiş ötekinin bakış açısından, (standartlaştırılmış değerlendirmeleri uygulayarak) işletir. Burada söz konusu olan; bu sosyal olarak konumlandırılmış bakış açısı içindeki birinin, verili argümanları mantıksal ya da mantıksız, geçerli ya da geçersiz olarak tasvip etmesi veya etmemesidir.

Hiçbir birey yoktur ki; kendi söylem evreninin üyeleri arasında bir mutabakat olmaksızın, genel bir kavramlaştırma ve uygun bir akıl yürütme hususunda mantıksal olsun. Müzakere edilmiş mantıksal onaylama, uygun bir argümanın ne suretle ortaya çıkması gerektiğine dair ortak bir fikir tarafından onaylanan argümanın mukayesesi temeline dayanır. 'Mantık kuralları', iddia ve argüman üzerine bir sınırlama koyar. Bunlar, düşüncemizi sosyalize edeceksek izlememiz gereken kurallardır.[14] Bunlara sezgisel olarak varılmaz, ne de "zihnin içinde doğallığında" verilidirler. Bunlar, "araştırma dışı varlıklara ait formüle edilmiş genel karakterler olarak ya da olası bütün varlıkların taşıdığı özellikler olarak edinilmiş" değillerdir. Tam tersine, mantık ilkeleri, "terimlerimizin açıklığa kavuştuğu anlamlar aracılığıyla oluşan kurallardır... mantık ilkeleri, ... keyfi olmayıp uylaşımsaldır... bu ilkeler, söylemin araçsal karakteri tarafından araştırma ve söylemin amaçları doğrultusunda biçimlendirilir ve seçilirler."[15]

Açıktır ki; sözde ispat yasaları, yalnızca, geçerli söyleşmesel yayılımlar şeklinde kabul edilerek yürürlüğe konan uylaşımsal soyut

---

[14] Jean Piaget'nin, çocukların böylesi bir bakış açısını gerçekleştirdiğine dair deneyimleri. Karş. *Language and Thought of the Child*, New York, 1926; *Judgment and Reasoning in the Child*, New York, 1928. Mantıksal kategorilerin sosyal formlardan köklenmesine dair Durkheim'ın görüşü için, Durkheim ve Mauss'un monografisine bakınız (*L'Année Sociologique*, cilt VI, Paris, 1903, 1-72); ayrıca M. Granet'nin, Aristoteles'çi olmayan Çince kategorilere dair Durkheim'cı analizi için bkz. *Le Pensée Chinoise*, Paris, 1934.

[15] Ernest Nagel, "Some Theses in the Philosophy of Logic", *Phil. Of Sci.*, Ocak 1938; 49-50. Nagel, "mantığın hedef konusu, söylemdir" şeklindeki görüş doğrultusunda, pür mantığını taşıdığı "belirli bir temayüle" dikkat çekmektedir. İnancım odur ki; bu dilsel mantık anlayışı, üstün bir biçimde kusursuzdur, ancak dilin sosyal ve davranışsal karakterine dönük gittikçe büyüyen bir farkındalıktan kaynaklı, sosyal bir bağlam içine yerleştirilmeye ihtiyaç duymaktadır. Diğer bir görüş açısından, mantığın ilkelerini biçimlendiren ve seçen "sorgulama ve söyleme ait amaçlar"daki söz konusu "değişimler" arasında var olduğu düşünülen bu düzenin ne olduğunu Nagel'a sormak durumundayım. Böylesi bir çaba, sosyolojik bir icraata gereksinim duyacaktır. "Sorgulama ve söyleme ait amaçlar"ın sosyal belirleyicilerini ayrıştırmaya dönük bir çaba, yalnızca bir bilgi sosyolojisi programı ile aynı çizgide olmakla kalmayacak, eğer başarıya ulaşırsa, Nagel'ın ortaya attığı, mantık ilkelerinin "keyfi olmaktan ziyade uylaşımsal" olduğu şeklindeki tezi güçlendirecektir.

kurallar olabilirler. Mantık-dışılık diye adlandırdığımız şey, ahlakdışılığa, her ikisinin de normlardan sapma olması anlamında benzer. Biz, böylesi düşünce-yolu değişimlerini fark ederiz.[16] Bir topluluğun ya da devrin söyleminde geçerli olarak kabul edilen argümanlar, başka zaman ve söyleşmelerde çok da benimsenilir değildir.[17] Uzun süre onlar aracılığıyla akıl yürütülmüş olan argümanlar, bugün mantık-dışı bulunarak bir kenara itilmektedir. Bir mantık aracılığıyla kurulan problemlerden, ilgi/çıkarlardaki *(interest)* bir değişme ile birlikte, zamanla vazgeçilmekte ve bunlar, çözümsüz bırakılmaktadırlar.[18] Oyunun kuralları, ilgi/çıkarlardaki bir değişim ile birlikte değişmektedir ve bizim, düşüncenin profili üzerinde bir etki yaratacaksak, hakim kuralları kabul etmemiz gerekmektedir. Mantıksal aygıtımız, düşüncemizin dinleyicilerinin sahip olduğu reddiyeler ve onaylamalar tarafından formüle edilir. Düşüncede kendimiz ile söyleştiğimiz zaman, sosyal olarak temellenmiş bir mantıksal aygıtın taşıyıcısı olan genelleştirilmiş öteki, bu düşüncenin yönünü sınırlandırır ve belirler. Her zaman için nihai değerlendirme olmasalar da, mantıksal kurallar, pek çok fikre yönelik bir ültimatom olarak iş görürler. Unutulmalarının yanı sıra dile getirilmeyecek de olan fikirlerin elenmesi, sıklıkla bu temel üzerinde olur; bunlar, deneysel olarak uygulanmayacak ve bunun yanı sıra yeni doğmakta olan hipotezler iken ıskartaya çıkarılacak fikirlerdir. Geçerli olan mantık ilkelerine dönük uyarlanma, genelde, fikirlerin kabulü ve yayılımı için gerekli bir koşuldur. Mantık ilkeleri, fikirlerin hakim yayılım örüntülerinden kök alan sosyal kuralların soyutlanmış ifadeleri oldukları içindir ki, bu böyledir. İlgi/çıkarlarımızın ve düşüncemizin sosyalizasyonunu gerçekleştirme çabasında, sosyal olarak temellenmiş bir mantıksal aygıta gereksinim duyar ve kullanırız. Düşünsemenin içsel forumunda, ge-

---

[16] Örneğin Bogoslovsky, *Technique of Controversy* (New York, 1928) adlı çalışmasında göstermektedir ki; John Dewey'in yazıları, klasik mantığın kuralları tarafından yargılandığında, vahim mantıksal safsatalar ortaya koymaktadır. Bogoslovsky, Dewey'e ait aktüel düşünce tarzlarının bir analizine dayanan yeni bir mantık ilkeleri dizisi resmetme çabası içindedir. Bogoslovsky, var olana katılan yeni kurallar koymaktadır. Hiçbir mantıkçı, bir mantık sistemi "oluşturamaz". Sikkelere benzer bir biçimde, söz konusu kurallar da, kendi başat buradalıkları sebebiyle vardırlar.

[17] Karş. Lecky, *a.g.e.*, cilt II, 100-101 vs. Ayrıca Sumner, *Folkways*, 33, 174-175, 193-195, 225.

[18] Dewey'in *Creative Intelligence*'daki (3, New York, 1917) makalesi ile karşılaştırınız.

nelleştirilmiş öteki, mantıksal değerlendirmenin işlediği sosyal olarak temellenmiş bir mekanizma şeklinde işlev görür.

Sosyal alışkanlıklar, yalnızca alenen yapılan şeyler ve tekrarlanan sosyal eylemler değildir; onlar, başat ve tekrarlanan faaliyetlere uyum sağlayan ve söz konusu alışkanlıklar tarafından inşa edilen "bir yığın içe dönük öz-bilinç unsurunu" *(apperceptive masses)* tortu olarak bırakırlar. Böylesi hakim davranış alanları, insan topluluklarında, değer sistemleri açısından imalar taşır. Bir sosyal yapıdaki ilgi/çıkara-değer biçen *(interest-evaluative)* içerimler, o yapının ethosu olarak adlandırılır.[19] Başat faaliyetler (örneğin iştigal edilen işler), doyum tarzlarını belirleyip muhafaza ederek, değer tercihinin tanımlamalarını yaparlar; bu faaliyetler, dilde cisimleştiklerinde, kavrayışı ayırt edici kılarlar. Fikirlerin esası, yalnızca duyusal deneyimler değil, ama aynı zamanda, kolektif alışkanlıklara dayanan anlamlardır da.

Bir sosyal eylemler sistemi "sosyal çatışma" içinde fiiliyatta "işlemez hale geldiği" zaman, *bazı* düşünürler bunu bir "sosyal problem" olarak adlandırır; bununla birlikte, bütün topluluklardaki bütün "çatışmalar", bütün düşünürler tarafından problematik olarak tanımlanmaz. "Sosyal problemler", evrensel anlamda problematik olarak, düşünce vesileleri olarak tanımlanmış değillerdir: Burada "*belirgin bir* ekonomik problem" söz konusu değildir. Spesifik değerleri muhafaza eden örgütlenmiş sosyal eylemin "yönü", bir problem teşkil eden şeyi koşullar. Bir sosyal yapının taşıdığı değere dönük-ilgi/çıkar içerimleri, problemlerin ortaya çıktığı yol boyunca rehberlik eden düşünce tarzlarıdır. Problemler, bir ethosa göre görecelidir.[20]

Bir düşünür, çoğu zaman, geniş sosyal tabakalarda ya da kurumsal çatılar altında dolaysız aktif bir rol oynamaz ve bu yüzdendir ki, problemlere dair seçici bir detektör ve bir zihin ardalanı teşkil edebilecek türsel bir alışkanlık ve değer örüntüsünü, doğrudan eylem aracılığı ile inşa etmez. Bununla birlikte, böylesi tortuların düşünürü etkileyebileceği iki ayrı biçim söz konusudur. Düşünür kendini, kasıtlı bir biçimde, belirli bir sosyal alışkanlıklar yapısından köklenen

---

[19] H. Speier'ın ethos kavramını kullanımı ile karşılaştırınız, *a.g.e.*, 196.

[20] T. Parsons'ın, Max Weber'in *Wertbeziehung* ("değere bağımlılık") kavramını, metodolojik bir ilgi olarak, yani ampirik araştırma içinde düzenlenmiş bir ilke şeklindeki sunumu ile karşılaştırınız, *The Structure of the Social Action*, 593, 601 vd., New York, 1938.

bir ethos[21] ile tanımlayabilir ve böylece, belirli bir sosyal kesimin ilgi/çıkarlarına iştirak eder ve bunları telaffuz eder; ya da eğer düşüncesi takdire değer bir biçimde yayılmışsa, dinleyici topluluğunun üyeleri, doğrudan sosyal eylem tarafından inşa edilen zihinsel karakteristiklere hükmedecektir. Bu çoğu zaman, bir düşünür üzerinde kültürel olarak hak talep eden böylesi bir dinleyici topluluğu aracılığıyla gerçekleşir; zira düşünürün doktrini ve *buna ilaveten* sahip olduğu düşünce, karşılık vermeye hevesli bir dinleyici topluluğunun çekimine kapıldığı zaman, bu, dinleyici topluluğunun faaliyetleri ve değerleri tarafından tanımlanan "problemler"e (düşünür bunu önceden fark etsin ya da etmesin) karşılık veriyor demektir. Üyeleri tarafından özümsenen sosyal bir çevreye verilen düşünümsel bir karşılık, daima bu belirli çevrenin "ihtiyaçları" ile bağlantılıdır. İşevuruk (yani, dışsal ve davranışsal) bir biçimde tanımlandığında çevre, geniş ölçüde, spesifik birtakım topluluklara, örneğin bir sınıf ya da bir kurumlar dizisine ait düşünümsel olmayan davranış örüntüleridir. Bir zihin işlevi ya da alanı anlamında içsel olarak bakıldığında ise, çevrenin düşünce üzerinde etkide bulunduğunu öne sürmekteyiz; zira böylesi spesifik sosyal davranış alanları, düzenlenmiş tutum dizilerini geliştirir ve destekler. Bunlar, içsel bir hale getirildiklerinde, düşünürün içsel söyleşmesinde meşgul olduğu şeyin yanında ya da

---

[21] Bu "özel mazeret" *(special pleading)*, üzerine atıfta bulunulan ve etraflıca ele alınan en genel "bağlantı"dır. (Örneğin; S. Hook: *Marxist Quarterly*, cilt I, 454). Şüphesiz ki pek çok sosyal doktrin, yaratıcılarının ya da yayıncılarının, bir sosyal hareketin ya da kurumun idamesini desteklemeye ya da engellemeye dönük ilgi/çıkarlarından kesin bir biçimde etkilenir. Ancak ben, düşünce ile diğer kültürel unsurlar arasındaki bağlantıyı, bir düşünürün bilinçli "ilgi/çıkarına" ya da bir doktrinin, meslekten bir konuşmacının ortaya koyduğu "sosyal bir münazara" şeklindeki bilinçli kullanımına indirgemeyeceğim. Yalnızca bu bağlantının açıklandığı durumda, genel hipotezimiz ciddi bir biçimde zayıflamış olacaktır. Şüphesiz ki düşünüre, "iktisadi insan"ın sıfatlarını atfetmek, yani taşıdığı sosyal ilgi/çıkarların ve buna uygun düşünme tarzının ne olduğunu bilmek zorundayız. Bununla birlikte, sadece "ilgi/çıkar" açısından ifade edilen bağlantı, temel bir sorunun cevaplandığını farz ederek üzerinden atlar: Bu bize, böylesi "sosyal ilgi/çıkarların" düşünce içinde tam olarak ne suretle ortaya çıktığına dair hiçbir şey söylemez ki bu bizim, tam da açıklamamız gereken şeydir. Böylesi bir açıklama olmaksızın, ilgi/çıkara yapılan atıf, düşünürün zihninde ve bilinçli entelektüel ve sosyal niyetlerinde "rasyonel olarak" meydana gelen bir ilişkiyi anlatır gibidir. Eğer bilgi sosyolojisi, düşünüre dair bu iktisadi insan teorisi ile psikolojik anlamda sınırlandırılmış olacaksa, iyisi mi ondan, hem teori anlamında hem de entelektüel tarihin kültürel yeniden-inşasına dönük tamamlayıcı görüş açısı anlamında fazla bir şey beklemeyelim.

karşısında işlev gören söz konusu düşünüre ait bir genelleştirilmiş ötekiyi teşkil ederler. Zihnin özünde sosyal olan bu yapısı nedeniyle, sosyolojik etkenler, sadece değer-biçici yer tutmayı değil, ama aynı zamanda entelektüel yer tutmayı da etkiler. Genelleştirilmiş öteki, bir yandan, düşünümsel süreçlerin işlevselleştirilmesi ve koşullanması ile bağlantılı bir unsurdur; o, mantıksal bir aygıtın işlediği yataktır. Diğer yandan ise, kültürel formların düzenlenmiş tutumsal içerimleri tarafından, kurumsal ethos tarafından ve iktisadi sınıfların davranışları tarafından oluşturulur.

Bir düşünce sistemi ile karşılaşıldığı ya da bir düşünürün iddiaları üzerine akıl yürütüldüğü zaman, sosyolojik perspektifimiz, bilgiye dönük olarak, onu sosyal değerlerin çağdaşlaştırılmış alanları içindeki bir belirleyiciler dizisine "konumlandırma" çabası içindedir. Biz bir düşünürü, kültür içinde bulunduğu yere atıfta bulunarak konumlandırmaya ve düşüncesindeki kültürel etkileri ve (eğer varsa) düşüncesinin kültürel değişme üzerindeki etkilerini tanımlamaya çalışırız.

Bu problemlere dönük yaklaşımların anahatlarını çizme çabasında, şimdi, bir hipotez ve bir metodolojiye atıfta bulunduğumuz diğer bir hareket yönünü ele alacağız. Aşağıdaki düşünceler dizisini, sosyal örüntüler taşıyan düşünme ile bağlantılı diğer bir sosyo-psikolojik "mekanizma" formülasyonu olarak kavrayabiliriz. Dolayısıyla bunu, dilin düşüncedeki temel rolü ile taşıdığı sosyal boyutlar arasındaki bağlantı açısından inşa edeceğiz. Toplumsallık ve düşünsemenin karşılıklı-ilişkiselliğine *(interrelatedness)* başvurulduğunda, perspektifimiz bizi, geleneksel olarak üç teori düzeyinde ele alınan şeyin "tek bir" mesele olduğunu görmeye muktedir kılacaktır. Bunların arasında, "dolduracağımız" iki "yarık" söz konusudur. İlk olarak; dilin ve anlamın doğasını, sosyal davranışlar açısından ele alacağız. İkinci olarak; düşünsemenin karakterini, anlam ve dil açısından ele alacağız.

Psikologlar, "önce gelen fikirlerin bir ifadesi" şeklindeki bir dil kavramından kaynaklı olarak, dilin, insan davranışlarının bir aracısı şeklindeki işlevsel bir kavramsallaştırmasının çekimine kapılırlar. Alan etnologları ise, sahip oldukları yalıtılmış gramatik ve filolojik konumdan dolayı, dilsel materyalin sosyal-davranışsal ikamesine yönelirler.[22]

---

[22] Bu eğilimlerin literatürüne dair yetkin bir özet için bkz. E. Esper, "Language", *Handbook for Social Psychology*, ed. Carl Murchison, Worchester, Mass., 1934. Özellikle Grace DeLaguna ve B. Malinovski üzerine yaptığı yorumlara bkz.

Bu iki eğilim, birbirlerine yakınlıklarının ortaya çıkardığı fazladan inandırıcılık ile, sembollerin anlamlarının sosyal olarak eşkoşumlanmış *(coordinated)* eylemler tarafından tanımlandığı ve yeniden-tanımlandığı bir nosyon yönünde ilerlerler. Kelimelerin işlevi, sosyal davranışların dolayımlanmasıdır ve anlamları da, bu sosyal ve davranışsal işleve bağlıdır. Anlambilgisel *(semantical)* değişimler, kültürel çatışmaların ve grupsal davranışların göstergeleri ve odak noktalarıdır. Dilin, davranış örüntülerinin düzenlenmesinde ve kontrolünde işlev görmesi sebebiyle, söz konusu örüntüler, bir dildeki anlamların belirleyicileridir. Kelimeler, sosyal davranışların üzerlerine giydirdiği hakim yorumlar aracılığıyla anlamlar kazanırlar. Yorumlar ya da anlamlar, semboller ekseninde dönen mutat *(habitual)* davranış tarzlarından kaynaklanırlar. Böylesi sosyal davranış örüntüleri, sembollerin anlamlarını teşkil eder. Dilsel olmayan davranışlar, dilsel materyal tarafından yönlendirilir ya da manipüle edilir; dil, örüntüleşmiş insan davranışları ağındaki daimi ipliktir.

Dili, işlevsel bir biçimde, bir sosyal kontrol sistemi olarak görebiliriz. Tekrarlanan dilsel bir form olarak sembol, anlama sahip bir oluş olarak, bir sembol olarak statüsünü, hem söyleyen hem de dinleyen açısından benzer bir karşılık yarattığı için kazanır.[23] İletişimin iletişim olabilmesi için, ortak karşılık tarzlarını kurması gerekir; dilin anlamı, vazettiği ortak sosyal davranıştır. Semboller, sosyal davranışın "yönlendirici eksenleri"dir. Ayrıca onlar, insan zihniyetinin zorunlu koşuludurlar. Kelimelerin anlamları, insani faaliyetlerin karşılıklı etkileşimi tarafından biçimlendirilir ve muhafaza edilir; düşünce, böylesi anlamların manipülasyonudur. Zihin, organizmanın, semboller tarafından dolayımlanan sosyal konumlar ile karşılıklı etkileşimidir. "Kültürel hedeflere", değerlere ve politik yönelimlere sahip sosyal davranış örüntüleri, dil aracılığıyla düşünce üzerinde bir kontrol kurarlar. Bu yalnızca, bir düşünürün düşünce üretip iletişimde bulunabileceği topluluğa yönelik sembollerin ortak kullanımı aracılığıyla mümkündür. Sosyal olarak inşa ve idame edilen dil, zımni telkinleri ve sosyal değer biçmeleri cisimleştirir.[24] Bir dilin kategorileri elde edildiğin-

---

[23] Karş. Mead, a.g.e., kısım II.

[24] Bu yüzden K. Burke'ün belirttiği üzere: "Konuşma, sahip olduğu biçimi, bir arada eyleyen insanlar tarafından kullanılması gerçeğinden alır. O, eylemin bir yardımcısıdır –ve o halde doğallığında, eylemi kışkırtarak ona yön veren teşvik ve tehdit unsurları içerir. Bu yüzden-

de, bu dil ile birlikte, bir topluluğun yapılaştırılmış "usullerini" ve bu "usuller"in değer-içerimlerini de elde ederiz. Sahip olduğumuz davranış ve kavrayış, mantık ve düşünce, bir dil sisteminin kontrol alanı içinde oluşur. Biz, dil ile birlikte, bir sosyal normlar ve değerler dizisini de kazanırız. Bir vokabüler*, sadece bir kelimeler dizgesi değildir; ona içkin olan sosyal teşekküller-kurumsal ve politik konumlar vardır. Bir vokabülerin arkasında, kolektif eylem dizileri yatar.

Hiçbir düşünür, sadece içinde bulunduğu sosyal bağlam tarafından meydana getirilen bütünsel vokabülerden yararlanmaz, ne de böylesi bir vokabülerle sınırlanmıştır. Biz, farklı kültürlerden gelen diğer düşünürlerin inşa ettiği entelektüel geleneklerin sistematik vokabülerlerini ediniriz. Kendimiz için, karşılıklı ilişki içindeki terimlerden oluşan bir sözlük toplayarak entelektüel bir yönelim inşa ederiz. Entelektüel olarak "gelişir" iken, seçici bir biçimde yeni dilsel alışkanlıklar kurarız. Diğer alışkanlıklara benzer bir biçimde dilsel ya da kavramsal alışkanlıklar da, önceden beri gelen şeyler üzerine kurulur. Öncel dilsel ve kavramsal kazanımlar, yeni düşünce alışkanlıkları ve yeni anlamlar edinmenin koşuludur. Düşünme, var olan sembolik materyalin seçimi ve işletilmesidir.

Biz bir düşünürü, kullandığı vokabülerin içerdiği kelimeleri ve bu kelimelerin cisimleştirdiği anlam ve değer nüanslarını aydınlatarak politik ve sosyal koordinatlara "yerleştirebiliriz." Vokabülerler üzerine yaptığımız çalışmada, zımni değer biçmeleri ve bunların arkasındaki –sosyal davranış açısından "başlama işaretleri" *(cues)* olan– kolektif örüntüleri keşfederiz. Bir düşünürün sosyal ve politik "mantığı" *(rationale),* kelimelerin seçiminde ve kullanımında sergilenir. Vokabülerler, düşünceye sosyal olarak yön verir.

Bir anlamlar sisteminin, bir düşünüre göre önceliğini fark etmek durumundayız. Düşünme, dili çok az etkiler; oysa ki düşünce, Malinovski'nin işaret ettiği üzere, "(sosyal) eylemin araçlarını ödünç

---

dir ki konuşma, doğallığında, zımni ahlaki yüklemelerin kullanımına doğru yönelimlidir: Şeylerin ve işlemlerin adları, iyi ve kötünün çağrışımları vasıtasıyla gizliden iş görürler. – bir isim *(noun),* bir çeşit görünmez sıfat *(adjective),* bir fiil *(verb)* ise görünmez bir zarf (adverb) taşıma eğilimindedir." *Permanence and Change*, 243-244. Ayrıca, Çin vokabülerlerindeki ve sözdizimindeki yoğun değer-boyutuna dair bir tartışma için karş. Marcel Granet, *a.g.e.*

* vokabüler *(vocabulary):* kelime haznesi; söz dağarcığı; küçük sözlük. (ç.n.)

alırken, ondan geniş ölçüde etkilenir."[25] Hiçbir düşünür, terimlerine, farz edilmiş keyfi anlamlar tayin edemez. Anlam, önceden *verili*dir; o, kolektif bir "yaratım"dır. Düşünce, sosyal olarak verili bir sembol dizisini kullanırken, bizzat kendisi manipüle olur. Semboller, kolektif amaçları ve değer biçmeleri belirtmeleri sebebiyle, düşüncenin kişisel olmayan ve emir kipli *(imperative)* belirleyicileridirler. Şüphesiz ki, bir düşünürün kelimelere verebileceği yeni anlam nüansları, kendi başlarına sosyal olarak anlamlıdır;[26] ancak böylesi 'yeni' anlamlar, tanımlanmalarında, anlaşılır olabilmeleri ve bu münasebetle koşullandıkları için, kolektif olarak kurulmuş kelimelerin anlamları ve düzeni üzerinden tasvir edilmelidirler; neticede bu, söz konusu anlamların diğerleri tarafından kabulü ve/veya reddidir.

Tekrarlarsak, düşünür, dinleyiciler tarafından "koşullanır"; zira, iletişim kurmak ve anlaşılır olmak için, sembollere, tıpkı kendi içinden yaptığı gibi, dinleyiciler karşısında da benzer karşılıklarını yüksek sesle dile getirdiği anlamlar "vermek" zorundadır. O halde düşünürün, düşüncesini dil aracılığıyla "dışsallaştırma" süreci, dinleyicilerin kontrolü altındaki anlamdan temel alan ortaklaşalıktan dolayı gerçekleşir. Sosyalizasyona, anlamın dinleyicilere uygun revizyonu eşlik eder; nadiren de olsa, bazen düşünürün dinleyiciler ile özdeş yorumları geçerli olur. Yazılar, farklı anlam nüanslarına sahip dinleyiciler arasında yayıldıkları zaman, yeniden-yorumlanır bir hale gelirler. Belirli bir sosyal alışkanlıklar dizisi içindeki kavramların anlamını (yorum farklılıkları ile birlikte) iç içe geçirme eğilimini biz, anlam etnosantrizmi olarak adlandırmaktayız.[27] Netice itibarıyla, işlevsel olarak iletişim sağlandığı müddetçe, okur, yazarın yazdığı şeyi belirleyen bir etken olacaktır.

Bir sembol, bir kültür içindeki farklı kültür ya da tabakaları oluşturan insanlar tarafından yorumlandığında, farklı bir anlam kazanır. I.A. Richards, Çince'den İngilizce'ye yaptığı bir çeviriye bağlı olarak karşılaştığı bir problem üzerine, "yazılı olmayan ve izah edilemeyen

---

[25] "The Problem of Meaning in Primitive Languages", a.g.e., 498.

[26] Karş. Karl Mannheim, a.g.e., 74.

[27] Örneğin; zihne bu "rehberlik" aracılığıyla yaklaşıldığında, Eski ve Yeni Ahit'in "yayılım örüntüsü", sürekliliği açısından bir sebep arz edecektir: Eski ve Yeni Ahit'in dili, son derece farklı kültürel kesimler ve çevrelerdeki dillerde zımnen içerilen amaçlar ve yönelimler aracılığıyla "bükülür" olma (yeniden yorumlanma) yeteneğine sahiptir.

bir *geleneğin*, Çinlilerin yorumlarına eşlik edip yön vermedeki etkisini" ve "bu geleneğin *kati surette tektip olmadığını*"[28] bulmuştur. Biz, *kati surette tektip olmayan* bu *geleneğin;* bir alimin kök aldığı, (bizzat davranışsal olarak ve/veya duyumsayarak) "yaşadığı" veya düşüncesinin dinleyicilerini teşkil eden veyahut her üç durumun birden geçerli olduğu sosyal olarak kontrol edilen davranışların dilsel bir yansıması olduğuna inanmaktayız. Bu "batını *(esoteric)** anlam belirleyicileri", böylesi bağlaşımların *(constellations)* anlamlı davranışlarının peşleri sıra bıraktığı tortular şeklindeki "mantık tefsircileri"dir.[29]

Sosyal eylem amacıyla oluşan bir blok, örneğin bir sınıf çatışması, iletişimsel araçlarımızda ve bundan dolayı düşüncemizde peşi sıra bir yansıma oluşturur. Bu durumda biz, başka başka geçmişlerden söz ederiz. Dolayısıyla, "aynı" sembolü, farklı farklı yorumlarız. Belirli bir sembolün anlamını destekleyen eşkoşumlanmış sosyal eylemlerin işlemez hale geldiği durumda sembol, bir topluluğun üyelerinde, bir diğerininki ile aynı karşılığı dile getirmez; ve burada, gerçek bir iletişim söz konusu değildir.

Richards, Mencius** döneminin Çin düşüncesinde, *kavramanın* güçlü bir biçimde *sosyal amaca bağımlı olduğunu* keşfetmiştir. Mencius'un insan hakkındaki düşüncesinde, "bir davranış şemasının tatbik edilmesi" şeklindeki sosyal bir amaç hakimdir. Yararlandığı kavramlar, kabul edilmiş ahlaki ve sosyal düzenin iyi birer hizmetkarıdır. Richards'ın ortaya koyduğu çalışmanın başarısı; felsefe ve sosyal bilim jargonumuzun da dahil olduğu *anlayışların* ve ayırt edici özelliklerin *(distinctions),* farklı kültürel örüntüler eliyle örülen sosyal amaçların taşıdığı ilgisel/çıkarsal etkenleri bizden "sakladığı" gibi

---

[28] *Mencius on the Mind*, 33. New York, 1932.

* Bir toplumun ya da topluluğun mensubu olmayanların göremeyeceği; dıştan görülmeyen (ç.n.)

[29] C.S. Peirce'da başlangıç halinde bulunan anlam teorisi, anlama dönük sosyolojik meyil ile tutarlılık içindedir. Ben Peirce'ın çalışmasında, anlam aracılığıyla düşünsemeye yönelen sosyal alışkanlıklar arasındaki doğuştan ve kontrol altına alınmış bir ilişkiye yönelik inanca dönük artıdan bir destek bulmaktayım. Peirce'a göre; "bir kavramın nihai anlamı (mantıksal yorumu), bir alışkanlık değişimidir." (*Collected Papers*, cilt V, paragraf 476.) Şüphesiz ki alışkanlıklar, sosyal olarak edinilmiş ve nakledilmişlerdir.

** M.Ö. 372-289 yılları arasında yaşamış, asıl adı Meng-tse olan, Çinlilerin "İkinci Büyük Bilge" dediği Çinli filozof (ç.n.).

makul bir hipotezi hesaba katmaya bizi yönlendirmesidir.

Farklı düşünce gelenekleri, vokabülerlerinde bulunan farklı ayırt edici özelliklere sahiptir ve bu farklılıklar, her birinin kültürel yerleşim alanlarındaki farklılıklar ile bağlantılıdır. Çin düşüncesinin ayırt edici özellikleri, Batı düşüncesindekilerden son derece farklıdır. Örneğin bir Çinli, özneyi nesnenin karşısına koymaz ve bu yüzdendir ki, hiçbir "bilgi problemi"ne sahip değildir. Ne de bu dönemdeki Çin düşüncesi, psikoloji ve fiziği iki farklı çalışma alanı olarak birbirinden ayırır. Richards'ın öne sürdüğü üzere:

Herhangi bir gelenek açısından ortaya çıkan can sıkıcı problemler –özellikle de bunların çözülmesi son derece güç olanları ve bu yüzden de oldukça "önemli" görülenleri–, çoğu zaman, –gramatik ya da sosyal– bir kaza sonucu ortaya çıkmış olabilirler. (*a.g.e.*, 3-5)

Bir dile ait olup düşüncenin sınırlarını çizen ayırt edici özelliklerin "yokluğu"na yönelik yordam ve bununla birlikte problemlerin formülasyonu, Richards'ın Çince "yaşlı" *(aged)* kelimesine yönelik yaptığı analiz tarafından münasip bir biçimde gösterilmektedir. Yaş açısından kronolojik anlamda ayırt edici bir özellik yoktur ve aynı şey, yaşlı *(old)* olana dönük ahlaki bir örüntü anlamında da geçerlidir. Nitekim Mencius'un düşüncesinde, bir insan yaşına göre ayrılamaz ve o insana bu sebepten dolayı hürmette bulunulamaz. Burada, dilde vücuda getirilen bir *mos** kelimesi ile düşünmeye dönük sınırlandırma arasında doğrudan bir bağlantı söz konusudur. Mencius döneminin düşünürleri, "yaşa yaş olarak saygı payesi vermenin uygunluğunun tartışılabilir olduğunu öne sürmemişler ya da bu şekilde bir davranış göstermemişlerdir."[30] Zira kullandıkları dil, böylesi bir problemin tanımlanmasına izin vermeyecektir. Hem kronolojik yaşa hem de yaşlı kişileri şereflendirici bir davranış örüntüsüne yönelik bir kelimenin kullanımı, hürmetkar davranışın sorgulanmamış uygunluğunu, herhangi farklı terimlerin yapabileceğinden daha iyi yansıtır ve muhafaza eder. *Mos* kelimesi ya da yerleşmiş bir gelenek üzerindeki uzlaşım, bunların örgütlenmiş olduğu ve davranış içinde tanımlandığı bir sembolün çokça zikredilmesi eliyle ortaya

---

* Mills'in bahsettiği, yaşlılığa dair söz konusu ikili anlamı taşımayan, yani hürmet unsurunu bizzat içinde barındıran Çince kelime (ç.n.)

[30] I.A. Richards, a.g.e., 55-56.

konulur. Bundandır ki; bu minvaldeki Çin düşüncesi, dilin kendisi tarafından konulan sorgulanmamış bir sınır çerçevesinde işler gözükmektedir.

Öyleyse, yaşa hürmet gösteren bu *mos* kelimesi, kökten bir biçimde nasıl değişmiştir? Nasıl olmuştur da, peş peşe gelen savaşlarda savaşçı olma uğruna genç insanlardaki eksilme, bu topluluğun "genç savaşçı" rollerine dönük saygısını değişmeye mecbur etmiştir? Ne olmuştur da yaşlı kavramı, bugünkü ikili anlamı taşımaya başlamıştır? Kavram, sebebi muğlak bir biçimde ama nihayetinde, ortasından ikiye ayrılacaktır. Yeni dönemde onaylanan sosyal alışkanlıklar, yeni anlamları ve eski anlamlardaki değişimleri mecbur kılmaktadır. Ayırt edici bir özellik, Mencius'un düşüncesinde var olmayan bir şekilde resmedilecektir. Problemler, daha önce sorgulanmamış bir inancın hüküm sürdüğü yerde rekabet eden anlamlardan doğacaktır. Bu, sosyal düzenler içindeki çatışma ve hedef alanlarına yönelik anlamlar ile bağlantılı oldukları için böyle olacaktır.[31]

Bu durum, birleştirici bir biçimde tasavvur edilen meseleleri geleneksel olarak parçalara ayırıcı bir biçimde ele alan herhangi bir alıştırılmış perspektifin zorunlu bir sonucudur. Ben burada, toplumsallık ile zihnin, dil ile sosyal alışkanlıkların, akli faaliyetle ilgili olan *(noetic)* ile kültürel olanın birlikte ele alındığı, düşünseme ve bilgiye dönük sosyolojik bir yaklaşımın bazı koordinatlarını sunmaktayım. Böylesi bağlamların, belirli sosyal dokuların ortaya koyduğu asimilasyona dönük bazı farklı ve sınırlı materyaller anlamında; ya da düşünürün, kendini programlı bir biçimde bir ilgi/çıkar düzeni ile özdeşleştirmesi anlamında, zihinselliğin *(mentation)* belirleyicileri olarak işgördüğü söylenebilir. Ben burada, bu meseleyi, oldukça derin-

---

[31] C.E. Ayres'a, "sermaye" kavramının yükselişi ile ilgili benzer örneğe işaret etmesinden dolayı borçluyum. Aristoteles'ten bu yana, paranın açıkça steril olduğu kabul edilir. Bu yüzden, "para" ve "zenginlik"in karşılığı, *bir üretim faktörü olarak* muğlak bir "sermaye" nin ikamesidir. Bu "kapitalist safsata", akışkan bir "zenginlik" kavramının ekseninde dönen "merkantalist bir safsata"nın devamı olarak düşünülebilir. "Sermaye"nin, muhasebeciliğin büyük bir gelişime uğradığı dönem ve ortamda ortaya çıkması dikkate değerdir. "Sermaye"deki anlam karışıklığı, nesnelerin ve makinelerin kayıt altına alındığı bir muhasebecilik yayılımının ortaya çıkardığı bir ticaret kültüründe sergilenmektedir. Mencius döneminde olduğu gibi, *parasal* ve *fiziksel* sermaye arasında bir fark olmadığından hiçbir kuşku duyulmamaktadır. Ben burada, klasikçilerdeki ikili kullanımın, özel mazeret olarak kasten ortaya konduğunu ima ediyor değilim.

lemesine bir biçimde, (1) böylesi belirleyicilerin *modus operandi*'sine dair sosyo-psikolojik problemi ortaya koyarak, (2) birbiriyle bağlantılı iki mekanizmaya ilişkin hipotezler şeklinde geliştirerek ve elden geldiğince özenle işleyerek analiz etmekteyim. Görülmelidir ki; bu formülasyonlar, araştırmaya, entelektüel örüntülerin kültürel bir duruş noktasından somut yeniden-inşalarına dönük çaba için gerekli teçhizatı da sağlamaktadır.

BİLGİ SOSYOLOJİSİNİN METODOLOJİK SONUÇLARI*

Bu probleme dair kendilerine başvurulan pek çok düşünür, bilgi sosyolojisinin epistemoloji ile bir alakası olmadığını, araştırma/sorgulamalara *(inquiries)* dair sosyolojik soruşturmanın "doğruluk ve geçerlik" normlarına ilişkin sonuçlar taşımadığını kabul ederler.[1] Muhtemeldir ki bu problem, oldukça dar ve henüz oldukça kaba bir biçimde konulmuştur. Bir düşünürün "sosyal konum"una dair bilgiden

---

* "Methodological Consequences of the Sociology of Knowledge", *The American Journal of Sociology*, cilt 46, No. 3 (Kasım 1940).

[1] Von Schelting, Mannheim'ın *Ideologie und Utopie* adlı eserine yazdığı eleştiri yazısında şöyle bir neticeye varır: "Saçmalık, ilkin, bir kimsenin, fikirlerin ve kavrayışların meydana gelmesine neden olan değerleri ve özellikle bilişsel çözümlemelerin ... doğruluğunu ifade eden ... teorik değerleri herhangi bir biçimde etkileyen ... olgusal köken ve sosyal etkenlerin varlığına inandığı zaman başlar" (*American Sociological Review*, I, No. 4, 634). Bu yüzdendir ki, düşünce tarzlarının sosyal-tarihsel konumlar ile ilişkilendirilmesinin, meşru bir eleştirelliğe ya da geçerlik ve doğruluğa dair "geleneksel" ölçütlerin yeniden-formülasyonuna sahip olmadığı düşünülür (karş. T. Parsons'ın, von Schelting'in *Max Webers Wissenschaftslehre* [*American Sociological Review*, I, No. 4, 675 vd.] adlı makalesine yazdığı eleştiri yazısı). Benzer bir inancı tescil eden Hans Speier, "sosyolojinin, felsefi bir arazi üzerindeki mütecavizliği"nden söz eder ve "girişimci" (promotive) ve "teorik" düşünmeyi birbirinden ayırt eder; amaç olarak yalnızca "doğruluk"a sahip olduğu düşünülen ikincisi, güya sosyolojik olarak analiz edilebilir değildir. Speier, Grünwald ile birlikte, şöyle söylemektedir: "Bir yargının geçerliği, kökenine bağlı değildir" (E. Grünwald'ın *Das Problem einer Soziologie des Wissens* adlı çalışmasına yazdığı eleştiri yazısı [*American Sociological Review*, I, No. 4, 682]; ayrıca karş. Speier, "The Social Determination of Ideas", Social Research, V, 2). Bu yüzden, von Schelting ve Speier, bilgi sosyolojisinin epistemolojik alanlardaki hedef konusunu ve içerimlerini sınırlandıracaktır. R.K. Merton, "The Sociology of Knowledge" [*Isis*, XXVII, No. 3 (75), 502-3) adlı çalışmasında bu negatif pozisyonu açıktan kabul etmektedir . Ayrıca R. Bain ve R.M. Mclver, Atlantic City' de (1937) okudukları tebliğde, bilgi sosyolojisinin hiçbir epistemolojik sonuç taşımadığını kabul ettiklerine işaret etmektedirler. G.H. Sabine de aynı pozisyonu, "Logic and Social Studies" [*Philosophical Review*, XLVIII (1939), 173-74] adlı çalışmasında almaktadır.

yola çıkarak ifadelerinin doğru ya da yanlış olduğunun çıkarsanamayacağı doğrudur. Bu kaba anlamıyla bilgi sosyolojisi, epistemolojik anlamda bir önem taşımaz gibidir. Oysa ki mesele oldukça karmaşıktır ve sonuçlar da apaçık değildir.

Bilgi sosyolojisinin epistemolojik sonuçları ile ilgili negatif pozisyonlara dair analitik bir inceleme ve bununla birlikte tahminen hitap edilen türsel *(generic)* meselenin çözümü, dolaylı bir biçimde ilerleyecek ve şu soruların cevaplarını içerecektir: (1) Epistemolojik biçimlerin, doğruluk ölçütlerinin ya da doğrulayıcı modellerin türsel karakteri, kökeni ve işlevi nedir? (2) Bağlantılar neyin içinde ve ne hususstadır; araştırma/sorgulama biçimlerinin içinde bulunduğu, bilginin belirleyicileri olarak iş gören muhtemel sosyal etkenler nelerdir?

Açıktır ki; "doğruluk" ve "nesnellik", ancak kabul edilmiş bir doğrulama modeli ya da sistemi açısından bir uygulama ve anlam taşırlar. Çıkarımların doğruluğunun *(truthfulness)* sosyal koşullarla alakasız olduğunu iddia eden biri, doğruluğun gerçekte bağlı olduğunu düşündüğü koşulların ne olduğunu izah etmek durumundadır. Sosyolojik etkenlerin, doğruluk ve geçerliği etkileyemeyeceği ve bunların altında yatan sebep olamayacağı şeklindeki düşüncenin içerdiği şeyin ne olduğunu açık ve kesin bir biçimde belirtmek durumundadır. Negatif pozisyonda bulunanlar, söz konusu doğruluk ve geçerlik ölçütlerinin ne çeşit şeyler olduğunu, nasıl köklendiklerini ve nasıl işlev gördüklerini açıklamalıdırlar. "Doğruluk" ve "geçerlik"i belirlemenin pek çok yolu var olagelmiştir ve vardır. Negatif pozisyondakilerin zihinlerinde taşıdıkları spesifik ölçütler hangileridir? Aristotelesçi mantık ilkeleri mi?

Fritz Mauthner, özetle söylersek, Hint grameri çalışmalarının yayılmasını ve bununla birlikte bu çalışmaların formülasyonuna ve ısrarcı sürekliliğine *(persistence)* etki eden geleneksel kültürel etkenleri öne sürerken, söz konusu mantık ilkelerinin enerjik bir sosyolojik incelemesini yapmıştır.[2] Dewey, Grek toplumunda hüküm süren konuşma kategorilerinin kültürel anlamda formüle edicisi olan söz konusu mantığı inceleyen, ampirik olarak temellendirilmiş bir teori sunmuştur. Ayrıca Dewey, söz konusu geçerlik ölçütlerinde ve bunların boy attığı koşullarda etkili olan sınıfsal ve bundan kaynak-

[2] *Aristotle*, çev. C.D. Gordon (New York, 1907).

lanan sosyal-estetik etkenlerin işleyişini de göstermiştir.[3] Ortaçağ skolastik felsefesi tarafından kabul edilen resmi ve tekelci geçerlilik ve doğruluk paradigması, "politik ve entelektüel güce ve bununla birlikte titiz bir hafızaya, sadakate ve diyalektik devşirme *(recruitment)* normlarına sahip entelektüel seçkinlerin hiyerarşik olarak merkezileşmiş pozisyonları"ndan kaynaklanan böylesi etkenler tarafından oldukça açık bir biçimde etkilenmiştir. "Ayrıca, birkaç yüzyıl süren bu sosyal örgütlenme nedeniyle oluşan gerçeklikten kaynaklı, birey olarak her bir düşünürün *logica utens*'i ve kavramsal şemaları, başat olan seçkin grupları yönünde ortaklaşmıştır."[4]

Sözü edilen pozisyon, bazı oldukça modern epistemolojik formülasyonlara, sözgelimi 17. ve 18. yüzyıllardakilere mi müracaat etmektedir? Mannheim'ın mükemmel bir biçimde ortaya koyduğu üzere bunlar, orta sınıfın devrimci konumu ve özellikle de "bireyselci" karakteri tarafından koşullanmıştır.[5] E. Conze, "Nominalizmin Burjuva Kökenleri"ni yetkin bir biçimde ortaya koymuştur.[6] Descartes'ın protestan epistemolojisi, kesin bir biçimde sosyolojik soruşturmaya açıktır. Doğrulamanın "faydacı" *(utilitarian)* ve "deneysel" *(experimental)* ilkeleri, kesin bir biçimde 17. yüzyıl Püritenliğinin sosyal ahlakı tarafından verili bir saiktir.[7]

Geçerlik ve doğruluğun muhtelif ilke ve ölçütleri var olagelmiştir ve vardır; çıkarımların doğruluğunun belirlenimlerine her zaman bağlı olan söz konusu ölçütlerin kendileri, ısrarcı süreklilikleri ve değişimleri ile, sosyal-tarihsel görelileştirmeye *(relativization)* meşru bir biçimde açıktır.[8] Üstelik elimizin altında, belirli ölçütlerin karakteri ve ortaya çıkış süreci ile ilgili sosyolojik teoriler mevcuttur. Ölçütler, ya da göz-

---

[3] *Experience and Nature* (New York, 1929), s. 48-50, 87, 91-92. Mantıktaki değişmelere ve taşıdığı karaktere dair sosyolojik bir teorinin ifadesi ve referanslar için karş. Benim "Language, Logic, and Culture" [*American Sociological Review*, IV (1939), 5] adlı makalem.

[4] C. Wright Mills, "Types of Rationality" (yayınlanmamış el yazmaları).

[5] K. Mannheim, *Ideology and Utopia*, çev. L. Wirth ve E. Shils (New York, 1936); Bölüm I, özellikle 24-28.

[6] *Marxist Quarterly*, I, i; 2 ve 3 numaraların içerdiği tartışmalar; ayrıca bkz. P.P. Wiener, "Notes on Leibnitz's Conception of Logic and Its Historical Context", *Philosophical Review*, Kasım, 1939.

[7] Bkz. R.K. Merton, *Science, Society, and Technology in Seventeenth-Century England* (Bruges, Belgium, 1938) ve içindeki referanslar.

[8] Yukarıda aktarılan çalışmalara ek olarak bkz. geçerliliğin bazı farklı biçimlerini, çalışmasında anahtar maddeler olarak yalıtıp kullanan Sorokin (*Social and Cultural Dynamics* [New York, 1937], cilt II).

lemsel ve doğrulayıcı modeller, aşkın *(transcendental)* değildir. Bunlar, bir bölümünün "seçimi" ve kullanımı öyle haklılaştırılmış olsa da, teorik olarak bir Grek cennetinden türetilmiş değillerdir. Ne de haddi zatında mantıksal olduğu düşünülen "zihin"in *a priori,* ya da doğuştan donanımının bir parçasıdırlar.[9]

Tam tersine: Bu modellerin tarihsel çeşitliliği, Dewey'in, bunların belirli zaman ve toplumlardaki araştırma/sorgulamalar tarafından üretildiği ve onlardan türetildiği şeklindeki görüşünü destekler. Mantıksal ve epistemolojik (yeniden)-formülasyonların[10] karakteri ve tarihsel sebebi ile ilgili olan Dewey'in tezi, ampirik olarak tarihsel verileri izah etmektedir. Kırk yıl boyunca Dewey, doğruluğa dair atıflara dayanan doğrulayıcı modellerin, var olan araştırma/sorgulamalar tarafından tasvir edilen formlar olduğunu ve bu araştırma/sorgulamalardan ayrı olarak hiçbir anlam taşımadığını ileri sürmüştür: "Araştırma/sorgulama (örneğin mantık), mantıksal formların *causa cognoscendi* (bilişsel neden)idir, asli/ilksel *(primary)* araştırma/sorgulamanın kendisi, araştırma/ sorgulamanın araştırma/sorgulama içinde açığa çıktığı formların *causa essendi* (temel neden)idir."[11] Dikkatli bir inceleme, Dewey ve Mannheim'ın, epistemolojik formların türsel karakteri ve kökenine dair kavrayışları arasında kökten bir uyuşmazlık olmadığını açığa çıkarır.[12] "Doğruluğa sosyal tarih dolayımıyla yaklaşmak," diye ifade etmektedir Mannheim, "son kertede, dolaysız bir mantıksal yaklaşımdan çok daha verimli olacaktır." Mannheim'ın görüşü, genel olarak düşüncenin hal-i hazırdaki ilişkisi üzerinde süregelen geleneksel ilgi ve çatışmalardan, bağlamın ve işlevin spesifik bir incelemesi ve bir araştırma/sorgulama biçiminin sonucu yönündeki ayrıntılı gerçekliğe yöneldiği zaman, Dewey'in 1903'

---

[9] Örneğin Hans Speier, "doğruluğun araştırılmasında insanı muktedir kılan bir insan doğası özelliği"nden söz etmektedir ("The Social Determination of Ideas", *a.g.e.*, s. 186-193). Aksi bir görüş için aşağıya ve ayrıca A. Goldenweiser'ın *Robots or Gods?* ([New York, 1931], s. 53) adlı eserine bakınız.

[10] *Logic; The Theory of Inquiry* (New York, 1938), bölüm i, "Philosophy", *Research in Social Science,* ed. W. Gee, s. 251 vd. Ayrıca bkz. H. Reichenbach, *Experience and Prediction* (Chicago, 1938), bölüm i.

[11] Dewey, *Logic,* s. 4.

[12] Örneğin; "...genelde doğruluğun doğası hakkında inşa edilen bir kavrayışa dayanan düşüncenin temsiliyetçi tarzları ve [bu tarzların] yapısı ... ve bizatihi doğruluk kavramı, daima var olan bilgi tiplerine bağlıdır" (Mannheim, *a.g.e.*, s. 262).

ten bu yana izlediği programla örtüşmektedir.[13]

Fikirlerin kabul ya da reddedilmesine dair normlar hususunda C.S. Peirce, Batı entelektüel tarihini dört kısımda analiz etmiştir.[14] Peirce'ın karşılaştırmalı ve sözde-sosyolojik çalışması, laboratuarda yapılan bilimlerden kendisinin analiz edip genellediği gözlemsel ve doğrulayıcı bir model hakkındaki kendi kabulünü başlangıç noktası yapmıştır. Ancak hiçbir düşünür, filozoflar dahi, düşüncelerine yön veren doğrulayıcı modelin "seçim"ini yaparak işe Peirce gibi bilinçli ve adamakıllı başlamaz. Doğrulayıcı modellerin, birey olarak düşünürler ve seçkinler tarafından "kabulü" (kullanımı) ya da "reddi"nde, mantık-dışı, muhtemelen sosyolojik etkenlerin devreye girebildiği ve bir seçkinler grubuna ait düşüncenin taşıdığı geçerliğin sonucu olabilecek başka bir bağlantı söz konusudur.

Sosyal konumun "bilincin kendi bütünlüğü içindeki yapısı" ile alakalı olduğu Mannheim'cı "bütünsel, mutlak ve evrensel" "ideoloji" biçimi, biçim ile birlikte içeriği de hesaba katıldığında, bir doğruluk modelinin sosyal-tarihsel görelileştirilmesi ya da bir modelin diğerine karşı "seçimi"nde "sosyal konum"un etkisi anlamında yorumlanabilir. Mannheim'ın düşünceleri, sözünü ettiğimiz oldukça açık ve analitik ifadelendirme ile çatışma içinde değildir.

Düşünceye dair sosyolojik soruşturmanın, bu düşüncenin doğruluğu ya da geçerliği açısından hiçbir sonuç taşımadığını öne sürenler, doğruluk ve geçerliğin her zaman bağlı olduğu ölçütlerin kaynağını ve karakterini anlayamamaktadırlar. Onlar ayrıca, söz konusu ölçütlerin kendilerinin ve birinin ya da diğerinin muhtelif seçkinler tarafından yapılan seçici kabullerinin ya da retlerinin kültürel etkilenmeye ve sosyolojik soruşturmaya açık olduğunu da gözden kaçırmaktadırlar. Görünen odur ki onlar, olasılıkları taramaksızın, geçerliğin her neye bağlı olursa olsun, ampirik ve sosyolojik olarak incelenemeyeceğini iddia etmektedirler. Bu görüş, mantık-dışı etkenlerin devreye girebileceği ve sonuçların doğruluğu ile alakalı olabilecek bilgi süreçlerindeki söz konusu veçhelerin ve bağlantıların analizini engelleyen bulanıklaştırılmış bir zihin ve bilgi teorisi tarafından

---

[13] *Studies in Logical Theory* (Chicago, 1909), bölümler i-iv.

[14] "Methods of Fixing Belief", *Collected Papers* (Cambridge, Mass., 1934), Cilt V, Defter II, bölüm iv, kısım v. Peirce'ın pragmatik yazıları, bilgi sosyologları için oldukça manidar kılavuzluklar taşımaktadır.

desteklenmektedir. Zira saldırıları, sıklıkla, bir yargının geçerliğinin kendi kökenine bağlı olduğu görüşüne karşıdır ve onlar, "köken"i, bir bireyin sahip olduğu düşünce motivasyonu açısından yorumlama eğilimindedirler.[15]

Esas olarak, Rönesans sonrası fizik araştırma/sorgulamalarından kaynaklanan "bilimsel" düşünce-modelinin, sonuçların doğruluğu ile bir araştırma/sorgulamanın motivlerini ve sosyal koşullarını birbirinden ayırt ettiği doğrudur. Zira bu paradigma, iddiaların, iddia sahibinin motivlerinden ya da sosyal konumundan bağımsız birtakım işlemler tarafından doğrulanmış olmasını talep etmektedir. Sosyal konum, bu doğrulayıcı model tarafından test edilen çıkarımların doğruluğunu doğrudan etkilememektedir. Ancak sosyal konumlar, bu ya da bir diğer modelin, bugün ve diğer dönemlerdeki düşünür tipleri tarafından kullanılıp kullanılmamasını pekala etkileyebilir. Tüm zamanların bütün düşünürleri, hiçbir surette bu belirli doğrulayıcı modeli kullanmış değildir. Gerçekte, pek çoğu bugün bunu kabul etmemektedir. Pek çok çağdaş sosyal bilimci, bu fizik-bilimi modelini yalnızca ismen bilmektedir ve "kullanım"ları da, yazılarının içine birkaç terimin serpiştirilmesi ile sınırlıdır. Bu belirli model, fiziksel araştırma/sorgulama biçiminden türetildiği için, Batı Avrupa'da fizik biliminin topyekun yükselişinden önce ortaya çıkmadı ve çıkamazdı da.

Diğer yandan, bu paradigmayı sağlayan araştırmalarda, düşünürün motivleri ya da sosyal konumları, sosyal etkenler açısından göreli olabilecek araştırma/sorgulama veçhelerini dahi ayrıntılarıyla ele almaz. Herhangi bir gözlemsel ve doğrulayıcı örüntünün kendisi, sosyal anlamda görelileştirilebilir; herhangi bir modelin "seçimi" ve kullanımı (spesifik yayılım örüntüsünün tesadüf ettiği çeşitli seçkin grupları ile birlikte), sosyolojik incelemeye açıktır. Araştırma/sorgulamaların, olası toplumsal-tarihsel etkilenmelere açık olup, ölçütler ile ve bununla bağlantılı olarak sonuçların doğruluğu ve geçerliği ile ilgili olan diğer iki veçhesi ise şöyle zikredilebilir:

1. Bütün söylem ve araştırma/sorgulamaların bağlı olduğu kategoriler, sosyal konumlanmalar ve kültürel belirleyiciler ile bağlan-

---

[15] Örneğin Speier, kendi görüşünce sosyolojik soruşturmaya açık olmayan düşünme biçimi ile birey olarak düşünürün epistemolojik motivasyonu ve niyeti temeline dayanan "girişimci" biçimi birbirinden ayırmaktadır (aşağıya bkz.).

tılıdır. Çok sayıda araştırmacı[16], kavramların, sosyal bağlamların temsilcileri olarak, nasıl olup da görünüşte ayağı bağlı olmayan ve sosyal anlamda bağımsız olan araştırma/sorgulamaları biçimlendirebildiğine dikkat çekmiştir. Bir araştırma/sorgulamanın bağlı olduğu terimlerin sosyal olarak koşullanmış anlamlarının keşfedilmesi, bu araştırma/sorgulamanın ortaya koyduğu sonuçların güvenilirliğine dönük bir eleştiri olarak görülebilir. C. W. Morris'in terimleriyle dil sürecinin (sosyolojik boyutu içermekte olan) "pragmatik" boyutu, temel olarak anlambilgisel *(semantical)* ve sözdizimsel *(syntactical)* özelliklerle ilgilidir.[17] Neyin problematik olarak ele alındığı ile hangi kavramların mevcut ve kullanımda olduğu, birbirleriyle belirli araştırma/sorgulamalar içinde ilintili olabilmektedir.[18] Düşünmeye sebep olan problemlere, sosyolojik bir perspektif içinde, zihinsel yeti *(intellect)* ve kültürü birbirine bağlayan çok sayıda görüş açısından bakılabileceğine dikkat etmek gerekir. Problemlerin seçimine motive eden değerler açısından bakmak, bağlantılandırma tarzlarından yalnızca biri ve de en toptancısıdır.

2. Böylesi bir kategori anlayışı ile yakından bağlantılı olan bir diğer şey, sosyal kavrayış teorisidir. Düşünür kendine, terimleri ve sınıflandırmaları ile teknik bir vokabüler tedarik ederken, aynı zamanda değişik renkten gözlükler de tedarik etmektedir. O, teknik olarak renklendirilmiş ve biçki patronuna uygun biçimlendirilmiş bir nesneler dünyasına bakmaktadır. Uzmanlaşmış bir dil, araştırma/sorgulama sonuçlarıyla kesin bir ilişki taşımakta olan kavrayış ve bilişe[19] dair halis bir *a priori* form tesis etmektedir. Epistemolojiler, ampirik unsurların bilgiye dahil olma biçimlerine göre bir hayli farklılaşmakta-

---

[16] Dewey, *Logic: The Theory of Inquiry*, bölüm i; E. Vivas, "A Note on the Question of Class Science", *Marxist Quarterly*, I, No. 3, 437 vd.; bir ifadelendirme ve referanslar için bkz. Mills, "Language, Logic and Culture", *a.g.e.*, s. 676-80; bilhassa M. Granet'nin, Durkheim'in sosyolojik kategoriler teorisine ilişkin uygulaması için *La Pensée chinoise* (Paris, 1938) ; ayrıca C. Wright Mills, "M. Granet'nin Contribution to Sociology of Knowledge" (teksir makinesinde basılmış materyal, Department of Sociology, University of Wisconsin [1940]) istek üzerine kullanımda.

[17] *Foundations of the Theory of Signs* ("International Encyclopedia of Unified Sciences", cilt I, No. 2 [Chicago, 1938]). Bu kitap ve temsil ettiği akımlar, bilgi sosyolojisi açısından son derece anlamlı Amerikan kaynaklarıdır.

[18] Mills, "Language, Logic and Culture", *a.g.e.*, s. 675 vd.

[19] Bkz. G.A. DeLaguna, *Speech* (New Haven, 1927), s. 344 ve Index: "Perception"; ayrıca M. Sherif, The Psychology of Social Norms (New York, 1936) (referanslara bkz.).

dır. Bunun dışında, bu epistemolojiler, kavramlarını doğrulamak için dünyaya bakarken, ampirik unsurları ne kadar farklı biçimlerde içlerine alsalar da, sahip oldukları kavramlar gördükleri şeyleri koşullamaktadır. Farklı teknik seçkin grupları, farklı kavrayışsal kapasitelere sahiptir. Ampirik doğrulama, basit ve pozitivistçe ayna-benzeri bir işlem olamaz. Bu yüzdendir ki, herhangi bir doğrulayıcı modelin gözlemsel boyutları, kullanıcılarının seçici dilinden etkilenir. Ve bu dil, sosyal-tarihsel damga olmadan oluşmaz. Kavrayışa dair bu sosyal bakışın taşıdığı imalar, örneğin doğruluğa dair basit tekabüliyet teorileri açısından oldukça aşikardır. Araştırma/sorgulama sonuçlarının "doğruluğu", "nesnelliği" ve "tarafsızlığı" *(impartiality)* ile alakalı olan böylesi araştırma/sorgulama bağlantılarını fark etmedeki başarısızlık, ampirik bir bilgi sosyolojisinin meşru hedef konularında keyfi bir kısıtlamaya yol açmaktadır.

Söz konusu probleme dair tartışmalarda[20] sıklıkla görülen tüm relativizm biçimlerine karşı çoğu zaman kullanılan bir argüman mevcuttur: Ya relativistin kendi iddiası ve argümanı, başkalarına ait bir düşüncenin doğruluğunu inkar ya da itham etmek için herhangi bir zemine sahip olmaması anlamında, bizatihi görelidir, ya da sahip olduğu argüman ve iddia koşulsuz bir biçimde doğrudur, ki bu durumda relativizm kendisiyle çelişiktir.[21] Bu akıl yürütme, harfi harfine mantıksal bir formda şöyle konulabilir: *(a)* Düşünme, kültürel etkenlerin fonksiyonelidir. [Bu yüzden *(hence),* "nesnel", "tarafsız geçerliği" tahrip olur.] *(b)* Bilgi sosyolojisi, bir düşünme biçimidir. *(c)* O halde, bilgi sosyolojisi, kültürel etkenlerin fonksiyonelidir. (Bu yüzden, "nesnel" ve "geçerli" olamaz.) Hal-i hazırda Mannheim'ın kendisi, bu *abc*-bağıntısını ampirik olarak ispatlamıştır.[22] Burada, öncüllerin, "'bu yüzden'e" *(hence's)* ve kendilerine ait, sınamak durumunda olduğumuz varsayımlar açısından sallantıda kalması söz konusudur.

---

[20] Örneğin; von Schelting, *American Sociological Review*, s.667. Ben, von Schelting'in, Mannheim'ın konumunun uygun bir ifadesini verip vermediği sorusunu açıkta bırakıyorum. Mannheim'in ya da von Shelting'in çalışmalarını savunmak ya da paye biçmekle ilgili değilim; yalnızca bir nokta üzerinde duruyorum. Bununla birlikte, genel olarak, Mannheim'ın "ilişkisellik" (relationism) (*Ideology and Utopia*, özellikle s. 253 vd., 269-70) anlayışını oldukça makul buluyorum. Bu konum, mantıksal olarak, sadece mutlakçı bir bakış açısından kusurlu ve yetersizdir.

[21] Karş. E. Vivas'ın, bu argümana dair açıklaması ve yetkin tahlili (*a.g.e.*, s.443).

[22] *Ideology and Utopia*, bölüm i.

Bu ilişkisellik-karşıtı *(antirelationistic)* argümanlar, epistemolojik formların karakterini ve toplumsal konumunu açık bir şekilde görmezden gelirler (yukarıdaki 1 ve 2. maddelere bakınız). Bunlar, araştırma/sorgulama ile bağlantısı olmayan mutlak bir doğruluğun varlığını kabul ederler; dolayısıyla, sadece mutlakçı bir bakış açısından bakıldığında bir anlam taşırlar. Bilgi sosyolojisinin isnatları, örneğin Peirce ve Dewey'in genellediği doğrulayıcı modele atıfta bulunularak test edilebilir. Öyle ise doğrulukları, bu model açısından ele alınacaktır. Kabul edelim ki; bu model hiçbir *mutlak* garanti taşımaz, ki bu, şu durumda sahip olduğumuz kuvvetli bir olasılıktır. (Pratik bir gerçeklik olarak, eğer biz, bugünün profesyonel düşünürleri ile paylaştığımız düşünceler aracılığıyla sosyalize olsaydık, böylesi terimlerle fikir yürütmek durumunda olurduk.) Şeyleri geliştirenler, bizzat ölçütlerin kendileridir. Gelecekte kullanmak için bir modeli "düzeltme"nin *(correcting)* bir önkoşulu, bugün onu öz-bilinçli bir biçimde kullanmaktır. "Araştırma/sorgulamanın [mantığın] sorgulanması... döngüsel bir süreçtir; ve araştırma/sorgulama dışında olan hiçbir şeye bağlı değildir."[23]

Bilgi sosyolojisinin iddiaları, bu "mutlakçı ikilem"den kaçar; kısmen bir doğruluk derecesine atıfta bulunabildiği için, kısmen de doğru olmasını sağlayan *koşulları* kapsayabileceği için. Zira yalnızca koşulsal iddialar, bir perspektiften diğerine çevrilebilirdir. İddialar, ancak daha az ya da daha çok doğru olan olasılıklar olarak uygun bir biçimde ifade edilebilirler. Bilimsel araştırma/sorgulamanın kendini düzeltebilen *(self-correcting)* bir şey olduğunu, ancak bu yolla tasavvur edebiliriz. Bir sosyolog, çelişkiye düşmeksizin, bu belirli modelin kullanımındaki başarısızlığı koşullayan sosyal etkenlere vurgu yapabilir. Mannheim'ın oldukça doğru bir biçimde iddia ettiği üzere; sosyal bilimin yeni ölçütleri, bilgi sosyolojisi araştırma/sorgulamalarından çıkabilir. Bu, tamamen olasıdır. Bu konuyu aşağıda ayrıntılı bir biçimde işlemekteyim. Buraya kadar yeterince anlaşılmıştır ki; "geleneksel ölçütler", "geleneksel" araştırma/sorgulama biçimlerinin mantıksal analizinden çıkarlar. Bilgi sosyolojisinin hedef konularını ve taşıdığı içerimleri. iddialarını korumak amacıyla kısıtlama çabası, yanlış bir yer tutuyor olup modern bilgi teorileri ile uyum-

[23] Dewey, *Logic: The Theory of Inquiry*, bölüm i.

lu değildir.[24]

Diğer bir çaba, bilgi sosyolojisini, bir girişimcinin *(promoter)* hitap edecek bir kamu bulmak için ortaya koyduğu bilinçli teşebbüslerin, girişimci tiplerinin içinde bulunduğu sosyal koşulların, değerlere ikna eden fikirlerin yayılma araçlarının vb. soruşturulması ile sınırlamak isteyenler tarafından yürütülür.[25] Bu görüş açısından, bilgi sosyolojisi, herhangi bir epistemolojik ilgiye ya da hedef konuya sahip olamaz; zira o, tam anlamıyla sadece "girişimci" bir düşünce tipini çalışabilir. ("Sadece doğruyu bulmayı ... amaçlayan") "teorik düşünme"yi incelediği zaman ise, bilgi sosyolojisi açıkça, "belirli problemlerin seçimi"nin incelenmesi ile sınırlandırılmış demektir. Bireysel motivasyona ek olarak, bu iki (girişimci ve teorik --ç.n.) düşünme biçimine dair ikinci bir ayrım *(differentiation)* söz konusudur: Filozoflar (teorik düşünenler) topluluğu, "doğruluğu arayanların sonsuz bir dizisidir." Bu ayrımların her ikisi de yeterince analitik değildir. Bu, bunların farklı "düşünme nitelikleri" olduklarına dair herhangi bir şey söylemeye yardım etmez. Zira ben, "teorik" düşünürün hitap ettiği kamunun, *(a)* onun çalışmalarını okuyanlar ya da onun düşündüğü niyeti taşıyanlar; yani, az-çok anlamlı bir biçimde onun söylem dünyasına iştirak edenlerle türsel olarak sınırlı bir teknik seçkinler topluluğunun üyeleri olduğunu düşünüyorum. *(b)* Bu topluluk, kendi inançlarını şüpheyle karşılamaya, eleştirmeye ve kararlılaştırmaya, velhasıl düşünmeye angaje olmuş,[26] (c) belirli bir düşünce-modelinin koşullarını, ve az-çok farkında oldukları ve izlemek için uğraştıkları formları sağlayan bir teamüle angaje olmuş insanlardan oluşmaktadır. "Doğruluğu aramanın" anlamı, işte budur. Bu yüzden sosyolojik ola-

---

[24] Bununla birlikte, Mannheim'a dair eleştirisinde von Schelting, *niyet* (purpose) ve *perspektif* varlığının zorunlu olarak araştırma/sorgulama sonuçlarının yanlış olması gerektiği anlamına gelmeyeceğini hesaba katıyor gözükmemektedir; halbuki bu sadece, doğruluğun mutlak değil, daima koşulsal olduğu anlamına gelir. Yüzyılın dönümünden bu yana pek çok mantıkçı ve sosyal psikolog, bütün araştırma/sorgulamaların niyetsel bir unsura sahip olduğunu ve içlerinde belirli bir perspektif taşıdıklarını savunmaktadır. Mannheim'ın epistemolojik çalışması, kısmi bir biçimde, bir seyirci ve tanrısal bir zihin teorisi olarak tasarlanan "geleneksel doğruluk anlayışı"nı korumak için harcanan çabadaki niyet ve perspektifin varlığını inkar etmemektedir.

[25] Örneğin; Speier, "Social Determination of Ideas", a.g.e., s. 199 ve 200.

[26] Bkz. Peirce, *a.g.e.*, Ayrıca E. Freeman, *The Categories of Peirce* ("Chicago Series" [Chicago, 1937]), s. 39-40.

rak analiz edildiğinde, "filozoflar" ve "teorik" düşünme, kesin bir biçimde, bilgi sosyologlarına uygun verileri teşkil ederler. Böylesi bir grubun kesin varlığı, sosyolojik olarak anlamlıdır. Farklı bağlamlarda bulunan böylesi grupların kökenleri ve akıbetleri, cüzi açıklıkta bir dikkat gösterilerek kavranılabilir. Zaten biraz önce, ölçütlerin "seçimi"nin ve bizzat ölçütlerin kendilerinin sosyolojik soruşturmaya açık olma sebeplerine; adres olarak gösterilen problemlerin, teknik söylem kategorilerinin ve kavramsal şemalaştırmaların düşünmenin tarzını ve geçerlilik formlarını nasıl etkileyebileceğine işaret etmiştim.[27]

Bunun ötesinde, bir düşünürün doğruluğa ulaşmayı umması ve bunun için motive olması, taşıdığı iddiaların doğruluğunu garanti etmez ve ayrıca ima etmez de. Kaldı ki, düşünürün ya da iddialarının sosyal görelileştirmeye açık olup olmadığı şöyle dursun... "Doğru", kabul edilmiş bir doğrulama modelinin yöntemlerini tatmin eden önermeler için kullanılan bir sıfattır. Seküler ve profesyonel düşünürler arasında bugün baskın olan modelde, doğrulama, bireyin düşünme motivinden ve bu motivin "doğruluk" ya da "ikna etme" olup olmamasından bağımsızdır. Epistemolojik motivasyon aracılığıyla ayrımlaşmış düşünme biçimleri hususunda, araştırmanın bu aşamasında doğrulanmış olduğumuzu düşünmüyorum. Bunlar, kesip parçalayarak analiz etmek için ihtiyaç duyduğumuz ve kullanabileceğimiz tipte değildir. Zira, bir düşünür, gerçekte ya da inandığı üzere doğruluğu amaçlayıp amaçlamadığını, yani doğrulayıcı bir modeli izlemeye kalkışıp kalkışmadığını ya da teşebbüs edip etmediğini belirlemek için, sosyal-psikolojik bir analize alınabilir. Ya da biri, "teorik" düşünmeyi, yalnızca belirli bir doğrulayıcı modele uygunsa teşhis edebilecektir. Bununla birlikte araştırmadayken, hiçbir zaman "modellerimizi", verimli bir şekilde geçmiş düşünürlere zorla kabul ettiremeyiz. Batı düşüncesinde çok sayıda model var olagelmiştir ki biraz önce, bu modellerin bizzat kendilerinin sosyal-tarihsel görelileştirmeye açık olduğuna işaret etmiştim.[28]

---

[27] Speier'ın sosyal etkiye açık olan bu noktaları fark etmedeki başarısızlığı, muhtemeldir ki, kavrayış yeteneği (ideation) ve kültür ile alakalı bir sosyo-psikolojik mekanizma biçimine dair kendine özgü ilgisi tarafından koşullanmıştır. Söz konusu makalesinde Speier, yalnızca düşünüre dair "gereklilikleri", "sorunsalı" ve "ilgileri" kabul eder. "Fikirler ve sosyal gerçeklik arasındaki ilişkiler... ihtiyaçlar aracılığıyla tesis edilir" ("Social Determinations of Ideas", *a.g.e.*, s. 183). Bkz. bu görüşün eleştirildiği ve başka ilişki tarzlarının geliştirildiği "Language, Logic, and Culture" (*a.g.e.*) adlı makalem.

[28] Speier'ın çalışması ("Social Determination of Ideas", *a.g.e.*), "sosyal eylemlere" ve bilgi

Zamanımızda, herkesin iddialarını beyan edebileceği ortak bir geçerlik formu yoktur. Bu epistemolojik durum, birbirinden farklı normların kendilerini, işlevlerini ve kökenlerini karşılaştırmalı bir şekilde çalışmak için bir fırsat sunar. Bu epistemolojik çeşitlilik ve karışıklık karşısında, çalışmamızın, belirli birtakım araştırma/sorgulamalardan çıkarsanan ya da muhtelif inançların karışması ile ortaya çıkan ve herhangi birinin keyfi bir biçimde seçtiği birtakım normlardan bağımsız olduğunu ilan etmek budalalık olacaktır. Zira böylesi ifadelendirmelerin bilgi sosyologlarına atfettiği görevler, yeterince açık değildir. Bu ifadelendirmelerin titiz bir biçimde açıklanması gerekmektedir. Kuşkusuz, Wirth'in işaret ettiği üzere, "bilgi teorisinin sosyal-psikolojik anlamda ayrıntılı incelenmesi"ne katkıda bulunmayı şiddetle arzuluyoruz. Ben de zaten burada, böylesi çalışmaların sosyologlara dönük kullanışlılığını arttırmak, yani bilgi sosyolojisinin metodolojik işlevi ile ilgiliyim.

Bilgi sosyologu, bilgi süreçlerine ait görünümlerin olgusal incelemesi ve görelileştirmesi ile yetinmemelidir. Böylesi bir deneyim, onu stratejik olarak, pozitif bir metodolojik yapılandırmaya dönük karşılaştırmalı ve bağlamsal bir temel üzerine yerleştirecektir. Bu durumda, Dewey'in epistemoloji tanımını metodoloji ile gerçekleştirmemiz gerekir. Normların herhangi bir araştırma/sorgulama biçiminden köklenmesine dönük bir inanç taşıyan bu anlayış, (örneğin "fizik bilimi"nde oldukça yaygın bir itibara sahip olmasına karşılık) epistemolojinin sonu demek değildir. Bilgi sosyolojisi, taşıdığı "epistemolojik işlev" ile, sosyal bilimler için sağlam bir metodolojinin kurulmasına yönelik olarak spesifik anlamda hazırlık *(propaedeutic)* aşamasındadır.[29] Bu durumu yerinde bir şekilde tespit etmiş olan Mannheim, kendi çalışmalarında muğlaklıklardan ve hatalı konumlanmalardan kaçınmıştır. Zira bütününe bakıldığında Mannheim, bir epistemolog olarak, sosyal-politik araştırma/sorgulamaların taşıdığı sınırlamaları meyda-

---

sosyolojisinin pek çok türünde var olduğu görünen "ihtiyaç" teriminin muğlaklığına yaptığı ısrarlı vurgu açısından övgüye değerdir. Ancak bununla birlikte Speier, "teorik" düşünmenin ne olduğunu söyleme hususunda başarısız olmuştur. Bilgi sosyolojisinde maruz kaldığı bu sınırlamalar, yeterli doğrulamanın olmamasındandır.

[29] L. Wirth'in yerinde bir biçimde işaret ettiği üzere, başlangıcında olan bir bilgi sosyolojisi, sıklıkla, metodoloji tartışmalarının henüz işlenmemiş bir yan-ürünü olmuştur (Karş. Mannheim, *a.g.e.*, s. xvii-xxiii).

na çıkarma ve düzeltme ile ilgilidir.[30] Rice'ın *Methods* adlı eserine yazdığı eleştiri yazısında Mannheim[31], Amerikalı ve Alman sosyologların araştırma/sorgulamalarına hakim olan bazı kavram ve formları özetlemiş, her bir çalışma tarzını, diğerinin bütünleyici üslubu içinde değerlendirmiştir. Aynı eserinde Mannheim, sosyal araştırma/sorgulamanın eğer pekişmiş bilgiyi ortaya çıkarmak istiyorsa izlemesi gerektiğini düşündüğü genel bir düşünce modeli içinde, bu iki üslubu birbiriyle bağlantılandırmıştır.

Von Schelting, yanlış bir biçimde Mannheim'ın, "bilişsel çözümlemeler için nesnel geçerlik olasılığını kavramsallaştırmadığını" belirtmektedir.[32] Oysa ki Mannheim, salt tahmin ile yetinmemektedir. Tam bir metodolog olan Mannheim, sosyal düşüncenin var olan formları hususundaki sosyal araştırma/sorgulama ölçütlerinin formülasyonları ile uğraşmayı, bunların mantık ve bağlamsal bir bilgi sosyolojisi tarafından ampirik olarak araştırılması suretiyle sürdürmektedir. Mannheim'ın, sosyal araştırma/sorgulamaların kesin ölçütlerini ortaya koymak için gösterdiği çabalar boşa çıkmış olsa da, bu, epistemolojik formların karakterini yanlış kavradığı ya da "epistemolojik tutarsızlık" içinde olduğu anlamına gelmez.

"Politik olarak önemli meseleleri, önyargıların kurbanı olmaksızın tedavi etmeye duyulan istek, *Wissenssoziologie*'nin ... Almanya'daki gelişiminin sorumlusudur. Eleştirel öz-kontrolün bir unsuru olmaya niyetlenen bu yeni araştırma dalı, hatanın önemli kaynaklarını ortaya çıkarma ve kontrol altına almada şimdiden başarılı olmaktadır."[33]

Bu kesinlikle, bilgi sosyolojisinin epistemolojik geçerliliğine dair türsel *(generic)* bir anlamın göstergesidir. Bilgi sosyologu, faal mantıkçı

---

[30] Spencer, *Study of Sociology* (1873) ve J.S. Mill, *A System of Logic*, Kitap VI'da olduğu gibi. Spencer'ın, sosyal kaynakların sahip olduğu prosedürsel hataların keşfinden ve "kanıtlamanın bozulmuş olabileceği pek çok tarz"dan hareket ederek, böylesi hataların ve bozulmaların önüne geçmek için metodolojik teknikler inşa etmeye yönelmesine dikkat edin. Daha sağlıklı bir metodolojinin yolunu açabilecek olması anlamında hatanın sosyal kaynaklarını meydana çıkarma fikri, açıkça belirtilmiştir. Bu bağlantı açısından karş. E. Durkheim, *Régles de la méthode sociologique* (Paris, 1895), chap. ii.

[31] *American Journal of Sociology*, Cilt. XXXVIII, No.2 (1932).

[32] *A.g.e.*, s. 667.

[33] Mannheim, *a.g.e.*, s. 281; ayrıca bkz. bir düşünce biçimi olarak "sosyal planlama"nın metodolojik problemlerinin kurucu bir biçimde (constructively) sunulduğu Mannheim, *Man and Society in an Age of Reconstruction* (New York, 1940).

ile sosyal metodoloğu, sosyal araştırma için oluşturulacak daha sağlam yöntemlerin eleştirel bir inşası için birleştirir.

Mannheim'ın verimli bir biçimde sorunsallaştırdığı spesifik meseleler arasında, fiziksel ve sosyal araştırma/sorgulamaların ayrı ayrı yöntemleriyle ilgili olanlar da vardır. Burada, bilim adına, ilkinin prosedürsel formlarını, toptancı bir üslup içinde ikincisine zorla kabul ettirmek isteyenler; ve fizik bilimi ile hiçbir ilişkisi olmayacak olan sosyal öğrencileri söz konusudur. Karşılaştırmalı bir anlayış temeli üzerinde oturan bilgi sosyologu, yalnızca bu iki uç pozisyonun sosyal kaynaklarını tespit etmekle kalmaz; ama aynı zamanda, kurucu bir biçimde, verimli bir aktarımı gerçekleştirmeye yönelik uygun bulunan belirli fizik formlarına dair planlanmış dönüşümleri de yerine getirebilir.

Doğrulayıcı bir form olarak "deney" *(experiment),* bu hususta bir örnektir. Örneğin Dewey, bu formu, fiziksel araştırma/sorgulamadan kalkarak özetlemekte ve bütün "araştırma/sorgulama *niteliğindeki* araştırma/sorgulama"lar *(inquiry qua inquiry)* için genelleştirmeye çalışmaktadır. Onun yazıları, fizik araştırma/sorgulama paradigmasının ve özellikle de "deney"in sosyal verilere uygulanması ile bağlantılı olan güçlüklerin ve muğlaklıkların tam ve açık bir biçimde görülmesinde kendini gösteren başarısızlıkla maluldür. Sosyal bir durumda deney, bir laboratuar deneyinin sahip olmadığı karakteristiklere ve problemlere sahiptir. Örneğin; fizik biliminde yapılan "deneysel" çalışmalarda gerekli olan "kontrol" ve el ile idare *(manipulation),* sıklıkla, laboratuar deneyi koşullarında var sayılmayan politik ve değer verici *(evaluative)* boyutlar taşır.[34] Bir nesnenin "yeniden kurulması" *(reconstitution),* ki Dewey'e göre bir bilgi nesnesi olarak iş görebilmesi için bu zorunludur, pek çok meseleyi içinde barındırır. En azından şu söylenebilir ki; söz konusu laboratuar tekniğini sosyal verilerin içine aktarma çabası, Dewey ve tilmizlerinin enine boyuna ele almamış olduğu metodolojik ve politik problemlerin ortaya çıkmasını hızlandırır.

Bu ve bunun gibi konulardaki yetersizlik, sosyal araştırmaları kültürel ve entelektüel bağlamları içinde analiz etme ihtiyacını ve bu

---

[34] Bkz. L.H. Lanier'ın bu konuda yakın dönemde ortaya koyduğu çalışma (Southern Review, Cilt V, No. 1, [1939]). Kapsamlı bir dokümantasyon ve kısmi bir ayrıntılandırma için, benim Texas Üniversitesi kütüphanesinde mevcut olan "Reflection, Behavior, and Culture" (s. 91-102) adlı çalışmam ile karşılaştırınız.

araştırmaların zımnen içinde yer aldığı kısmen işleyen *(inchoate)* kuralları ifade etme çabasını açığa çıkarır. Bu biçimde, sosyal araştırma/sorgulama ile fizik bilimi arasında herhangi bir temel farkın olup olmadığı ya da olması gerekip gerekmediğine dair *a priori* varsayımların yerini ampirik olarak alabiliriz. Böylesi bir analiz, sosyal araştırma/sorgulamaya özgü problemlerin açık ve incelikli bir formülasyonuna da muktedir olacaktır.

"Değer" problemi, sosyal araştırma/sorgulamada ortaya çıkar ki, sosyal araştırma/sorgulamaya engel çıkaran da odur. Bu problemin bir veçhesini ortaya koyarsak: Sosyal bilimcilerin gerçekte hitap ettiği araştırma problemleri ne gibi değer-biçmeler içerirler ve eğer böyleyse, böylesi içerimler, sonuçların doğruluğunu nasıl koşullandırırlar?[35] Değere ilişkin sorunlar, *überhaupt* (genel) olarak ele alınmamalıdır. Bu sorunlar, sosyal araştırma/sorgulamalarda kendini gösteren çapraşık düğümlerin içine yerleştirildiklerinde, spesifik ve elle tutulur bir hal alırlar. Bu yüzden, ortaya çıktıkları spesifik disiplinlere ve sorunsallara ilişkin sosyolojik analizler aracılığıyla cevaplanmaları gerekir. Sadece sosyal araştırma/sorgulamalardaki değerlerin içeriği değil, ama aynı zamanda, değerlerin nasıl nüfuz ettiği ve eğer böyleyse, bunların araştırma sonuçlarının yönünü, bütünlüğünü ve yetkinliğini *(warrantability)* nasıl koşullandırdığı ortaya konulmalıdır. Bu yolla, sonuçlarımızın bilgilendiriciliğine dair nasihatleri engelleyecek olan kanıtlama kurallarını formüle eder bir konuma ulaşabiliriz. Böylesi bağlamsal incelemeler, bugün için muğlak olan meselelerin kesin bir tanımına olanak verecektir.

Muhtemeldir ki; sosyal bilimlerin merkezi metodolojik problemi, davranışın dilsel ve sosyal-motor biçimleri arasında sıklıkla bir tezat olduğunun fark edilmesi ile ortaya çıkmaktadır. Bilgi sosyologları bugün, açık bir biçimde, "ortak duyu" *(common sense)* ile birlikte, eylemin sözel unsurlarına, örneğin farklı kültürlerin sahip olduğu telaffuzlara dair olgusal soruşturmalarla ilgilidirler. Bu alandaki sorunsallarından biri ise, genel-geçer davranış sistemleri ile farklı kültürel bağlamlardaki aktörlerin söyledikleri arasında var olduğunu buldukları ayırt edici karşıtlıkların aydınlatılmasıdır. Böylesi sistematik

---

[35] T. Parsons'ın (*Structure of Social Action* [New York, 1937], s. 593, 601 vd.), Weber'in "Wertbeziehung" kavramına ilişkin yaptığı referanslar ve tartışma ile karşılaştırınız.

soruşturmalar, soruşturma tekniklerinin yapılanması açısından bazı sonuçlar taşıyacaktır.[36] Bunlar, metodologu, standart hata paylarını ve farklı ortamlara *(millieux)* dair farklı göz ardı etme oranlarını yöntemlerine katma hususunda muktedir kılmalıdırlar. Bu şekilde bunlar, [çeşitli kültürel eylemler, fail tipleri ve sözlü ifadelendirme *(verbalization)* tarzları açısından], konuşma ile eylem arasında ortaya çıkabilecek tezatların *ne boyutta* ve *ne yönde* olduğunu göstereceklerdir. Dolayısıyla olgusal araştırmalar, kanıtların ve çıkarsamaların denetlenmesine ve yönlendirilmesine ilişkin kurallar için bir temel sağlamalıdır.[37]

Hakim olan akademik pozisyon nedeniyle, Amerikan sosyolojisindeki sistematik teorileştirme, araştırma için değil öğrenciler için ders kitapları yazma yolunu izlemektedir. Bu durum, sosyologların, çalışmalarının doğrulanması ve böylece geçerlik kazanması amacıyla aradığı araştırma modeli üzerinde ne derece bir etkiye sahiptir?

Cooley'nin pratikte toplum kavramını asimile eden yakınlık *(intimacy)* ideali ve buna müteakip ortaya çıkan çarpıtma ve tarafgirlik, Amerika'nın belirli kültürel geleneklerinden[38]; ve kentsel-endüstriyel bir düzendeki fiili kişiliksizleştirmeyi ve yaşamın ikincil karakterini telafi etme çabasından temellenmektedir.

Amerikan sosyolojisinde merkezi bir kategori olarak kesintisiz sürece yapılan vurgu, belki de "sosyal değişme"deki devrimci yerinden-olmaları gözden kaçırmaya hizmet etmektedir. Tarihsel sebep-sonuç ilişkisi *(causation)* hakkındaki tehlikesiz çok-yönlü-etken *(multiple-factor)* görüşleri, sosyal değişmeye dair politik olarak işletilen "liberal demokratik" bir görüş için oldukça elverişlidir. Çoğulcu *(plu-*

---

[36] Bu yazının yazılmasından bu yana, R.K. Merton, spesifik bir çalışma münasebetiyle bu noktaya işaret etmektedir (Fact and Factitiousness in Ethnic Opinionnaires", *American Sociological Review*, Şubat, 1940, s. 21-22).

[37] Bu noktada sosyologlar, kayıt altına alınmış gözlemlerini (kültürel ve biyografik olarak) hakkıyla hesaba katmak için sosyal olayların gözlemcilerini (örneğin Romalı rahipleri) konumlama çabasındaki eleştirel tarihyazımından (historiography) gelen önerileri değerlendirebilirler. Bu yöntem, çeşitli biçimlerde konumlanmış nakliciler tarafından görülen ve kaleme alınan sosyal olaylar arasındaki farlılıkların farkına varmaktadır. Bkz. A.W. Small, *Origins of Sociology*, özellikle s. 48, 84, 85, 98; H.E. Barnes, *A History of Historical Writings* (Norman, Okla., 1937), bölüm x.

[38] T.V. Smith, *Beyond Conscience* (New York, 1934), örneğin: "Sosyal mesafenin, Hıristiyan geleneğimizde, uğursuz bir kader ve ... bir ahlaksızlık olduğu [düşünülür]" (s. 111).

ralistic) nedenler, herhangi bir eylemin mümkün olmadığı bir noktaya kolayca taşınır; devrimci çözüm *(manipulation)* ise, tekçi *(monistic)* bir neden inancı gerektirir.

Bunlar, bilgi sosyologlarının incelemesi için hemen yanı başlarında bulunan parça parça maddelerdir. Sosyal bilimin ayrıntılandırılmış öz-konumlanışı, eğer sistematik ve duyarlı bir biçimde çalışılırsa, sadece gelişmekte olan yöntemlerdeki hataların ortaya çıkarılmasına yol açmayacak, aynı zamanda kurucu bir biçimde, gelecek araştırmalara dair daha sağlam paradigmaların ortaya konulmasını da sağlayacaktır.

KONUMLANMIŞ EYLEMLER VE MOTİV VOKABÜLERLERİ*

Dil sosyolojisine dönük yakın dönem teori ve gözlem alanındaki temel yeniden-yönelimler, dilin birey içindeki öncel unsurların "dışavurumu" işlevine sahip olduğunu öne süren Wundtçu dil mefhumunun alaşağı edilmesiyle ortaya çıkmıştır. Modern dil çalışmalarının altında yatan bu *postula, linguistik* davranışa, bireylerin özel hallerine göndermede bulunarak değil, muhtelif eylemlerin eşkoşumlanmasındaki *(coordinating)* sosyal işlevinin gözlemlenmesi suretiyle yaklaşmamız gerektiğini söyler. Öncel ve birey içinde olan herhangi bir şeyin dışavurulmasından ziyade, dil, diğer insanlar tarafından, gelecek eylemlerin bir göstergesi olarak anlaşılır.[1]

Bu perspektif içinde, motivasyon problemleri ile ilgili imalar söz konusudur. Bu yazının amacı, motivlerin**, sosyolojik bir dil teorisi

---

* "Situated Actions and Vocabularies of Motive", *American Sociological Review*, Cilt 5, No. 6 (Aralık, 1940).

1 Bkz. C. Wright Mills, "Bibliographical Appendices", Kısım I, 4: "Sociology of Language", *Contemporary Social Theory* içinde, ed. Barnes, Becker & Becker, New York, 1940.

** *"Motive"* terimini "motiv" olarak bırakmayı uygun buldum. Terim, Türkçe'deki "itki" ya da "güdü" kelimeleri ile karşılanabilirdi. Ancak bu karşılıkların hemen hemen tamamıyla biyolojik ve/veya psikolojik bir içerik taşıdığını düşünüyorum. Böylesi bir çeviri, aslında sosyal bilimler felsefesi ile uğraşanlara tanıdık gelecektir; zira "motiv" terimi, Türkiyeli okurun çeviri ya da telif eserlerde ilk kez karşılaştığı bir terim değildir. Diğer yandan Mills'in bu makalesinde yapmaya çalıştığı şey, tam da bu terimi biyolojik-psikolojik anlamından kurtarmaktır. Nitekim, ileride görüleceği gibi, Mills'in Weber'den yaptığı alıntı ve dolayısıyla bu terime mahsus olarak Alman felsefesinin belirli bir geleneği ile kurduğu bağ, bu durumu açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, kestirme bir biçimde, "motiv"in, dışsal bir "neden"e karşıt olarak, *harekete geçirici nedene* (ama "bireye içsel değil") karşılık geldiğini söyleyebiliriz. Nitekim Mills, tam da bunun sosyal karakterine vurgu yapmaktadır. (ç.n.)

ve sosyolojik bir psikoloji temeline dayanan bir açıklaması için analitik bir modelin ana hatlarını çizmektir.[2]

Motivlere dair, eylemin öznel "kaynakları" *(springs)* şeklinde yapılan çıkarımsal *(inferential)* kavramsallaştırmaya karşılık, motivler, sınırlandırılmış sosyal durumlarda anlaşılabilir işlevlere sahip olan tipik vokabülerler* olarak tasavvur edilebilir. İnsan aktörler, motivleri, kendilerine ve diğerlerine yönelik dile getirirler ve onlara bu biçimde atıfta bulunurlar. Davranışı, çıkarsanmış ve soyut bir "motiv"e göndermede bulunarak açıklamak, bir yoldur. Her yönüyle iyi olan bir diğer yol ise, motivlerin, bağlantılı bir biçimde iş gören atıf *(imputation)* ve beyanının *(avowal)* gözlemlenebilir dilsel mekanizmalarını analiz etmektir. Bir bireyin "içindeki" sabitlenmiş unsurlardan ziyade, motivler, *sosyal aktörler tarafından* yürütülen ilişkinin bir yorumu olmak durumundadır. Motivlere dair aktörlerin ortaya koyduğu atıf ve beyanlar, açıklanabilir sosyal olgulardır. İnsanların eylemlerine yüklediği farklılaşmış sebeplerin bizzat kendileri, sebepsiz değildir.

İlk olarak, böylesi motivlerle bağlantılı atıf ve beyanların ortaya çıktığı genel koşulları belirlemek durumundayız.[3] Sonrasında, motivin ifade edilebilir *(denotable)* terimlerle yapılacak bir karakterizasyonunu vermek ve nasıl olup da başkalarının değil de belirli motivlerin dile getirildiğine dair açıklayıcı bir paradigmayı ortaya koymak durumundayız. Tüm bunların ardından, motiv vokabülerlerinin eylem sistemleriyle olan bağıntısının mekanizmalarını göstermeliyiz. Yapmak istediğimiz şey, sosyal olarak konumlanmış eylemlerde gerçekleşen belirli bir konuşma biçiminin bütünleştirici, yönlendirici ve belirginleştirici işlevini analiz etmektir.

Motivlerin atıf ve beyanının ortaya çıktığı türsel durum, ilk ola-

---

[2] Bkz. G.H. Mead, "Social Psychology as Counterpart of Physiological Psychology", *Psychol. Bul.*, VI: 401-408, 1909; Karl Mannheim, *Man and Society in an Age of Reconstruction*, New York, 1940; L.V. Wiese-Howard Becker, *Systematic Sociology*, bölüm I, New York, 1932; J. Dewey, "Bütün psikoloji, ya biyolojik ya da sosyal psikolojidir", *Psychol. Rev.*, cilt 24: 276.

* vokabüler *(vocabulary)*: Metinde, belirli motivlerin sahıp olduğu kelime ve ifade öbekleri anlatılmaktadır (ç.n.).

[3] Araştırma için bu ilk görevin önemi açıktır. Sözel düzeydeki pek çok araştırmacı, sadece bireylere dair soyut sorular sormaktadır. Ancak, eğer dile getirile*bilen* belirli motivlerin içinde bulunduğu konumları (situation) deneysel olarak sınırlandırabilirsek, o zaman *konumsal* (situational) sorunların kurulumundaki sınırlamaları kullanabilir ve teorimizden çıkan tümevarımları *test* edebiliriz.

rak, konuşan varlıkların *sosyal* davranışını ya da (ifade edilmiş) programlarını, yani diğer insanların konuşma ve eylemlerine atıfta bulunmaya yönelimli program ve eylemleri içerir; ikinci olarak da, "soru/sorgulama" *(question)* olarak bilinen konuşma formu ile motivlerin atıf ve beyanları birbirlerine eşlik ederler. Soru/sorgulamalara dayanan durumlar, tipik bir biçimde, analitik olarak "krizlere" işaret eden safhalardaki *alternatif* ya da *beklenmedik* program ya da eylemleri içerir.[4] Soru/sorgulama, çoğunlukla motor bir cevabı değil, diğer bir *sözel* eylem biçimini sağlaması suretiyle ayırt edilir. Soru/sorgulama, *söyleşme*nin içindeki bir unsurdur. Söyleşme, bir duruma ait görünen ya da olduğuna inanılan olgusal nitelikler ile ilişkili olabilir; ya da belki de, bu durum ile ve bu durumun normatif beklentiler örüntüsü ile ilişki içindeki muhtelif birtakım sosyal eylemleri bütünleştirmeye ve geliştirmeye çabalıyordur. İkinci durumda, ikna edici ya da caydırıcı söylemin ve vokabülerin ortaya çıktığı söyleşme evresinin kabulü ya da reddi söz konusudur. Zira insanlar, eylemler bir biçimde boşa çıkarılana değin, dolaysız deneyim içinde ve dışa dönük ilgileri ile yaşarlar. O halde burası, benliğe ve motive ilişkin farkındalığın ortaya çıktığı yerdir. "Soru/sorgulama", böylesi durumların dilsel göstergesidir. Motivlerin atıf ve beyanı, "soru/sorgulama" durumlarında ortaya çıkan böylesi söyleşmelerin niteliklerıdir.

Motivler, eylemleri ya da programları kesintiye uğratan soru/sorgulamalar karşısında atıfta bulunulan ya da bu biçimde beyan edilen cevaplardır. Motivler, kelimelerdir. O halde türsel olarak bunlar, neye göndermede bulunmaktadırlar? Motivler, bireylerin "içindeki" herhangi bir unsura işaret etmezler. Onlar, sorgulanmış davranışların *(questioned conduct)* öngörülmüş durumsal sonuçlarını temsil ederler. (Bir "program" olarak ifade edilen) niyet ya da amaç, öngörülen sonuca ilişkin farkındalık *halidir*; motivler, sonuçsal durumları belirtirler ve kendilerine yol açan eylemleri temsil ederler. Soru/sorgulamaların arkasında, nihai sonuçlar taşıyan olası alternatif eylemler vardır. "Motivlere dair iç-gözlemsel *(introspective)* kelimelerimiz, bir-

[4] "Soru/sorgulama" ve "söyleşme" (conversation) hakkında bkz. G.A. DeLaguna, Speech: Its Function and Development, 37 (ve ayrıca indeks), New Haven, 1927. Krizlerdeki motivler için bkz. J.M. Williams, The Foundations of Social Science, 435 vd., New York, 1920.

birine zıt ve çatışan uyarıcılara ait belirli tipik örüntüler için yapılan kaba ve kestirme betimlemelerdir."[5]

Dewey'in ismiyle birlikte anılan amaçsal davranış modeli, özetle şu şekilde ifade edilebilir: "Alternatif eylemler" ile karşılaşan bireyler, bunların birini ya da diğerini, öngördükleri farklı farklı sonuçlar temelinde yaşama geçirirler. Açıkça faydacı olan bu şema yetersizdir, zira: (a) *Sosyal* davranışa ilişkin "alternatif eylemler", oldukça sıklıkla, birisi ya da bir diğeri tarafından ifade edilen bir soru/sorgulama şeklindeki dilsel bir form içinde "boy gösterirler." (b) Bireylerin, *adlandırılmış* sonuçların öngörülmesi aracılığıyla eylediğini söylemek, çok daha uygundur.

Böylesi adlandırmalar arasında ve teknolojik olarak yönlendirilmiş bazı eylem yolları içinde, pragmatistler ve bunlarla birlikte sınırlı konumlarıyla Amerikan nüfusunun belirli kesimleri açısından "nihai" *(ultimate)* olan "kullanışlı", "pratik", "elverişli" gibi terimlerin kendini göstermesi söz konusudur. Ancak, farklı motiv vokabülerlerine sahip başka nüfus alanları da vardır. Eylem yollarının seçimine, konumsal maksatlara *(termini)* ait temsiliyetler ve bunlar arasında yapılan tercih eşlik eder. İnsanlar, belirli vokabülerlere sahip durumları ayırt ederler ve bu, davranışın sonuçlarını öngördükleri sınırlı bir vokabüler aracılığıyla olur.[6] Motivlerin sabit vokabülerleri, öngörülen sonuçlar ve spesifik eylemler ile bağlantılıdır. Burada, bu vokabülerlerin sosyal olarak açıklanmaları zorunlu olduğundan, açıklamada "arzu" ya da "istek" gibi "psikolojik" terimlere müracaat etmeye gerek yoktur.[7] Öngörü, davranışa dair nihai evrelerin ve/veya sosyal sonuçların ismi konmadan ya da açıkça yapılmış bir adlandırmasıdır. Bir birey sonuçları adlandırdığında, adlandırmanın tümceleyici *(redintegrative)* bir başlangıç noktası *(cue)* olmasını sağlayan davranışlar edinir. *Sosyal* bir durumda, sonuçlara yönelik adlandırmaların taşıdığı zımnilik, motivlerin sosyal boyutudur. Sosyal kontrol biçimleri, böylesi vokabülerler aracılığıyla işler. Ayrıca, sorulan soruların taşıdığı terimler, çoğu zaman her iki alternatifi de barındı-

---

[5] K. Burke, *Permanence and Change*, 45, New York, 1936. Bugünün ifadeleri ile sistematize edilmiş birtakım rehberlikleri, ben bu kitaba borçluyum.

[6] C.N. Rexroad'un "Verbalization in Multiple Choice Reactions" (*Psychol. Rev.*, cilt 33: 458, 1926) adlı çalışmasındaki gibi deneyimlere bakınız.

[7] Karş. J. Dewey, "Theory of Valuation", *Int. Ency. of Unified Science*, New York, 1939.

racaktır: "Aşk mı, yoksa vazife mi?", "İş mi, yoksa haz mı?" Kurumsal olarak farklı konumlar, ayrı ayrı davranışlara tekabül eden farklı *motiv vokabülerlerine* sahiptir.

Motivlerin, sınırlı durumların göreceli olarak sabit dilsel evreleri olmaları anlamındaki bu sosyolojik kavramsallaştırması, Mead'in davranışa sosyal olarak ve dışarıdan doğru yaklaşan programı ile son derece tutarlıdır. Bu program, "hem motivlerin hem de eylemlerin çoğu zaman kendiliklerinden değil, bireylerin kendilerini içinde buldukları durumdan temellendiğini..."[8] açık bir biçimde akılda tutar. Bu program, "neden?" sorusunu[9], bir durum ve bu durumun tipsel motiv vokabülerleri olarak –ki bu, tipsel örnek duruma uylaşımsal olarak eşlik eden ve anlamın içindeki normatif eylemlere dönük başlangıç noktaları ve haklılaştırmalar olarak işlev gören vokabülerler demektir– cevaplanabilecek olan "nasıl?" sorusuna tercüme eder.

Bu durum, soru/sorgulamanın çoğu zaman motive dair beyan ve atfa yönelik bir gösterge olduğuna işaret eder. Max Weber motivi, aktörün kendisi ya da gözleyen açısından ortaya çıkan ve davranışın uygun zemini olan bir anlam bileşimi *(complex)* olarak tanımlamıştır.[10] Bu motiv kavramlaştırmasının yakaladığı veçhe, bizatihi onun sosyal karakteridir. Tatmin edici ya da uygun bir motiv, aktöre ya da bir diğerine ait olsa da olmasa da, bir eylem ya da programın soru/sorgucularını tatmin eden motivdir. Tek kelimeyle, *bir motiv, aktör ve bir konumun diğer üyeleri açısından, sosyal ve dilsel*

---

[8] K. Mannheim, *Man and Society*, 249, London, 1940.

[9] Uylaşımsal olarak (conventionally), bireylerin sahip olduğu "öznel etkenler"e dönük referans tarafından cevaplanabilir olan soru. R.M. Mclver, "The Modes of the Question Why", *J. of Soc. Phil.*, Nisan, 1940. Ayrıca Mclver'ın "The Imputation of Motives" (*Amer. J. of Sociol.*, Temmuz, 1940) adlı çalışması ile karşılaştırınız.

[10] Wirtschaft und Gesellschaft, 5, Tubingen, 1922, " 'Motiv', eyleyenin kendisi ya da izleyen için bir davranışın anlamlı 'temel'i (Grund: neden) olan anlam bağlamıdır. Bu anlam bağlamı, parçaları arasındaki ilişki bizim tarafımızdan ortalama düşünce ve duygu alışkanlıklarımız doğrultusunda tipik (ki biz buna genellikle 'doğru' deriz) anlam bağlamı olarak teyit edildikleri ölçüde bu davranışın anlamlı 'temel'idir." [" 'Motiv' heisst ein Sinnzusammenhang, Welcher dem Handlenden selbst oder dem Beobachtenden als sinnhafter 'Grund' eines Verhaltens in dem Grade heissen, als die Beziehung seiner Bestandteile von uns nach den durchschnittlichen Denk-und Gefühlsgewohnheiten als typischer (wir pflegen in sagen: 'richtiger') Sinnzusammenhang bejaht Wird."] (Bu Almanca pasajın çevirisini yapan Nebil Reyhani'ye teşekkür ederim. –ç.n.)

davranışa ilişkin soruların daha önce sorgulanmamış bir cevabı olma eğilimindedir. Sabit bir motiv, haklılaştırıcı söyleşmede nihai olan şeydir. Bu işlevi gerçekleştirecek bir durumda olan kelimeler, böylesi durumlar açısından kabul edilebilir olan motiv vokabüleri tarafından koşullanmışlardır. Motivler, bugün, gelecek ya da geçmiş program ya da eylemlere dair kabul edilmiş haklılaştırmalardır.

Bunları haklılaştırma olarak adlandırmak, etkilerini inkar etmek *değildir.* Kabul edilebilir haklılaştırmaların öngörüleri, çoğu zaman davranışı kontrol altına alacaktır. ("Eğer bunu yapmışsam, ne söyleyebilirim? Onlar ne derler?") Kararlar, olasıdır ki, tamamen ya da kısmen, böylesi soruların cevapları tarafından sınırlandırılmıştır.

Bir insan, bir eyleme, bir motiv adına başlayabilir. Bu esnada, yardımcı bir motivi de benimseyebilir. Bu, tali müdafi motivin etkisiz olduğu anlamına gelmez. Bir eylemin dile getirilmiş beklentisi, yani "sebebi" *(reason),* sadece eylemin dolayımlayıcı bir koşulu değil, ama aynı zamanda, uygunsuz olmayan "gaye" *(cause)* terimi açısından, yanı başındaki denetleyici bir koşuludur da. Bu, aktörün eylemini destekleyebilir. Böylece eylemi için yeni müttefikler kazanabilir.

Motivler, birinin eylemi ile ilişkili olarak diğerlerine başvurduklarında eylem stratejileri haline gelirler. Pek çok sosyal eylemde, diğer insanların, zimnen ya da açıktan mutabakatı zorunludur. Bu yüzdendir ki çoğu zaman eylemlerden, eğer diğerlerinin kabul edeceği bir sebep bulunamamışsa vazgeçilecektir. Motivlerin seçimindeki diplomasi, çoğu kez diplomatı kontrol altına alır. Motivin diplomatik seçimi, bir konumdaki diğer üyelere uygun eylemleri motive etme çabasının bir parçasıdır. Böylesi telaffuz edilmiş motivler, çapraşık düğümleri *(snarls)* çözer ve sosyal eylemleri tamama erdirir. Böylesi bir diplomasi, ille de kasıtlı yalanları ima etmez. Bu sadece, faydalı olacak uygun bir motivler vokabülerine, yani bu motivlerin belirli davranış usullerinin koşulları olduklarına işaret eder.[11]

Bir fail, motivleri söze döktüğü ya da onlara atıfta bulunduğu zaman, deneyimlenmiş sosyal eylemini *betimlemeye* çalışmaz. O, sadece "sebepleri" ifade etmez. O, diğerleri –ve kendi– üzerinde bir

[11] Şüphesiz ki motivler, aktarıldıkları andan itibaren yalan olabilirler; ancak bunun ispat edilmiş olması gerekir. Sözlü ifadeler, sadece sosyal anlamda etkililer diye yalan değildirler. Ben burada, telaffuz edilen motivlerin samimiyetinden ziyade sosyal işlevi ile ilgiliyim.

etki yaratır. Çoğu zaman o, eylemi dolayımlayacak yeni "sebepler" bulur. Bu yüzden, eyleme, "kendi" dile getirilişinden farklı bir biçimde muamele etmek durumunda değiliz; pek çok durumda dile getirme, yeni bir eylem demektir. Böylesi durumlarda, eylem ile "kendi" dile getirilişi arasında değil, ama tamamen ayrı iki eylem biçimi, motor-sosyal ve sözel eylem biçimleri arasında bir fark söz konusudur.[12] Bu sonradan devreye giren (ya da "*ex post facto*"*) dilselleştirme, bir anlaşma durumundaki her iki tarafı da bağlayan bir norm ile bağlantılı bir motiv vokabülerine başvurulmasını işin içine katabilir. Böylece, bu dilselleştirme, özgün sosyal eylemin gelecek safhalarında ya da diğer eylemlerde tamamlayıcı bir etken haline gelir. Motivler, çatışmaların çözümlenmesinde etkilidirler. Çoğu zaman, "sebepler" verili değilse eylem meydana gelmeyecektir, ne de muhtelif eylemler gerçekleşecektir. Motivler, dolayımlanmış davranışların ortak zeminidir.

Perry, Freudçu motivler görüşünü kısaca, "hem kendimize hem de diğerlerine yönelik kabul etmeye utandığımız gerçek davranış motivlerine dair bir görüş olarak"[13] ifade etmektedir. Biri, sadece, çoğu zaman vicdani unsurların (yani, ahlaki motiv vokabülerlerinin) etkili olduğunu ve insanın, eylemlerini, böylesi motivler aracılığıyla değiştireceğini ya da eylemlerinden böylece cayacağını söyleyerek de gerçeklerin üzerini örtebilir. Bir sosyal kontrol mekanizması olarak "genelleştirilmiş öteki"nin** tamamlayıcı unsurlarından biri, kabul edilebilir motiv vokabülerleridir. Örneğin, bir iş adamı Rotary Kulübü'ne katılır ve kendi kamusal heyecan taşıyan *(public-spirited)* vokabülerini açıkça ilan eder.[14] Eğer bu adam, böyle yapmaksızın iş davranışını ortaya koyamıyorsa, bunu, bu motiv vokabülerinin, kendi davranış biçiminin önemli bir etkeni haline gelmesi takip eder.[15]

---

[12] Bkz. F. Znaniecki, *Social Actions*, 30, New York, 1936.

* Yürürlüğe girmesinden önceki olaylara uygulanabilen. (ç.n.)

[13] *General Theory of Value*, 292-293, New Yok, 1936.

** Mills'in "genelleştirilmiş öteki"ye ilişkin ayrıntılı görüşleri için, bu kitaptaki "Dil, Mantık ve Kültür" adlı makaleye bakınız (ç.n.)

[14] a.y., 392.

[15] Klasik ekonominin "kar motivi", sınırlı ekonomik durum ve davranışlar için ideal-tipik bir motiv vokabüleri olarak düşünülebilir. Tekelci ve düzenlenmiş kapitalizmin geç safhaları için ise bu tip, değişikliğe gereksinim duyar; kar ve ticaretin vokabülerleri, başka unsurlar edinir. Ticaret bürokratlarına dair *ekonomik olmayan* davranış ve motivlerin fikir verici bir dökümü için N.R. Danielian'ın *AT & T* (New York, 1940) adlı çalışmasına bakınız.

Bir rolün uzun soluklu oynanması, sahip olduğu uygun motivler ile birlikte, bir insanı çoğu zaman, başta görünmeye çalıştığı şey haline gelmeye sevk edecektir. Bir birey tarafından sonradan elde edilen motiv vokabülerindeki değişmeler, muhtelif gruplarla biraradalığa sahip eylemlerinin muhtelif bütünleşmelerine dair önemli bir veçheyi açığa çıkarır.

Gerçekte bir eylemi onaylamada ya da eleştirmede kullanılan motivler, sarih bir biçimde, söz konusu eylemi durumlarla bağlantılandırır, bir insanın eylemini bir diğerininki ile bütünleştirir ve davranışı normlar nezdinde bir düzene koyarlar. Durumların sosyal anlamda süreklilik arz eden motiv-temsilleri *(motive-surrogates),* hem sınırlayıcı hem de teşvik edicidirler. Bu, farklı konumlara yönelik tipsel vokabülerlerin, davranışın önemli belirleyicileri olduğunu test etmede değerli ve güçlü bir hipotezdir. Sosyal eylemin dilsel halkaları olarak motivler, eylemlere, hedefleri arasında yaptıkları güçlü ayrım aracılığıyla yönelirler. "İyi", "haz verici" ve "kötü" gibi sıfatlar, eylemi geliştirir ya da eylemden caydırırlar. Bir vokabülerin tamamlayıcı unsurlarını teşkil ettiklerinde, yani tipik ve göreceli bir biçimde tipsel durumların sorgulanmamış refakatçileri olduklarında, böylesi kelimeler sıklıkla, diğer insanlar hakkında aktör tarafından öngörülen yargılar olmalarından dolayı yönlendirici ve teşvik edici bir işlev görürler. Bu anlamıyla motivler, "sosyal araçlardır; yani failin [kendini ya da diğerlerini] etkileyebileceği dönüşüme dönük verilerdir."[16] Diğer insanların "kontrolü", çoğu zaman doğrudan değil, daha ziyade bir hedefler alanının manipülasyonu aracılığıyla gerçekleşir. Biz, bir insanı, eylemlerine ad koyarak ya da eylemlerinin –veya "kendisinin"– motivlerine atıfta bulunarak etkileriz. Örneğin, savaş kurumlarına eşlik eden motivler, savaşın "sebepleri" değildir; onlar, sürekli ve toplu katılımı sağlarlar ve bir savaştan diğerine farklılık gösterirler. Motivlerin işlemekte olan vokabülerleri, kurumsal kumaşların değişmesiyle paralel örülen gidişatlara sahiptir.

Türsel bir biçimde motivlere, kişi tarafından beyan edilmelerinden önce, diğer insanlar tarafından atıfta bulunulur. Bir anne, çocuğu şöyle kontrol altına alır: "Bunu yapma; bu yaptığın açgözlülüktür." Çocuk böylece yapacağı ve yapmayacağı şeyi öğrenmekle kal-

---

16 *Social Actions,* 73.

maz, aynı zamanda tembih edilmiş eylemleri geliştiren ve men edilenlerden caydıran standartlaştırılmış motivleri de edinir. Çeşitli durumlara ilişkin kurallar ve normlar ile birlikte, bu kural ve normlara uygun motiv vokabülerlerini de öğreniriz. Bunlar, dilimizin bir parçası ve davranışımızın tamamlayıcı unsurları olmalarının ardından kullanacağımız motivlerdir.

Sahte bir biçimde "salt rasyonalizasyon"un karşısına konulan "gerçek motivler" sorusu, çoğu zaman, "gerçek" motivlerin bir biçimde biyolojik olduklarını söyleyen metafizik bir görüş tarafından ortaya atılır. Daha gerçek olup rasyonalizasyonun ardında olan bir şeyin varlığına dair böylesi sorulara eşlik etmek, dilin dışsal bir tezahür olduğunu ya da bireyin içindeki öncel, daha temel ve "derin" bir şeyin parçası olduğunu düşünen pek çok sosyolog tarafından tutulan bir görüştür. "Gerçek tutumlar"ın *(real attitudes)* karşısına konan "Salt dile getirme" ya da "kanaat" *(opinion),* bizim en iyisinden, bireyin sahip olduğu dilden onun "gerçekte" sahip olduğu tutum ya da motivi çıkarmamız gerektiğini ima eder.

Peki böylesi bir çıkarsama yapa*bilmemiz mümkün* müdür? Açık bir biçimde, sözlü ifadede semptomatik olan *şey* nedir? Dilsel fenomenlerden psikolojik süreçleri *çıkarsayamayız*. Çıkarsayabileceğimiz ve ampirik olarak doğrulatabileceğimiz her şey[17], eylemin gerçekleştiği sırada davranışını yönlendirdiğine ve kontrol altına aldığına inandığımız failin diğer bir sözlü ifadesidir. "Daha derinde yatabilecek" sosyal unsurlar, sadece diğer dilsel formlardır.[18] "Gerçek Tutum ya da Motiv", sözlü ifade ya da "kanaat"ten farklı çeşit bir şey değildir. Onlar sadece, göreceli ve geçici bir farklılık şeklinde tersyüz olmaktadırlar.

"Bilinçsiz motiv" ibaresi de aynı şekilde talihsiz bir ibaredir. Bir motivin ifade edebileceği her şey açıkça dile getirilmiş değildir; ancak böylesi durumlardan bilinçsiz motivleri çıkarsamanın ve sonra da bunların, bireylerin içindeki unsurlar olduğunu varsaymanın hiçbir gereği yoktur. Bu ibare, gerekli olmayan ve aslı da olmayan "her

---

[17] Şüphesiz ki, bireylerin içine yerleştirilen yapıları çıkarsayabilir ya da yorumlayabilirdik; ancak bu kolaylıkla doğrulatılır değildir ve ayrıca açıklayıcı da olmayacaktır.

[18] Bu demek değildir ki, mide duvarındaki kramplar ya da kandaki adrenalin vs. psikolojik olarak ortaya çıkmayabilir; ancak sosyal eylem ile böylesi unsurların arasındaki "ilişki"nin karakteri, son derece tartışmalıdır.

eylem bir motive sahiptir" mefhumunun inatçı etkisi tarafından ortaya atılmakta ve gündelik durumlarda göreceli sıklıkta vuku bulan sözlü ifadelerdeki yarıkların gözlemlenmesi aracılığıyla geliştirilmektedir. Bu ibarenin sözüm ona işaret ettiği olguların üstü, insanların her zaman motivleri açıkça telaffuz etmediği ve *bütün* eylemlerin dil ekseninde dönmediği şeklindeki ifadeler tarafından örtülür. Az önce, motivlerin tipik bir biçimde beyan edildiği ve üzerlerine atıfta bulunulduğu koşullara işaret etmiştim.

Gözden geçirilmekte olan bu perspektif içinde, söze dökülmüş motiv, birey içindeki herhangi bir şeye dair göstergeler dizgesi olarak değil, *konumlanmış bir eylemin tipsel bir motiv vokabülerine yönelik bir çıkarsama temeli olarak* kullanılır. "Kanaat"ten ziyade "gerçek tutum"u, "rasyonalizasyon"dan ziyade "gerçek motiv"i talep ettiğimizde, anlamlı bir biçimde talep edebileceğimiz her şey, gerçekleşen bir eylem ya da eylem dizisinde, kendini başlangıcında ya da açıkça gösteren kontrol altındaki bir konuşma formudur. Bir bireyin içine girip sözlü ifadenin ötesine geçmenin ve motiv-çığırtkanlığımızı *(motive-mongering)* dolaysızca doğrulatabilmenin hiçbir yolu yoktur; ama, verili tarihsel durumlarda, motivlere dair soruşturmalara yol gösterebileceğimiz ve onları sınırlandırabileceğimiz ampirik bir yol vardır. Bu yol, durum ve eylem biçimlerinde mevcut olan tipik motiv vokabülerlerinin yapılandırılmasıdır. Motivlere yapılan atıf, konumlanmış eylem sınıfları ile sosyal anlamda bağlantılı olduğu gözlenen tipik motivler bağlaşımına *(constellation)* yönelik yapılan gönderme tarafından kontrol edilir. Aktörlere atfedilen "gerçek" motivlerin bazılarının ne olduğu dahi bilinmemektedir. Gördüğümüz üzere, motivler, aktörün sahip olduğu vokabüler tarafından koşullanmaktadır. Bir motivler terminolojisinin yegane kaynağı, fiiliyatta ve ekseriyetle aktörler tarafından spesifik durumlarda dile getirilen motiv vokabülerleridir.

Bireyselci, cinsel, hazcı *(hedonistic)* ve paracı *(pecuniary)* motivlerin vokabülerleri, görünen odur ki bugün, 20. yüzyıl kentsel Amerika'sının pek çok kesiminde hakim durumdadır. Böylesi bir ethosta, alternatif davranışın bu terimlerle dile getirilmesinin, hakim gruplar arasında meydan okuma ile karşılanması çok düşük bir olasılıktır. Bu ortam *(milieu)* içindeki bireyler, kendi ticari davranışı için dini motivler beyan eden Rockefeller'a şüpheyle yaklaşacaklardır;

zira böylesi motivler, *bugün*, ticari teşebbüs durumlarına uylaşımsal ve göze batacak bir biçimde eşlik eden vokabülerin terimleri değildir. Bir ortaçağ keşişi, yoksul ama güzel bir kadına, "kendi ruhunun ebedi kurtuluşu için ve Tanrı aşkına" yiyecek verdiğini yazmaktadır. Peki biz niye bugün bu keşişin niyetini sorgulama ve cinsel motivlere atıfta bulunma eğilimindeyiz? Çünkü seks, toplumumuzda ve zamanımızda, etkili ve yaygın bir motivdir. Dinsel açıklama ve motiv vokabülerleri, bugün için pek revaçta değildir. Dini motivlerin çok büyük ölçüde ipliğinin pazara çıkarıldığı bir toplumda, bazı düşünürler, söz konusu motivleri sürekli ve ulu-orta beyan edenleri şüphe ile karşılamaktadırlar. Dini motivler, modern toplumların seçkin kesimleri tarafından hükümsüz kılınmakta ve diğer motivler, "nihai" ve işgörür hale gelmektedirler. Ancak Ortaçağ Avrupa'sının manastırlarına bakarsak, dini vokabülerlerin pek çok durumda iş görür olmadığına dair elimizde hiçbir kanıt olmadığını görürüz.

Bir işçi lideri, belirli bir eylemi, işçiler için daha yüksek yaşam standartlarını elde etmek istemesi sebebiyle yaşama geçirdiğini söyler. Bir iş adamı ise, bunun bir rasyonelleştirme ya da yalan olduğunu; işçi liderinin gerçekte, işçilerin üzerinden kendisi için daha fazla para kazanmak istemesi sebebiyle bu eylemi yaşama geçirdiğini söyler. Bir radikal, bir üniversite profesörünün, işini kaybetmekten korktuğu için radikal hareketlere katılmayacağını ve bunun yanı sıra onun, bir "tutucu" *(reactionary)* olduğunu söyler. Üniversite profesörü ise, sadece şeylerin nasıl işlediğini öğrenmekten hoşlandığı için bunun böyle olduğunu söyler. Bir insan için sebep olan şey, bir diğeri için rasyonelleştirmedir. Buradaki değişken; kabul edilen motivler vokabüleri, söylemin nihai amaçları, ve her bir insanın hakkında kanaat taşıdığı hakim grubun nihai amaçlarıdır. *Böylesi grupların belirleyiciliği, bulundukları konum ve taşıdıkları karakter ile birlikte, motivlerin spesifik eylemlere dönük tayininin sınırlandırılmasına ve metodolojik denetimine muktedir olacaktır.*

Bu fikrin üzerine yapılan vurgu, bize, duruma uygun kişiliklerde işgören motivlerin kompartımanlaşmasına ve çeşitli toplum biçimlerinde var olan motiv vokabülerlerinin genel biçimleri ve koşullarına dair soruşturmalarda yol gösterecektir. Bireylerin motivasyonal yapıları ve sahip oldukları amaç örüntüleri, sosyal çerçevelere göre görecelidir. Örneğin biz, motivleri, tabakalaşma ya da mesleki bi-

çimler çerçevesinde çalışabilirdik. Max Weber'in gözlemlediği üzere:

> ... özgür bir toplumda, insanları çalışmaya sevk eden motivler, farklı sosyal sınıflara ... göre değişir... Burada, genellikle, çalışmaya yönlendirilen farklı sosyal sınıflardan insanlar tarafından derecelendirilmiş bir motivler skalası söz konusudur. Bir insan, bulunduğu dereceyi değiştirdiği zaman, bir motivler setini bir diğeri ile değiş-tokuş eder.[19]

İnsanları bir arada tutan dilsel bağlar, insanlar üzerinde, temayül ve motiv çerçevelerini oluşturma yönünde etki yaratırlar. Yakın bir zamanda Talcott Parsons, diploma gerektiren mesleklerdeki *(professions)* eylemler ile ticaretteki eylemler arasındaki farklara atıfta bulunarak, kimsenin "nihai motivasyonlara dönük ekonomik analiz"in üzerinden atlayamayacağına, "kurumsal örüntülerin *daima* problemin can alıcı unsurlarından birini teşkil ettiğine"[20] işaret etmiştir. Benim önerim odur ki; biz bu unsuru, kurumsallaşmış muhtelif eylemlerin spesifik sözel uzantıları –ki bunlara motiv vokabülerleri olarak atıfta bulunulur– üzerinde yoğunlaşarak analiz edebilir, sınıflandırabilir ve resmedebiliriz.

Köylü *(folk)* toplumlarda, motiv bağlaşımları, tipik bir biçimde sabit ve sadece kendi bölgeleri ile ilişki içinde bulunma eğiliminde olan muhtelif davranış bölgeleri ile bağlantılıdır. Tipik bir biçimde ilksel, dinsel ve kırsal toplumlarda, kişilerin motivleri, düzenli bir şekilde kompartımanlara ayrılmış olacaktır. Motiv vokabülerleri, diğerlerinin tepkilerine dair davranış ve beklentileri sabitleştirerek söz konusu davranış ve beklentilerin yol gösterdiği farklı durumlara göre düzenlenmiştir. Uygun konumları içinde dile getirilmiş motivler, tipik bir biçimde sorgulanmazlar.[21] İkincil, seküler ve kentsel yapılarda, farklı-

---

[19] Başka kelimelerle yapılan bir açıklaması için bkz. K. Mannheim, a.g.e., 316-317.

[20] "The Motivation of Economic Activities", 67, C.W.M. Hart, *Essays in Sociology* içinde, Toronto, 1940.

[21] Etnologlar arasında Ruth Benedict, motivasyona dair gerçek bir sosyolojik görüşün kıyısına kadar gelmektedir. Onun görüşü, farklılaşmış bir biçimde bugüne kadar gelen ve onaylanmış motiv vokabülerlerine sahip farklı kültürlerdeki farklı "motivasyonlar"a aidiyeti açık bir biçimde görmemesi sebebiyle muğlak kalmaktadır. "Bir bireyin, toplumu ile ilişkisine dair derinlikli bir anlayış,... daima insani motivasyon biçimlerine ve o insanın içinde bulunduğu toplumun sahip olduğu kapasitelere dönük bir anlayışı içerir..." "Configurations of Culture in North America", *Amer. Anthrop.*, 25, Ocak-Mart, 1932; ayrıca bkz.

laşmış ve rekabet halindeki motivler, bitişik bir biçimde iş görürler ve bulundukları konumların sınırları açıkça çizilmiş değildir. Tanımlanmış konumlar açısından eskiden sorgulanmayan motivler, artık sorgulanmaktadır. Artık, verili bir durumdaki benzer eylemlerde farklı motivler ortaya çıkabilmektedir. Bu yüzden, farklı bir biçimde konumlanmış kişiler birbirine karışır ve kişiyi "eyleme geçiren" motivlerin tahmini de... Böylesi bir sorgulama, entelektüel olarak, rasyonelleştirme dogmasına ve sistematik motiv-çığırtkanlığına sahip olan psikanalize benzer sonuçlar verir. Böylesi bir entelektüel fenomen, bireyselleşmiş bir toplumun rekabet halindeki motiv vokabülerleri aracılığıyla karakterize olan parçalanmış ve çatışan kısımları tarafından desteklenir. İç içe geçmiş *(intricate)* motiv bağlaşımlarına örnek, Amerika'daki ticari teşebbüsün unsurlarıdır. Bu örüntüler, erkekler ve kadınlar arasındaki erdemli ilişkilere dair eski usul vokabülere de el atmaktadır: vazife, aşk, şefkat. Belirli sınıflar açısından, romantik, erdemli ve paracı motivler birbirine karışmıştır. "Evlilik aşk için mi, yoksa para için mi?" şeklindeki soru, paracılığın bugün sabit ve hemen her yerde bulunan bir motiv olması ve diğer pek çok insanın ortak paydası olması açısından oldukça anlamlıdır.[22]

"Birbirine karışmış motivler"in ve "motivasyonal çatışmalar"ın arkasında, çatışan ya da farklı durumsal örüntüler ve bunların birbirinden farklı motiv vokabülerleri vardır. Değişik ve birbirinden ayrı konumlara sahip olan bu belirli alternatiflerden her biri, kendilerine uygun farklı motiv vokabülerlerine sahip birbirinden farklı eylem sistemlerine ait olabilir. Böylesi çatışmalar, marjinal bir bireyde bir arada bulunan ve açık-seçik konumlarda kolayca kompartımanlara ayrılmayan vokabüler örüntülerine işaret eder.

Dilsel ve sosyal bir olgu alanını açıklama taahhüdü vermesinin

---

Patterns of Culture, 242-243, Boston, 1935. Benedict, bu gözlemi, bütün kültürlerin sahip olduğu yegane "vasfa" ilişkin bir sorgulamaya çevirmekte ve araştırmasını, "Apolloncu" gibi kelimelerle durdurmaktadır. Halbuki, ortaya çıkmaları için eylemleri hızlandıran, programları yürüten ve bunlar için uygun motivleri tedarik eden motiv vokabülerlerini yapısal bir biçimde gözlemlemeye çalışsaydı, doğru problemleri daha iyi ifade edebilir ve bu problemleri, daha çok gözlem aracılığıyla cevaplayabilirdi.

[22] Ayrıca, bir eylem sistemi açısından kabul edilebilir bir şekilde atıfta bulunulan ve beyan edilen motivler, diğer ülkelerde yayılabilirler ve tedricen bazıları tarafından, insani *bir* motivin kapsamlı bir tasviri olarak kabul edilebilirler. Bu durum, ekonomik-insan ve onun taşıdığı motivler açısından meydana gelmektedir.

yanı sıra, motivlere dair bu anlayışın bir diğer avantajı da, motivasyona ilişkin diğer teorilerin (terminolojilerin) sosyolojik izahatını verebilecek durumda olması gerektiğidir. Bu, bilgi sosyolojisi için bir görevdir. Ben burada, yalnızca birkaç teoriye atıfta bulunabilirim. Ki, motivlere ilişkin Freudçu terminolojiye az önce atıfta bulunmuştum. Görünen odur ki; bu Freudçu motivler, güçlü cinsel ve bireyselci eğilimlere sahip üst-burjuva bir patriarkal topluluğun motivleridir. Hastalar, Freud'un kanepeleri üzerinde iç-gözlemsel bir tahlile tabi tutulduklarında, sadece bildikleri motiv vokabülerini kullanmışlardır; Freud ise, önsezisini kullanarak daha fazla konuşma yoluna gitmiştir. Mittenzwey de benzer konularla uzun uzadıya uğraşmıştır.[23] Savaş sonrası bir dönemde geniş ölçüde yaygınlaşan psikanaliz, cinsel davranışın *püriten* bir biçimde kontrol altına alınmadığı Fransa'da hiçbir zaman popüler olmamıştır.[24] Psikanalitik motivler terminolojisine alışkın hale gelen dönüşmüş bireylere, diğer tüm motivler kendini-aldatma olarak görünür.[25]

Benzer şekilde, Marksizm'in iktidar, mücadele ve ekonomik motivler terminolojisine inanan pek çok insan için, Freud'unki dahil bütün diğerleri, ikiyüzlülük ya da cehalet içindedir. Sadece ticari motivler kümesini adamakıllı özümsemiş olan bir birey, evi ve karısı dahil bütün konumlarda bu motivleri uygulamaya teşebbüs edecektir. Vurgulamak gerekir ki; ticari motivler terminolojisi, psikanalizin ve Marksizm'in sahip olduklarına karşılık, kendi entelektüel telaffuzuna sahiptir.

Sokratik dönemden bu yana, pek çok "motivasyon teorisi"nin, etik ve dini terminolojilerle bağlantılı olması, son derece anlamlıdır. Motiv, insanda bulunan ve ona iyiyi ya da kötüyü yapması için yol gösteren şeydir. İnsanlar, ahlaki motiv vokabülerlerini dini kurumların himayesi altında kullanırlar: Onlar, eylem ve programları, "iyi" ve "kötü" olarak adlandırırken ruhun bu "iyi" ve "kötü" özelliklerine atıfta bulunurlar. Böylesi bir dilsel davranış, sosyal kontrol sürecinin bir parçasıdır. Kurumsal pratikler ve bunların motiv vokabüler-

---

[23] Kuno Mittenzwey, "Zur Sociologie der psychoanalystischer Erkenntnis", Max Scheler, ed. *Versuche zu einer Sociologie des Wissens* içinde, 365-375, Munich, 1924.

[24] Bu olgu, bazıları tarafından Freud'çu teorileri destekler olarak yorumlanır. Bununla beraber aynı olgu, burada anahatları çizilen şema içinde kavranıldığı şekliyle de doğru olabilir.

[25] Freud'a ilişkin keskin tartışması için, bkz. K. Burke, *a.g.e.*, Bölüm I.

leri, muhtemel konumların sınırlı alanları üzerindeki kontrolü icra eder. Biri, dini metinleri geniş bir biçimde okuyarak dini motivlerin tipsel bir katalogunu çıkarabilir ve bu katalogun, farklı mezhep *(denomination)* ve tarikatlardaki *(sect)* açıklayıcı gücünü test edebilirdi.[26]

Çağdaş Amerika'daki pek çok durumda, davranış, *hazcı* ifadelendirme tarzı tarafından kontrol edilir ve gerçekleştirilir. Belirli konumlardaki geniş nüfus kesimleri için bugün, haz ve acı, sorgulanmamış motivlerdir. Bu konumların, belirli dönemler ve toplumlar açısından, ampirik olarak belirlenmeleri gerekmektedir. Haz ve acıyı, bütün eylemlerin altında yatan ilkeler olarak insan doğasına atfetmemek ve şeyleştirmemek gerekir. Psikolojik ve etik bir doktrin olarak hazcılığın, eski ahlaki-dini motivlerin "orta-sınıf" düşünürleri tarafından ipliğinin pazara dökülmesinden ve kolayca ıskartaya çıkarılmasından sonra modern dünyada hız kazandığına dikkat edin. Hazcı terminolojinin arkasında yatan şey, aniden ortaya çıkan bir sosyal örüntü ve yeni bir motiv vokabüleridir. Avrupalı toplulukları kavramış bu meydan okunmayan motivlerdeki dönüşüm, eski dini terminoloji ve hazcı terminoloji bir uzlaşım içinde tanımlandığı zaman doruğa ulaşır: "İyi" olan, "haz verici"dir. Bu şekilde koşullanan konum, Kyreneci ve Epikürosçu hazcılığa sahip olan Helenistik dünya ile benzerlikler taşır.

İhtiyaç duyulan şey, bütün bu motiv *terminolojilerini* tarihsel dönemler ve özgülleştirilmiş konumlar içinde ele almak ve bunları böylece motiv *vokabülerleri* olarak yerli yerine koymaktır. Motivler, sahip oldukları vokabülerler aracılığıyla sınırlandırılmış sosyal durumlardan ayrı olarak hiçbir değer taşımazlar. Onları konumlandırmak gerekir. Sosyal olarak konumlandırılmayan motiv *terminolojileri*, en fazla, motiv isnat ve beyanının içinde bulunduğu sosyal alanın taslağını çıkarmaya dönük sonu gelmez çabaları resmeder. Motivler, tarihsel dönemler ve sosyal yapılar içindeki içerik ve karakterleri ile farklılaşırlar.

Eylemleri ve dili, bireylerin içinde yatan öznel ve derindeki unsurların dışsal bir tezahürü olarak yorumlamaktan ziyade, araştır-

---

[26] Ahlaki vokabülerler, özel bir ifadelendirmeye layıktır. Buradaki bakış açısı içinde, "değer-yargıları" vs. ile ilgili olarak ele alınan pek çok çapraşık düğüm çözülebilir.

manın görevi, normatif eylemlerin tipsel çerçeveleri ve sosyal olarak konumlanmış motiv demetleri içindeki belirli eylem biçimlerinin yerli yerine konulmasıdır. Bazı terminoloji ya da listelerdeki muhtelif motiv vokabülerlerini sınıflandırmak, hiçbir açıklayıcı değer taşımaz. Böylesi bir prosedür, sadece, açıklayıcı spesifik durumlara ilişkin görevi yolundan saptırır. Verili konumların sahip olduğu ifadelendirme tarzları, kendi koşulları içinde yorumlanmaları ve ilişkilendirilmeleri için kayda değer bir veri kaynağı olarak hesaba katılmalıdır. Söz konusu motiv vokabülerlerini toplumsal olandan soyutlanmış bir terminoloji içinde basitleştirmek, motivlerin, sosyal eylemlerin açıklanmasındaki meşru kullanımını tahrip etmektir.

İDEOLOJİ VE İKTİSAT*

Zamanımızda, pek çok yazıda, sosyal gerçeklik ile ideoloji birbirine karıştırılmaktadır. Bu, sıradışı bir hata değildir. Burada bu karıştırma, milliyetçilik biçimlerinin ele alınmasında ve özellikle de Nasyonal Sosyalizmin resmedilmesinde gösterilecektir.[1]

Sözde farklı "insanlar"ca sahip olunan milliyetçilik kavramsallaştırmaları ile milliyetçiliklerin ekonomik temelleri arasında kontrolsüzce mekik dokuyan de Sales, can sıkıcı bir kararsızlık sergilemektedir. Burada sosyal analiz açısından önemli olan şey; (a) bu ikisi arasındaki kesin ilişkiler, (b) her ulus içindeki farklı sosyal tabakaların sahip olduğu farklı ulus anlayışları, ve (c) bu her iki farklılık dizisinin, insanların değişen sınıf ve sosyal geçmişlerinden *(back-grounds)* kaynaklanan nedenleridir. Böylesi hiçbir ayrım yapmayan de Sales, bu yüzden şu sorulara da cevap verememektedir: (d) "Milliyetçilik" ne dereceye kadar bir ideoloji –bir maske olarak iş görür? Neyi gizler? Kimden gizler? Ve kim için gizler?

Böylesi sorular, bu soruları soranları "oyunbozanlar" *(debunkers)* diye kötüleyerek cevaplanamaz. Bu soruları sormadıkça, örneğin ne kadar okumuş olursak olalım Hitler'in konuşmalarını anlayamayız.

---

* *Power, Politics and People: The Collected Essays of C. Wright Mills*, ed. Irving Louis Horowitz, Oxford University Press, New York, 1963. [İlk yayınlanışı: "Ideology, Economics, and Today", (Raoul de Roussy de Sales'in *The Making of Tomorrow* adlı eseri için yazılan eleştirisi yazısı), *The New Leader*, Cumartesi (26 Haziran 1942)]

[1] Raoul de Roussy de Sales, *"The Making of Tomorrow"*, Reynal & Hitchcock, New York, 1942.

Sosyo-ekonomik tarihe dair bir bilgimiz olmaksızın bu soruları cevaplayamayız da. Milliyetçilik ve emperyalizm arasında var olabilecek böylesi farklılıklar, farklı "insanlar"ın inandıkları varsayılan farklı milliyetçilik imgeleri üzerine düşünülerek kavranılamaz. Ancak böylesi bir karışıklık, savaş suçunun sorumluluğunu, ekonomik olarak değil berbat fikir örüntüleri şeklinde anlamlandırılan "milliyetçilik"e, Faşizme ve Komünizme yıkarak Almanya'daki ve diğer *kapitalizm-leri* (Ayın-Kitabı-Kulübü-Üyeleri şeklinde) pekala kurtarabilir.

De Sales'in politik iktisadının ne kadar yetersiz olduğu, "kolektivizm"i dünyadaki üç temel eğilimden biri (diğer ikisi milliyetçilik ve savaş karşıtlığıdır) olarak görmesi ve onu, bireyi "modern sanayi toplumumuzun karmaşık örgütlenmesine, daha çok verim ve –mümkünse– daha çok güvenlik elde etme amacıyla entegre etme eğilimi" olarak tanımlaması olgusuyla gösterilebilir. Böylesi bir tanımlama, geniş ölçekli sanayileşmeyi ve bürokratikleşmeyi gösteren puslu bir parmaktan başka bir şey değildir. Bu tanım öylesine gevşektir ki, değişik ulusları ya da içinde bulundukları gelişme aşamasını ayırt edici kılan şey, ekonomik çözümlemeden faydalanmaksızın lanetlenen ya da kutsanan bir şey olmanın ötesine geçemez. Böylesi tanımlamalarla iş görenler, savaşın dinamiklerinin ne olduğunu bulmayı beklemesinler. Bugünkü dünya krizinin muhtelif boyutlarda gerçekleşiyor olması, tanımlamalarla kafa karıştırma iznini vermez. Bu tarz akıl yürütmenin en temel yanlışlığı, ideolojik olgu ile sosyo-ekonomik olguyu birbirine karıştırmasıdır.

Yöntemdeki hatanın diğer bir yönü, bu yöntemle bakılan olguların çarpıtılmasıdır. De Sales'in düşünme yöntemindeki ve gözlem tarzındaki zımni ampirik eksiklikler, Almanya'daki durumu ve Almanya'nın durumunu ifadelendirme tarzında açıkça ortaya çıkar. "Irk miti, Nasyonal Sosyalizmin köşe taşıdır" demek, ne demektir? "Irksal milliyetçilik"in, Almanya'nın yönetilen sınıflarının taşıdığı bilincin ne dereceye kadar temeli olduğu, ciddi bir biçimde tartışma götürür; diğer yandan *Führerprinzip* (Führer yönetimi), "ırksal devletin doğal sonucu", bu ne anlama geliyorsa, değildir. "Naziler, Amerika'da yaklaşık 80 yıl önce durulan bazı çatışmaları dünya çapında yeniden canlandırmıştır" demek, ne demektir? Ayrıca, Hitler'in "en azından Almanlar için" ve "zamanımızın yığınları için bir Tanrı olduğu" ve "karakteristik bir biçimde Almanlara ait olan fikirleri açıkladığı" da

son derece şüphelidir. "Hitler"i, *a la* Peter Viereck (Peter Viereck tarzında), Romalılar karşısındaki Hermann'a, Charlemagne karşısındaki Wotan'a göndermeler yaparak okumak, Hitler'i ya da Wotan'ı anlamaya herhangi bir biçimde yardım etmez. Bütün bu üst-tarihsel *(meta-historical)* budalalık *ne uğrunadır*? Ve savaş, "Fichte ya da Hegel'i ödüllendirilmemiş bir cesaretle okuyan herhangi biri"ne ve "bizi tamamen kendi barbarlık düzeylerine çekme niyetindeki bir halk olan Almanlara" yönelik iddiaları niye gerektirsin ki? De Sales, Hitler'i "Alman Halkı'nın... topyekun tecessümü" ve aynı zamanda Frederick ve Bismarck'ın "varisi" olarak; Hitlerciliği de "mutlak kötülüğe yönelik bir evrimin en son safhası" olarak görerek, eski-moda lanetlemeyi tarihsel anlamsızlık ile harmanlamakla kalmaz; gerçekte hiç de önemli olmayan olgulara hakketmedikleri bir itibar gösterir. *O, Hitler'in konuşmalarının gereğinden fazlasını okurken iktisadi tarihin bakılması zorunlu spektrumuna başvurmamıştır.* Ucuz edebiyatın *(kitsch)* Rauschning ve de Sales'ten daha az kandırdığı Almanlara, "Almancılık" hakkındaki böylesi bir propagandanın hiçbir yardımı dokunmayacaktır.

"Kapitalizm"in "demokrasi" ile bir çatışma içinde olduğu iddiası orijinal olmamasına karşın, bu iddiayı, bu kitabı okuyacak halka iletmek kuşkusuz iyidir; ancak ben bunun, *de Sales'çi* tarzda ifade edilmesinin herhangi bir kimseyi ikna edeceğinden kuşkuluyum. De Sales, kapitalizmi ancak, tekelci kapitalizmden yalıtılmış bir "kapitalizm" olarak, dünyanın uğursuz kaderi olarak görebilir. (Niye herkes böyle yapar?) Böylesi bir şaşılık, "halkın gücünü" arttıran, ve son 20 yıllık yöneticilerin nihayet elenmelerini ve "devrimci İngiltere"den ciddi ciddi bahsetmemizi olanaklı kılan "temel bir eğilim"in içinde olduğumuza inananları rahatlatır ancak.

Savaşın bugün demokratik vaatler talep eden kitlelerin desteğine gereksinim duyduğuna ve savaştan galip çıkmanın "demokrasi açısından somut bir zafer" anlamına geldiğine dair çıkarsamalar, geçersiz olduğu gibi çocukçadır da. Bu mantık açılımı içinde, Almanya'nın savaştan galip çıkması için de aynı şeyler söylenebilir. Ayrıca ithalci ülkelerdeki artı-değer birikmesi, özel sermayenin barışın tesis edilmesinde oynayacağı rolü "azaltmaya" neden zorunlu olarak yol açsın ki?

Demokrasinin "anlamını" ve savunusunu, de Sales'in kullandığı

gibi temiz ve cafcaflı kavramlar eliyle ortaya koymak, ideolojik bir zorunluluk mudur? Yoksa, İngiliz emperyalizmine dair dolambaçlı konuşmalara karşı bir moral ihtiyacı mı söz konusudur? Eğer biz gerçeklerle yüzleşmeyeceksek, Burma ve Hindistan halkları bunu bize söyleyecektir; ve eğer ki bu kadar uzağı göremeyeceksek, o halde Karayipler'in aşağısındaki kauçuk durumuna bakalım [Mr. Winkle, yakın dönemde *New Leader*'a yazdığı makalede (2 Mayıs 1942), eski iğrenç İtalyan şirketi hakkındaki İngiliz görüş açısından bahsetmese de].

Amerikan yaşamına ve onun dünya üzerindeki konumuna dair bir izahat, Nasyonal Sosyalizm'in izah edilmesine benzer bir şekilde, geldikleri ve geri döndükleri durumların farkındalığıyla denetlenmemiş ideolojilerden köklenir. Amerikan halkının hepsi, Mr. Luce ile aynı fikirde değildir. İdeolojiyi iktisat ve politika ile karıştırmak, her üçünü de yanlış anlamak demektir. Bereket versin de Sales bize, geleceğin ne getireceğini anlatmaya çalışmaz: Geleceğin ne getireceğine ilişkin materyaller, zamanımız için fazlasıyla bulanık ve yumuşak olan bu kitapta değildir.

SOSYAL PATOLOGLARIN MESLEKİ İDEOLOJİSİ*

Sosyal çözülme *(disorganization)* alanındaki ders kitaplarına dair bir analiz, sosyal isnada açık olan genel bir düşünce tarzını açığa vurur. Bu genel perspektifin sosyal yönelimini kavramak suretiyle, bu alandaki düşünürlerin sahip oldukları tavrın problemlerini neden ayırt etmek ve anlamak gerektiğini anlayabiliriz.

Ders kitapları, satış ve dağıtım mekanizmasından dolayı, onları kullanan akademik grubun üzerinde mutabakat sağladığı bir içerik taşıma eğilimindedir. Bazı durumlarda metinler yalnızca, neyi içermesi gerektiğine dair mesleki görüşün alındığı informel bir anketin ardından yazılır ve yeni bir metnin yazımında diğer metinlere başvurulur. Ondan sonra, bu metinlerin başarısı, sıradan olanın hoşgörüsüne mazhar olan bir ders kitabı sağlama eğilimiyle yazıldığı yaygın bir kamunun geniş kabulü ile sınanır. Bir patologun ders kitabının kavramsal çerçevesi, genellikle, yazabileceği benzer monografilerden önemli bir farklılık göstermeyecekse de, bu çalışma, birey olarak yazarların "bütün düşünceleri" ya da "niyetleri" ile ilgili değildir; bu, bir grup ders kitabında çeşitli biçimlerde sergilenen mesleki bir ideoloji hakkında bir çalışmadır.[1] An-

---

* "The Professional Ideology of Social Pathologists", *The American Journal of Sociology*, Vol. 49, No. 2 (Eylül, 1943)
Dipnotlardaki alıntılar, yalnızca var olanı göstermektedir. Yapılan çıkarsamalar, okurun ele alınan literatürle deneyiminin bütününe göre değerlendirilmelidir.

[1] Burada, söz konusu yazarların entelektüel kökenlerini izlemeye dönük özgül kavramlar oluşturma çabası söz konusu değildir. Sadece oldukça sabit ders kitabı formülasyonlarını içine alan öğeler görüş alanıma girecektir: Amaç, tipik perspektifleri ve anahtar kavramları yakalamaktır. Bu yüzden metinlerin hiçbiri, *bütün* kavramların analizi için örnek olarak alınmayacaktır; bazı öğeler, ele aldığımız metinlerde, diğerlerinde olduğu kadar açıkça

cak, Amerikan sosyolojisinin gelişimindeki inatçı etkisi ve sosyal görünüme sözüm ona yakınlığı sebebiyle "sosyal patoloji", Amerikan sosyolojisinin düşünseme tarzı ve toplumsal-tarihsel temellerine dair bir inceleme için yerinde bir giriş noktası olarak gözükmektedir.

Bu metinleri karakterize eden soyutlama düzeyi, her birinin paylaştığı soyutlama yokluğunun yarattığı ampirik kafa karışıklığından kaynaklı, oldukça düşüktür.[2] Bu metinler, kırsal bölgelerin yağma-

---

belirgin değildir ve bazı öğeler de, verili metinlerin tümünde belirtilmemektedir. Genel olarak dipnotlardaki belgelere dayanan alıntılar, aşağıdaki kitapların sonraki baskılarından alınmıştır: W.G. Beach and E.E. Walker, *American Social Problems* (Stanford Univ., Calif.: Stanford Univ. Press, 1934); J.H.S. Bossard, (a) *Social Change and Social Problems* (New York: Harper and Brothers, 1934) ve (b) *Problems of Social Well-Being* (New York: Harper and Brothers, 1927); C.H. Cooley, (a) *The Social Process* (New York: C. Scribner's Sons, 1918), (b) *Human Nature and the Social Order* (New York: C. Scribner's Sons, 1902, 1922) (c) *Social Organization* (New York: C. Scribner's Sons, 1909); Edward T. Devine, (a) *The Normal Life* (New York: Survey Associates Inc., 1915; 2nd ed. rev., New York: The Macmillan Co., 1924), (b) *Progressive Social Action* (New York: The Macmillan Co., 1933); R.C. Dexter, *Social Adjustment* (New York: A.A. Knopf, 1927); G.S. Dow, *Society and Its Problems* (New York: Thomas Y. Crowell and Co., 1922, 1929); M.A. Elliott ve F.E. Merrill, *Social Disorganization* (New York: Harper and Brothers, 1934, 1941); C.A. Ellwood, (a) *The Social Problem, a Constructive Analysis* (New York: The Macmillan Co., 1915, 1919), (b) *Sociology and Modern Social Problems* (New York: American Book Company, 1910, 1935); H.P. Fairchild, *Outline of Applied Sociology* (New York: The Macmillan Co., 1916); M.P. Follet, (a) *The New State* (New York: Longmans, Green and Co., 1918) ve (b) *Creative Experience* (New York: Longmans, Green and Co., 1924); James Ford, *Social Deviation* (New York: The Macmillan Co., 1939); J.M. Gillette ve J.M. Reinhardt, *Current Social Problems* (New York: American Book Company, 1933, 1937); J.L. Gillin, (a) *Poverty and Dependency* (New York: The Century Co., 1921, 1926, 1937), (b) *Social Pathology* (New York: The Century Co., 1933, 1939); J.L. Gillin, C.G. Dittmer ve R.J. Colbert, *Social Problems* (New York: The Century Co., 1928, 1932); E.C. Hayes, "Lippincott Series"deki metinlere editörün yazdığı girişler; W.J. Hayes ve I.V. Shannon, *Visual Outline of Introductory Sociology* (New York:Longmans, Green and Co., 1935); G.B. Mangold, *Social Pathology* (New York: The Macmillan Co., 1932, 1934); H.A. Miller, Races, Nations, and Classes (Philadelphia: J.B. Lippincott Company, 1924); H.W. Odum, *Man's Quest for Social Guidance: The Study of Social Problems* (New York: H. Holt and Company, 1927); Maurice Parmelee, *Poverty and Social Progress* (New York: The Macmillan Co., 1916); H.A. Phelps, *Contemporary Social Problems* (New York: Prentice-Hall, Inc., 1932, 1933, 1938); S.A. Queen ve J.R. Gruener, *Social Pathology* (New York: Thomas Y. Crowell Company, 1940); S.A. Queen, W.B. Bodenhafer ve E.B. Harper, *Social Organization and Disorganization* (New York: Thomas Y. Crowell, 1935); C.M. Rosenquist, *Social Problems* (New York: Prentice-Hall, 1940); U.G. Weatherly, Social Progress (Philadelphia: J.B. Lippincott Company, 1926).

[2] Bkz. Read Bain, "The Concept of Complexity", *Social Forces*, VIII, 222 ve 369. K. Mannheim bu tarzı, "yalıtıcı deneyselcilik" olarak tanımlamaktadır. ("German Sociology", *Politica*, February, 1934, s. 30).

lanmasından kamusal konutlara kadar sıralanan konularda gerçeklikle zayıf bağlar kuran çalışmalar sergiler ve entelektüel anlamda bu düşük soyutlama düzeyini onaylarlar.[3] Sosyal patolojinin "malumatvari" *(informational)* karakteri, sosyal yapıyı bütünsel olarak düşünmedeki başarısızlığıyla bağlantılıdır. Bu kitaplar, *çevreye (milieux)* ilişkin dağınık haldeki problem ve olguları toplar ve onlarla parçalı bir biçimde ilgilenirken, daha geniş tabakalaşmalar ve yapılaştırılmış bütünlükler üzerinde yoğunlaşmazlar. Böylesi bir eksiklik, sadece teorik zayıflık ile izah edilemez. Bu izahatı yapan yapısal analizler mevcuttur; ancak bunlar, bu literatürün geleneğine dikkat etmemekte ya da onu kavrayamamaktadırlar. Amerikalı sosyologlar, sıklıkla "sosyal bilimlerin bağlantısallığı"nda bir fayda olduğunu öne sürerler; bununla birlikte akademik departmanlaşma, problemlerin atomize edilmesinde etkin bir araç olabilmektedir.[4] Zira sosyologlar her zaman, "eski sosyal bilimlerin pek çok temsilcisinin, sosyolojinin bir işlevi olduğunu kabul etmeye hazır olmadığını" düşünegelmişlerdir.[5] Bununla birlikte ne teorik yetenek yokluğu ne de departmanlaştırma aracılığıyla oluşan kısıtlayıcı yönlenmeler, düşük soyutlama düzeyine ve sosyal yapının daha geniş problemlerini düşünme hususunda paylaşılan başarısızlığa bir açıklama teşkil etmez.

Eğer akademik mesleğin üyeleri benzer sosyal kökenlerden geliyorlarsa ve eğer tahsilleri ve kariyerleri görece olarak birbirine benziyorsa, o halde onları ortak bir perspektifle tek tip olarak biçimlendiren bir eğilim söz konusudur. Mesleklerinin bu ortak koşulları, kökenlerin benzerliğinden kaynaklanan bu ilişkide çoğu zaman oldukça önemli gözükmektedir. Böylesi genel olarak homojen bir grup içinde, olguların anlamı üzerine fikir ayrılığı oluşturacak ve böylece

---

[3] H.P. Fairchild, s. Vii: "(Bu kitap), uygulamalı sosyolojiden bahsederken kendini, teorilerden ziyade olgulara hasretmiştir " James H.S. Bossard (a), s. xi: "(Problems of Social Weelbeing)'te, aslolarak, olgusal bağlantıları (vein) ve temel öneme sahip olduğu görünen belirli öğeleri ele almaya dönük bir çaba sözkonusudur..." G.B. Mangold, s. viii: "Yazar, problemleri ve pratik durumları en iyi izah eden [olgusal materyali] toplamaya çalışmıştır."

[4] Almanya'da, sosyolojinin yükselmesinden önce kendini gösteren akademik uzmanlık bölüşümü, formel bir vurgu taşıyan sosyolojik çalışmaların önünü açmıştır. Amerika'da ise bir dereceye kadar karşılaştırılabilir olan durum, ampirik dikkatin parçalara ayrılmasına ve özellikle de "pratik problemler"deki çalışmaların önünün açılmasına neden olmuştur.

[5] A.W. Small, *American Journal of Sociology*, May, 1916, s.785, *American Journal of Sociology*'deki bir başmakaleden aktarılmıştır, 1907.

daha yüksek teorik düzeylerde yorumlara yol açacak farklı görüş açılarının daha az ortaya çıkmasına doğru bir eğilim vardır.[6]

Amerikalı patologların görece homojen kökenleri ve benzer kariyerleri, çalışmalarını karakterize eden düşük soyutlama düzeyinin olası bir etkenidir. İncelemeye alınan bütün yazarlar[7] (yurtdışında doğan biri hariç) küçük kasabalarda ya da küçük kasabaların hemen yanındaki çiftliklerde doğmuş, dörtte üçü, gençlikleri boyunca sanayileşmemiş yerlerde bulunmuştur. Her birinin ayrı ayrı içinde bulunduğu sosyal çevreler ve tabakalar, oldukça homojendir; 5'i dışında, meslek ve işveren çevrelerinin benzer "reform" gruplarına ve "cemiyetlerine" katılmışlardır. Üniversite hocası olmaları (3'ü dışında Felsefe Doktoru oldukları bilinmektedir), sahip oldukları benzer ve (akademi dışında) geçici mevkiler, mensup oldukları "cemiyetler"in aynı olması ve evli oldukları kişilerin sosyal mevkileri sebebiyle; sosyal köken, kariyer ve ilişki gruplarının genel benzerliğine ilişkin iddia, doğrulanmış gözükmektedir.[8]

Soyutlama düzeyi ve açık bir sistemleştirme yokluğunun önemli bir diğer belirleyicisi (ki burada incelediğimiz zihniyet zaten bunun ötesine kolay kolay ya da tipik olarak geçmez), yazmalarına neden olan dolaysız amaç ve muhtemel izleyici kitlesidir. Onlar, öğretmendirler ve spesifik izleyicileri de kolej öğrencileridir: Bu durum, entelektüel çabalarının içeriğini ve yönünü etkilemektedir.[9] Öğretim, ders

---

[6] Ancak böylesi bir "homojenlik", sadece bir düşünür grubunun üstlendiği genel bir düşünme tarzının varlığı koşulunda ortaya çıkmaz. H.H. Gerth tarafından *Die sozialgeschichtliche Lage der burgerlichen Intelligenz um die Wende des 18 Jahrhunderts*'de geliştirilen "rastlantı noktaları" (points of coincidence) formel kavramlaştırması ile karşılaştırınız (diss., Frankfurt A.M.) (V.D.I.-Verlag, G.m.b.H. Berlin, N.W. 7). Sosyal köken ve kariyer yolları aracılığıyla yapılan isnatların temellendirilmesine dair ana soru, birtakım tamamlanmamış metodolojik meseleler olarak karşımızda durmaktadır. Bu çalışmadaki temel isnatlar, genel perspektifler ve özgül kavramlar tarafından ve "problemler"in seçimi tarafından ima edilen sosyal yönelim üzerinde olduğu kadar kariyer verileri üzerinde de geliştirilmiş *değildir*.

[7] Otuz iki yazarın yirmi dördü ile ilgili bilgi, tam olarak hesaba katılmıştır. Hesaba katılmayan sekiz yazardan beşi, dahil edilen kişilerle birlikte çalışan alt-kıdem yazarlardır.

[8] Her birinin ayrı ayrı deneyim yolları üzerine sistematik olarak düşünülmemiştir. Bugün yaşayan kişilerin bütün kariyer verileri, deneysel olarak ele alınmak durumundadır: Yani bugün elde olmayan bilgi tarafından revize edilmeye açıktır.

[9] Bkz. yukarıda A.W. Small, s. 754: "...sosyologların şimdiki anahatlarına ulaşmasında öğretmen-kaşifin zihinsel deneyimi,... öğrencilerin zihinleriyle anahatlarının kesin bir noktasında buluşma çabası esnasında kendini gösteren kavrama ya da açıklamadaki pek çok

kitaplarının verdiği cevaplara uygun bir sistemleştirme biçimini gerektiren bir iştir. "Sosyal patoloji"deki "sistematik" ya da "teorik" çalışmaların çoğu, öğretmenler tarafından gerçekleştirilmiştir.[10] Sosyolojinin, diğer bölümler karşısında akademik varoluş hakkını kazanması, çoğu kez *ders kitaplarının* sistemleştirilmesi ihtiyacında kendini gösterir. Bu sistemleştirme, bir keşif bağlamından ziyade bir arz ve tasdik bağlamında gerçekleşir.[11] Bu yüzdendir ki; ders kitabı yazımı ve yazarların akademik mesleği, bu alandaki sistematik teorinin karakterinde ve işlevinde kendini gösterir.[12] Kolejli zihinlerin daha kolay anlayabilmesi amacıyla olguların sistemleştirilmesi bir şeydir; ancak, bir araştırma sürecindeki can alıcı gelişme noktalarına yönelmiş sistemleştirme oldukça başka bir şeydir. Ders kitabı düzeyinde sistemleştirme teşebbüsü, olguların sınıflandırıcı *(taxonomic)* bir şekilde toplanması ve az önce mantıksal olarak tanımlanmış kavramların altında sistemleştirilmesi şeklinde ortaya çıkar.[13] Kavramların araştırma olanakları, biriktirilmiş olgusal ayrıntıların belli bir sıraya göre düzenlenmesi kadar önemli değildir.

Ancak bu metinlerin perspektifleri çoğunlukla belirgin olmasa da,

---

gelişme sebebiyledir de. " Düşünürün, dinleyicileri tarafından böylece belirlenmesi ile ilgili mekanizma için, bkz. C. Wright Mills, "Language, Logic, and Culture", *American Sociological Review*, Ekim, 1939.

[10] Bu ifade, açıkça fark edildiği üzere, bütün Amerikan sosyolojisi için bir ölçüt taşımaktadır. Örneğin karş. Pitirim Sorokin, "Some Contrasts in Contemporary European and American Sociology", *Social Forces*, Eylül, 1929, s. 57-58. "Amerikan sosyolojisinin, üniversiteler ve kolejler eliyle bir çocuk gibi emzirilerek büyütülmesi sürecinde,... sosyolojideki Amerikan literatürü, geniş ölçüde ders kitapları tarafından oluşturulmuştur."

[11] Karş. Hans Reichenbach, *Experience and Prediction*, bölüm i. P. Sorokin'in yorumu için, *a.g.e.*, s.59

[12] J.L. Gillin (a), s. v.: "Bir sosyal çalışmacı ve öğretmen olarak deneyim kazandığım yıllar, sunuş içeriği ve yöntemini incelemekle geçmiştir." J.H.S. Bossard (a), s. 759: "Önceki bölümlerde problemler, bir olgu ya da durumun altında yatan temel üzerinde gruplandırılmıştır. Açıkça bu, sadece pedagojik kestirme yollar temelinde haklılaştırılabilecek keyfi bir işlemdir"; s. xi: "Aşağıda sunulan yöntem,... savunma yollu, daha basit ve pedagojik olarak tercih edilebilir gözükmektedir."; s. xii: "Onları çıkarma kararı alındı... Çünkü sayıları gittikçe artan üniversite ve kolejlerde, belirli alanlarla uğraşmak için ayrı dersler vardır."

[13] Aristoteles'in sınıflandırıcı (taxonomic) mantığının pedagojik karakteri için, karş. Fritz Mauthner, *Aristotle*. H.P. Fairchild, s. 6-7: "... Bilimsel yöntemin temel özellikleri,... üç tanedir. Birincisi; olguların toplanması... İkincisi; bu olguların, sınıflandırmanın mantıksal temelinin bazı belirleyicilerine göre düzenlenmesi ya da sınıflandırılması..." J.H.S. Bossard (a), s. 34: "Bugünün tartışması, sosyal problemlere dair bilimsel çalışmanın, onu kuşatan salt tanımlamalar ve sınıflandırmalarla birlikte, faydalı bir amaç sağlayıp sağlayamayacağıdır."

ele alınacak olguların seçimi "tesadüfi" değildir. Söz konusu metinlerin perspektifini kavramanın bir yolu, ele aldıkları problemlerin çalışma alanını ve karakterini analiz etmektir. O halde, bu metinlerin kapsam ve içeriğinden çıkarılabilecek seçme ve düzenleme ilkeleri nelerdir? Ne tür olgular bunların ilgi alanına girmektedir?

Yönelim, kesin bir biçimde belirli "pratik problemlere" –"gündelik hayat"ın problemlerine–[14] doğrudur. "Ütopik" olmayan bir pratiklik ideali, diğer etkenlerle birlikte, Almanya'da eğitilmiş olanlarca Amerikan sosyolojisine kazandırılan "tarih felsefesi"ne karşı bir polemik olarak işletilmiştir. Bu polemik, daha düşük soyutlama düzeylerine inme güdüsünü işe koşmuştur. Yalıtılmış ve doğrudan sorunların "gerçek" sorunlar olarak görülmesi, hızla büyüyen bir toplumun karakteristiği olabilir; 19. yy. Amerika'sında ya da ideolojik anlamda 20. yy. Amerika'sında olduğu gibi... Tasvir edici bir söylem tarzı ve ağır bir gazeteci üslubuna sahip "survey", yeni alışkanlıkların ortaya çıktığı ve kentlerin kurulmaya başlandığı gelişmekte olan bir toplumun entelektüel refikalarıdır.[15] O zaman böylesi bir yaklaşım, gerçek bilgiyi teşkil eden temel eserler *(canon)* tarafından tasdik edilmektedir; ayrıntılandırılmış ve tamamen deneyselci survey pratiği, bir toptan betimleme *(gross description)* epistemolojisi tarafından haklılaştırılmak-

---

[14] M.A. Elliott, *American Sociological Review*, Haziran, 1941, s. 317. "Sosyologların teorilerini ve araştırmalarını ilgilendirmesi gereken yegane problemler, gündelik yaşamın gerçek, pratik problemleridir." Queen ve Gruener, s. 42: "[Bilimsel problemlerin aksine] sosyal problemler doğrudan yaşamla ilgilidir... Bu ilgi, çoğunlukla 'pratik' ve sıklıkla kişiseldir." J.H.S. Bossard (a), s. 32: "Dobra dobra konuşursak, uygulamalı sosyoloji faydacıdır. O, pratik problemler ve amaçlarla ilgilidir." Gillette ve Reinhardt, s. 22: "Sosyal problemlere dair çalışma, bir bilim olarak sosyolojinin can damarını teşkil eder... Sözde 'pür' ya da teorik sosyoloji dahi, kendini toplumun pratik problemlerine kat be kat hasreder."
Diğer yandan, Ellwood gibi yazarlar, *oldukça* yüksek bir soyutlama düzeyi ortaya koyarken "sosyal problemleri" *biçimsel olarak* kavrarlar. C.A. Ellwood (a), s. 13-14: "En azından bazılarımız, sosyal problemin, tüm zamanlarda olageldiği üzere, bugüne ait olduğunu, yani *insanların diğerleriyle olan ilişkilerindeki problem* olduğunu kavramaya başlıyor. Bu, insan yaşantısının ortak problemidir ve ekonomik, kalıtsal ya da diğer tek-yanlı terimlere ait herhangi bir ifadeyle sınırlandırılamaz... Bu, insanlık ve insan doğası kadar kapsamlıdır... [Birtakım etkenler aracılığıyla kullanılan] böylesi bir ifade, problemin gerçek doğasını kararlır ve çözümünde tehlikeli, tek-yanlı teşebbüslere yol açabilir." Sosyal ve entelektüel yönelim açısından, "sosyal problemleri" kavramanın her iki yolu da aynıdır; zira her ikisi de, öyle ya da böyle hoş görülen kanalların içinde olmak yerine onlara karşı bir yol tutan toplumsal eylemde kullanılır türden değildir.

[15] Bkz. H.D. Lasswell, *Politics* (1936), s. 148; K.Mannheim, *a.g.e.*, s. 30-31; ve *Ideology and Utopia*, s. 228-29.

tadır. Yeterli/yerinde bilginin bu normları, akademik bir geleneğin içinde, bu geleneğin taşıyıcılarının çalışmalarını biçimlendirmek üzere bulunur. Burada vurgu, parçalılık[16] ve sosyal nesnellikleri atomize etme eğilimindeki pratik problemler üzerine yapılmaktadır. Bu şekilde güdümlenmiş çalışmalar, kolektif eyleme hizmet edebilecek kapsamdaki projelere entegre edilmezler; böylesi bir eylemi gerçekleştirme niyeti ve gücü olduğunda dahi...

"Problemleri" tanımlamanın ya da "çözülme"in ne olduğunu ortaya çıkarmanın kapsamlı yollarından biri, *normlardan sapma* şeklinde ortaya çıkar. Böylesi bir tarzla kullanılan "normlar", "toplum"un standartları olarak kabul edilirler. Söz konusu normların ne tür bir toplum biçimine yönelimli olduklarını daha sonra göreceğiz. Spesifik normların kendisine dair çalışmaların yokluğunda, bu tarz bir sorunsallaştırma biçimi, düşünürü "taraf olma" sorumluluğundan uzaklaştırmakta ve çalışmalarına "demokratik" bir meşruiyet sağlamaktadır.[17] Mantıksal olarak, bu "çözülme" yaklaşımını kabul edenlerin, doğrudan bu normların kendilerini araştıracakları düşünülür. Söz konusu yazarların, genellikle beyan ettikleri üzere toplumu düzeltmeye dair belirli ilgileri ile, kullandıkları normların varlığını tipik bir biçimde kabul etmeleri ve sıklıkla da zımnen onaylıyor olmaları oldukça önemlidir.[18] Normlardan sapmaları normların bizzat kendileri ara-

---

[16] Gillin, Dittmer ve Colbert, s. 44: "İrili-ufaklı yüzlerce sosyal problem vardır." Queen ve Gruener, s. 171: "Biz burada, şeker ve kalp hastalarının günbegün karşılaştığı deneyimlerin bir kısmını sunuyoruz." J.H.S. Bossard (a), s. 33: "Belirli özel sosyal problemler, uygulamalı sosyoloji açısından korunagelmiştir. Bunların seçimi, mantık ya da ilkeden ziyade arızi ve tarihsel gelişme tarafından belirlenmektedir." s. 44: "Biri ilk elde yaşamın problemleri ile daha fazla meşgul olurken, diğeri bu problemlerin somutluğu, özgüllüğü ve sınırsız çeşitliliği ile daha fazla ilgilidir." Gillette ve Reinhardt, s. 14: "Hemen hemen bütün görüş açıları için, bugün çok sayıda sosyal problem var olsa gerektir." s.15: "Bu kitap, çok sayıdaki sosyal problem üzerine bir bilimsel incelemedir. Ancak bunların bütün hepsini ele aldığını iddia etmemektedir. Zira büyük problemleri ele alırken, bu problemlerin çoğulluğunu tekrar tekrar fark etmektedir."

[17] C.M. Rosenquist, s. 19: "Kötü giden herhangi bir sosyal durumun ya da sürecin, onu bertaraf ya da tedavi etmeye dönük herhangi bir çaba tarafından izlenen popüler tanınması, sosyal problemlere dair bir çalışmaya dahil olmanın bir kriteri olarak sunulmaktadır. Yazar, yalnızca kamuoyunun yargısını kabul etmektedir. Kitabın izlemekte olduğu yöntem budur." E.T. Devine (a), İkinci Baskı'ya yazılan Not'ta: "Sosyal Ekonomi'nin amacı; her bir insanın, dönemin ve cemaatin standartlarına mümkün olduğu kadar yakın bir şekilde yaşayabileceği normal bir hayattır."

[18] C.M. Rosenquist, s. 19: "Belki de biz, kapitalist sisteme ve normal olarak ona eşlik eden şeylere dair bir tanıma aracılığıyla sağlam bir zemin üzerinde durabiliriz. Ondan sonra, bu

cılığıyla açıklamaya ve toplumsal dönüşümlerin *normlarda* da değişimler içerdiği gerçeğiyle sıkı bir biçimde yüzleşmeye dönük çabalar ise tektüktür.

Normların niçin ihlal edildiği sorusunu karşılamanın kolay yolu, "toplumsal sınırlamalar"ı parçalayan biyolojik dürtüler aracılığıyla ortaya konur. Eklektik bir kes-yapıştır psikolojisi, bu kolay analiz için bir temel sağlar.[19] Böylece, sosyal sapmaya dair biyolojik bir teori aracılığıyla, oldukça kapsamlı bir sorunsallaştırmanın önü kesilir. Artık sapmaların "açıklanması", daha fazla "sosyalizasyon"un gerektiği tarzında yapılabilir. "Sosyalizasyon", ya ahlaki bir vasıf şeklinde kullanılıyor olup tanımsızdır ya da kendileri tanımsız olan normları ima etmektedir. "Olgular" üzerindeki bu yoğunlaşma, bu olguların içinde bulundukları normatif yapıları dikkate almaz.

Söz konusu metinler, ya "apolitik" olma[20] ya da "demokratik" bir oportünizmi[21] gaye edinme eğilimindedirler. Politik alan tartışıldığı za-

---

sistemin bazı parçaları ile, onlara pürüzsüzce iş görmeyen problemler gibi davranarak ilgilenebiliriz. Bu, görünen odur ki, oldukça saygıdeğer sosyologların gerçekte yaptığı şeydir." H.P. Fairchild, s. 59: "Bazı sosyal durumlar, endüstrinin bireyselci-kapitalist bir örgütlenmesinin doğal ve tutarlı sonucudur ve bu yüzden bunların, modern toplumlarda normal olduğu düşünülür." Bu konuların, pek çok metinde ele alınan yoksulluk suretiyle tartışılmasına dair yapılacak bir araştırma, bu iddiayı doğrular. J.L. Gillin (a), s. 495: "Ciddi buhranlar için dikkatlice planlanan işsizlik yardımı projesinin, buhranlar hissedilmeden önce formüle edilmiş olması gerekir"

[19] Yani, öğeleri ve teorileri uygun bir biçimde analiz etmeyen, sadece bir araya gelmeleri için çabalayan bir eklektizm. Reuters'in eleştirisi ile karş., *American Journal of Sociology*, Kasım, 1940, s. 299-304.

[20] E.C. Hayes, H.A. Miller için yazılan Giriş'te, s. x: "Ne Profesör Eldridge'in (*Political Action*) ortaya koyduğu yetersizliği ile politik eylem ne de Profesör Sorokin'in ispatladığı patolojik karakteri ile devrim; sadece insan ilişkilerinin tesadüfi sonucu olan sosyal etkileşim, hem düzen hem de ilerlemeyi güvence altına alan belirleyici etkendir."

[21] J.H.S. Bossard (a), s. 14-15: "Yapıcı *(constructive)* yaklaşım... tek cümle ile özetlenebilir: Bir şeyler yapmak her zaman mümkündür... Böylesi bir yaklaşım, demokrasi olarak adlandırdığımız politik yaşama dair umutsuzca iflah olmaz bir iyimserlik taşıyan refah çalışmasında kendini gösterir." Gillette ve Reinhardt, s. 16-17: "Çözümlerin keşfinde adım adım izlenen kesin kurallar yoktur. En iyi yardımcımız, atılan her adımda sarsılmadan bilimsel yöntemleri kullanmaktır... Her zaman önceden belli olmayan etkenler var olacağı içindir ki; vardığımız sonuçların, hakikate yönelik tahminlerden daha iyi olduğuna asla emin olamayız... Bu etkenlerin faaliyetlerini tam olarak kontrol edemememizden dolayı, tedavilerimiz kısmi ve tahmini olmak durumundadır." Demokratik ideoloji ile sosyal patoloji arasındaki bir bağlantı biçimi de, ilkinden sapmanın patolojik olarak tanımlandığı bir durum şeklinde aşağıdaki alıntıda gösterilmektedir. Bu alıntı, geleneksel olarak serbest bırakılan meşrulaştırılmış biçim dışındaki bütün yönetim biçimlerine yönelik tipik bir tereddüde de işaret eder. H.A. Miller, s.32: "Belirli... psiko-patolojik durumların varlığı keşfe-

man, patolojik görünümler genellikle "anti-sosyal", "çürüme" gibi terimlerle ifade edilmektedir.[22] Diğer bir biçimde ise, politik olan, zımnen hal-i hazırda olan ve araştırılmayan politik düzenin kendine özgü işlevleri ile; ve özellikle de muhtemelen yasal bir süreç ile ya da yasaların yönetimi ile özdeşleştirilmektedir.[23] Eğer "normlar" araştırılsaydı, araştırmacı muhtemelen normların bütünsel yapısına ve iktidarın dağılımı ile olan ilişkilerine dair bir görüş taşıyor olacaktı. Böylesi bir yapısal görüş noktası, genellikle yaşama geçirilmez. Soyutlama düzeyi, söz konusu normatif yapıların kendilerinin veya nasıl ihlal edildiklerinin ve yahut politik içerimlerinin araştırılmasına izin vermez. Bunun yerine söz konusu literatür, birbiriyle görünüşte ilgisiz pek çok "durumlar" çeşidini tartışır.

Yakın zamanda W. I. Thomas, bir sosyal çalışmacının *(social worker)* uygun ve kullanışlı bulacağı durumsal yaklaşım vokabülerini ortaya koymuştur. M. E. Richmond'ın etkileyici çalışması *Social Diagnosis*'de (Sosyal Teşhis) (1917), patologların, yalıtılmış durumlar üzerinde yoğunlaşmak için neden yapıyı göz ardı etme eğiliminde oldukları, problemleri neden bireylerin problemleri[24] olarak düşünmeye dönük bir eğilim taşıdıkları ve birbirini izleyen durumların neden yapılarla bağlantılı bir şekilde görülmediği hakkında bir ipucuna ulaşmaktayız:

"Sosyal teşhis (...), bazı sosyal ihtiyaçları olan insanın durumunun ve kişiliğinin mümkün olduğunca kesin bir tanımını yapma

---

dildiğinde, bunun sebebi olarak anormal bir ilişkinin varlığını kabul edebiliriz... Patolojinin problemimizle ilişkili olan belirli bir biçimi, *baskılama psikozu (oppression psychosis)* olarak adlandırılabilir. Baskılama, bir gruba diğeri tarafından hükmedilmesidir." G.V. Price, Queen ve Gruener incelemesi, *Social Forces*, Mayıs, 1941, s.566: "Demokrasi kelimesini doktriner anlamda kullanmadan, yazarlara, patolojilerin azalmasındaki menfaatleri gösterilir."

[22] M.A. Elliott ve F. Merrill, s. 28: "Politik sürecin patolojik safhaları; ihmalcilik *(delinquency)*, suç, başıbozukluk *(disorder)*, isyan ve devrim gibi anti-sosyal davranışları içerir. Çürümüş *(corrupt)* politik faaliyet, böylesi işlevsizleşmenin önemli bir örneğidir."

[23] "Politik eylem"in, yasama ile özdeşleştirildiğine dikkat edin: Gillin, Dittmer ve Colbert, s. 94: "Bütün sosyal problem biçimlerini politik eylem aracılığıyla çözmeye çabalayan bir Amerikan pratiği söz konusudur. Sonuç olarak; kanun kitaplarımız, artık uygulanmayan hükmü kalmamış yasalarla doludur, zira kamuoyu bu yasalara ne riayet etmekte ne de onları güvenilir bulmaktadır."

[24] J.L. Gillin (a), s. 13: "Tecrübeler göstermektedir ki; rehabilitasyon ancak, herhangi bir yoksulluk ya da bağımlılık durumu ayrı ayrı ele alındığı ve bunlara ilişkin zorluklar, eşlik eden bütün koşullarla yakın temas içinde kavrandığı zaman mümkündür... Bunun, *kitlesel halde (en masse)* yapılması mümkün olmadığı... için, bireysel açıdan yapılması gerekir."

çabası olarak tanımlanabilir. Bu demektir ki, insanın durumu ve kişiliği, herhangi bir biçimde bağlı olduğu ya da ona bağlı olan diğer insanlarla ve içinde bulunduğu topluluğun sosyal kurumlarıyla ilişkilidir."[25]

Bu formülasyon biçimi, sosyologlar tarafından hitap edilen yalıtılmış "problemler"de geniş bir şekilde uygulanagelmiştir.[26] Ve "durumsal yaklaşım", taşıdıkları genel perspektifte karakterize olan diğer unsurlarla biraradalığa sahiptir.[27]

Çağdaş kurumlar, –yargıçlar ve sosyal çalışmacılar gibi– birtakım insan tiplerini, "durumlar"a[28] dayalı düşünme hususunda eğitmektedir. Bu insanların faaliyetleri ve zihinsel anlayışları, toplumun var olan normları içinde oluşmaktadır; ve mesleki çalışmalarında, "vaka" dizileri üzerinde yükselen, mesleki anlamda öğrenilmiş bir yeteneksizliğe sahip olma eğilimindedirler. Bu kısmen, mesleki bir pozisyon ve politik sınırlamalar taşıyan sosyal çalışmaya entelektüel anlamda bağlı olan sosyal patologların kullandığı "durum" gibi kavramlar ve "vaka yaklaşımı"[29] gibi yöntemler aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Tekrarlarsak, düşünürler topluluğunun köken benzerliği ve muhtemelen sürekli bir "sınıf deneyimi"nden yoksun oluşları, parçalı haldeki durumları değil de sosyal yapıları görme şanslarını azaltmaktadır. Toplumu kısmi olarak gördükleri tecrübe ve yönelim araçları, farklı görüş açılarının çatışması aracılığıyla bir bütünün inşasına izin vermeyecek kadar benzer ve türdeştir.

Amerikan kültüründeki en önemli olgu olan göç, her göçmen dalgasının önce gelenlerin düşük-sınıf pozisyonunu değiştirmesi ve

---

25 Richmond, s. 357; ayrıca bkz. s. 51 ve 62.

26 J.H.S. Bossard (a), s. 3: "Sosyal problemler, (a) sosyal bir durumdan, (b)...den müteşekkildir." Gillette ve Reinhardt, s. 15: "Sosyal bir problem, ... bir grubun karşılaştığı bir durumdur."

27 J.H.S. Bossard (a), s.57: "bir deneyim birimi ve 'kişilik ve koşullara dair etkileşimsel ve karşılıklı bağlı etkenlerin bir toplamı' olan durum üzerindeki sosyal düşünmeye dair vurgu, aniden ortaya çıkanın fikrini tanımada temel önemdedir... Queen, durumsal yaklaşımın içerimlerini, oldukça açık bir biçimde şu kelimelerle tanımlamıştır: 'Sosyolojik analizin amaçları açısından, bir durum, sürekli değişen insan yaşantısının bir karşı kesiti gibi gözükmekte olan kişiler arasındaki ilişkilerden müteşekkildir... Bu yüzden biz, "durum" kavramını entelektüel bir araç olarak anlarız' " (S. Queen, "Some Problems of the Situational Approach", *Social Forces*, Haziran, 1931, s.481).

28 Bkz. K. Mannheim, *Man and Society*, s.305.

29 Queen, Bodenhafer ve Harper, s. viii: S. Eldridge'in Editör Not'u: "Elinizdeki bu kitap,.. sosyal problemler için vaka yaklaşımına önem vermektedir."

yükseltmesi nedeniyle, yapısal ve sınıfsal pozisyonların anlaşılmasını güçleştirmektedir.[30] Bu yüzdendir ki patologlar, pozisyonlarla ilgili konular yerine, tipik bir biçimde, problemlere bir birey, sözgelimi çevreye "uyarlanan"[31] *(adjust)* veya asimile edilen ve yahut Amerikalılaştırılan bir göçmen açısından bakmaktadır. Göçü kapsayan sınıfsal yapı problemleri yerine, problemleri, bireylerin ulusalcı asimilasyonunu kapsayan göç tabiriyle tesis etme eğilimi söz konusudur. Bazı bireylerin Amerikan hiyerarşisinde yükselme şansı bulması gerçeği, sınıfsal sınırları tam anlamıyla görme şansını azaltmaktadır. Bu koşullar altında söz konusu yapılar, düzensiz ve yüzer-gezer olarak görülmekte ve açıklamaları da, muhtemeldir ki, *sınıfsal pozisyon* açısından değil *statü davranışı* açısından yapılmaktadır.[32]

Yapıya dair analitik bir bakışı engelleme eğilimindeki bir diğer unsur ise, toplumun "süreçsel" ve "organik" karakterine yapılan vurgudur. Söz konusu kitaplar üzerinde kesin bir etki taşıyan Cooley' de, "hiçbir şeyin sabit ya da bağımsız olmadığı, her şeyin şekil verilebilir ve etki etmekle birlikte etkilenebilir olduğu"[33], oldukça biçimsel ve çok-yönlü bir akışkanlığın var olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Politik eyleme dair bir duruş noktasından bakıldığında böylesi bir görüş, bir yığın detayla uğraşan ve apolitik olma eğilimini destekleyen bir reformizm anlamına gelebilir. Yapısız bir akıntıda, geniş bir sosyal eyleme girmek için gerekli olan temeller ya da noktalardan söz edilemez. Bu görüş, "bir davaya adanma"ya *(particularism)* karşı yöneltilen hararetli bir kötü niyetle; emniyetli olanın ve sebep-sonuç ilişkisine dair tarafsız "çok-yönlü etken" görüşünün şiddetli onayı ile epistemolojik olarak desteklenir.[34] Liberal "çok-yönlü etken" görüşü, daha geniş bir eylem biçimine, özellikle de politik eyleme girmek için gerekli olan noktalara izin verecek bir sebep-sonuç ilişkisi

---

[30] "Sınıf" kavramının kullanımındaki yapı yokluğuna dikkat edin: Gillette ve Reinhardt, s. 177: "Şu halde meseleye tarihsel olarak bakıldığında görülmektedir ki; eşlik eden kötülüklerle birlikte katı *sınıf sistemleri*nin temel sebebi, zenginliğin sürekli, görece olarak az sayıda insanın elinde yoğunlaşmasıdır."

[31] Aşağıdaki "uyarlanma/ıslah edilme" (adjustment) kavramına bkz.

[32] Gillin, Dittmer ve Colbert, s. 59: "Sınıf ve grup çatışmasının en büyük temel sebebi, bir sınıf ya da grubun bir kısmında, diğerleri karşısında bir üstünlük tavrı olmasıdır."

[33] *The Social Process*, s. 44-45.

[34] Elliott ve Merrill, s.38: "Sosyal problemleri anlamada en önemli kavramlardan biri, çok-yönlü sebep-sonuç ilişkisi (multiple causation) kavramlaştırmasıdır."

kavramsallaştırmasına yol göstermez.[35] Kilit noktalarda manevra kabiliyeti sağlayabilecek ve paylaşımcı bir ekonomideki özel mülkiyet olgusuna benzer çok sayıda "problem"i göstermede etkili olarak görülebilecek verili bir altta yatan yapısal değişimler dizisi söz konusu değildir. Eğer biri toplumu, "etkenler", öğesel kısımlar şeklinde parçalara ayırıyorsa, doğaldır ki diğeri bir şeyi izah etmede bu parçaların birkaçına tam bir ihtiyaç duyacak[36] ve bir diğeri de bu parçaların neyin içinde bütün olduğundan asla emin olamayacaktır. "Bütün" üzerindeki biçimsel vurgu, bununla birlikte bütüncül ve yapısal düşünce yoksunluğu ve bunlara ek olarak parçalı durumlar üzerindeki yoğunlaşma, statükoyu değiştirmeyi zora sokmaktadır.

Liberalizmin "organik" yönelimi, unsurların uyumlu bir dengesine doğru eğilim gösteren bütün bu sosyal etkenler üzerinde yoğunlaşır.[37] "Geçmiş ile ama sadece geçmişteki herhangi bir unsur ile değil, aynı zamanda insanın karşılıklı etkileşim içindeki organizmasının bütünü ile daimi devamlılık gösteren"[38] sosyal bir çevrede, eylem şansının en aza indirgenmesi söz konusudur. Her şey, kesintisiz bir süreç anlamında sosyal olarak görüldüğünde, gidişattaki değişmelerin ve devrimci yerinden-olmaların üzerinden atlanır[39] ya da bun-

---

[35] Yukarıdaki politik uygunluğa dair yorumlara bkz. C.A. Ellwood (b), s. 324: "Belki de bu bölümü, yoksulluğun çaresinin, sadece bazı ekonomik yeniden-düzenlemeleri bulmaya çalışmakta değil, ama aynı zamanda insan toplumunun tüm yaşam sürecinin bilimsel kontrolünde olduğunun aşikar olduğunu söyleyerek özetleyebiliriz. Bunun anlamı; yoksulluğu defetmek için, eğitimdeki, yönetimdeki, din ve ahlaktaki, hayırseverlikteki ve hatta fiziksel kalıtımdaki kusurları defetmek gerektiğidir. Şüphesiz ki bu, ancak, normal insanın sosyal yaşamının zorunlu koşullarına dair bilimsel bir anlama söz konusu olduğu zaman yerine getirilebilir."

[36] J.L. Gillin (a), s. 51-128: "Yoksulluğun sebeplerine ilişkin olan modern teori, çok-yanlı bir teoriye ulaşmak için, herhangi bir tek-yanlı açıklamanın ötesine geçer." Yoksulluğun ve bağımlılığın diğer koşulları, aşağıda şöyle tartışılmaktadır: Zayıf doğal kaynaklar, uygun olmayan iklim, uygun olmayan hava koşulları, haşere istilaları, felaketler, hastalık ve rahatsızlık, fiziksel kalıtım, zihinsel kalıtım, çocuklara uygun olmayan çevre, para kazananların ölümü ya da sakatlanması, işsizlik, uygun ücret yokluğu, gelenekler, âdetler, alışkanlıklar, reklamla ve taksitle satın alma, geçim masrafı ve gelir arasındaki düzensiz değişimler, zenginlik ve gelirin eşitsiz dağılımı, aile-evlilik ilişkileri, politik koşullar, akılsızca yapılan hayırseverlik vs. Bu tartışmalardan sonra, *aile vakaları (family cases)*, "neden-sonuç ilişkisi içinde yapılan çalışmalar..." olarak sunulmaktadır.

[37] Pek çok sosyalist teorinin, bir toplumda var olan esnek öğeleri göz ardı etme eğiliminde olmasına karşılık. Karş. K. Mannheim, *Politica*, s. 25-26.

[38] C.H. Cooley (a), s. 46.

[39] Bkz. Max Lerner, *It Is Later Than You Think*, s. 14-15; ayrıca *Encyclopedia of Social*

lar, "patolojik" olmanın alametleri olarak ele alınır. "Görenekler"in *(the mores)* ima ettiği işleyiş tarzı ve var olduğu kabul edilen birlik-beraberlik, sosyal uçurumları ve yapısal yerinden-olmaları görme şansını da azaltır.

Patologlar, tipik bir biçimde, yapısal bir bütünlük kurmaya kalkışmamışlardır. Ancak bütünlükler söz konusu olduğu zaman, bunu "toplum", "sosyal düzen" ya da "sosyal örgütlenme", "görenekler ve kurumlar" ve "Amerikan kültürü" gibi kavramlarla ele almışlardır. Böylesi terimlerin kullanılmasına ilişkin dört şeye vurgu yapılmalıdır: (a) Bu terimler, birbirinden farklı olmayan varlıkları temsil etmektedir. İşaret ettikleri her şey, sistematik bir biçimde tektiptir. "O" *(the)* gibi bir terimin eleştirel olmayan bir kullanımı, bir yazarın homojen ve uyumlu bir bütüne dair politik olarak can alıcı bağlamlarda taşıdığı gizli varsayımlara izin verir.[40] "Toplum"un *(the society)* genel dokusu, bir yolunu bularak, içinden geçirip "tutarlılığa doğru büken" uzun soluklu uyum içinde[41], kendini muhafaza edecektir;[42] ya da eğer böyle olmazsa, o zaman ihtiyaç duyulan tek şey tam bir işbirliğidir[43] ya da belki, çözümün doğru bir ahlaki duyguda olduğu bile düşünülür.[44] (b) Biçimsel boşlukları ile bu terimler, düşük soyutlama düzeyi ile uyum içindedir. *İşleyiş tarzları*, çevrenin (cemaatin) "gündelik" problemlerine dönük ampirik ilgiyi kolaylaştırır. (c) "Betimsel" kullanımlarının yanı sıra böylesi terimler, normatif anlamda da kullanılır. "Sosyal" terimi, "bireycilik"e karşı veya "bencillik", "diğerkamlık"tan yoksunluk gibi soyut ahlaki özelliklere karşı ve yahut "anti-

---

Sciences, "Social Process" maddesi. Aşağıdaki belgelere ve sonuçlara bkz.

[40] Gillin, Dittmer ve Colbert, s. 2: "Bütün bu grup yaşamı,... toplum olarak adlandırdığımız sistem içinde, güzel bir şekilde örülmüştür..."

[41] Ibid., s. 15: "Ancak toplumun amacı, ortak avantajları herkese yayma işini yönetmektir de." C.A. Ellwood (b), s. 395: "Sosyal örgütlenme, bir sosyal grubun üyelerine dair koşul ya da ilişkiye göndermede bulunuyor olabilir. Ancak biz sosyal düzenden, bireyler ya da bir toplumun parçaları arasındaki yerleşik ve uyumlu ilişkiyi anlıyoruz. O halde sosyal düzen problemi, gruba ait bireyler arasındaki uyumlu intibak *(harmonious adaptation)* problemidir."

[42] Sumner'ın, "doğal" düzene dair inancı ile, bu ibareyi ileri sürmesi ve bu ibarenin ima ettiği şey oldukça önemlidir.

[43] Gillin, Dittmer ve Colbert, s. 13: "Bir cemaatin, birtakım komşuluklardan oluşmasından bu yana, ...düzene sokulmuş daha iyi okullar elde etmek için tam işbirliği zorunludur."

[44] J.L Gillin (a), s. 133: "Bencil avantajın buyurgan arzusunun yerini sosyal erdemliliğe dönük bir tutku aldığında; ancak o zaman... toplum, nüfusun bazı sınıflarını bastırırken diğerlerini yücelten bugünkü koşulları ortadan kaldıracaktır."

sosyal" duygulara ilişkin etik polemiklerde kullanıldığı zaman, iyi bir terim haline gelir.[45] "Sosyal", bir şeyin "işbirliğine dayalı" "paylaşımı" ya da "genel refahın müsebbibi" olarak tasavvur edilir.[46] 18. yy.ın sonlarında, yükselen burjuvazi tarafından "devlet"e karşı kullanımında "toplum", daima söz konusu literatürün aktardığı "demokratik" bir tınıya sahip olmuştur. (d) "Toplum" terimine ilişkin, pratikte asimile etmeye dönük ya da geniş ölçüde ilksel gruplar ve küçük homojen cemaatler aracılığıyla tasarlanan güçlü bir eğilim söz konusudur. Böylesi bir anlayış, konumuzun içindeki literatürde tipik bir biçimde karakterize olur.[47] Bunu açıklarken, bütünsel perspektifi

---

[45] C.A. Ellwood (b), s. 84: "Diğerkamlığın yükselmesi; daha yüksek bir uygarlıkta karakterize olup bu uygarlığa bağlı olan son derece karmaşık işbirliği biçimlerinin başarısı için elzemdir." G.B. Mangold, s. 17: "Diğerkamlık ruhu olmaksızın, toplum sadece, Tanrı'nın suretinden oluştuğuna inandığımız kolektif insanlığa ilişkin hüzünlü bir sergi olacaktır." Diğer taraftan "anti-sosyal", bireylere ait belirli soyut ve ahlaki özellikleri içermektedir. Elliott ve Merrill, s. 43: "Çözülme sürecine dair bir analiz, iki anti-sosyal güç biçimini öne sürer: (1) Bilinçli olarak yönelilen anti-sosyal güçler, (2) Yukarıda tartıştığımız formelliğin doğal bir sonucu olan kişisel olmayan organik güçler... ki bunlar, kendi bencil amaçlarını ilerletmeleri içindir. Bu insanlar, anti-sosyal durumlarının adamakıllı farkındadırlar. Sosyal değerler, onlar için hiçbir anlam taşımaz... Bu insanların yaşamlarında, çoğunlukla hiçbir sosyalize edici etki yoktur... Etkili bir sosyal örgütlenmenin zımni refakatçisi olan işbirliği, ya da 'karşılıklı yardımlaşma', insani iştahlar nedeniyle tam ters bir işlev görmektedir, zira bireysel arzular, oldukça derin bir biçimde, sosyal içerimler taşıyan herhangi bir duygudan köklenmektedir... Bir fahişe, ancak erkeğin şehvani hazzının ve doyumunun bir aracı olduğunda var olabilir." s. 44: "Günah, ahlaksızlık, suç, çürüme; bilinçli olarak yönelilen bütün anti-sosyal güçler, zevk ve sefa dolu bir yol sunar...G.M. Mangold, s. 59: "Sosyal olmayan alışkanlıklar, yoksulluğa yol açar; özellikle bağımlılık şeklindeki yoksulluğa düşürür. Bu düşkünlüklerin başlıcası, ayyaşlıktır. İçki yasağının gelip çatmasından önce..." Queen, Bodenhafer ve Harper, s. 4: "Ancak uyum, takım çalışması, anlayış, rıza ve benzeri tarafından karakterize... olduğunda örgütlenmeden söz edebiliriz. Bunun tersi geçerli ve gerilim, çatışma ya da ayrı taraflara doğru yönelme söz konusu ise, o zaman çözülmeden söz edebiliriz."

[46] Gillin, Dittmer ve Colbert, s. 5: "[Sosyal] kelimesi, kolektif refahın müsebbibi anlamındadır ve bu yüzden, 'ahlaki' ile neredeyse eşit bir hale gelir [Cooley, *Human Nature and the Social Order*, s. 4]... Bu anlam, bizim yorumumuza oldukça yakındır... –'kolektif refahın müsebbibi'– *grup yaşamını* teşvik ve sevk ettiğine, *grubun bekasını (group survival)* sağladığına inanılan ilişkiler ve bu ilişkilerin sonuçları."

[47] J.L. Gillin (b), s. 313: "...Kişisel ilişkiler... sosyal örgütlenmedeki en önemli bağlardır..." C.A. Ellwood (b), s. 3-4: "En iyi sosyolojik düşünme eğilimi, sosyal yaşamımızı anlamak amacıyla, 'ilksel' ya da yüz-yüze grupların önemini vurgulamaktır." s. 77: "İlksel gruplar... sosyolojik olarak oldukça ilgi çekicidir; zira onlar azami yoğunlukta sosyal bir yaşam sergiliyor olup sosyal yaşamın hayati öğelerine ve özellikle de uygarlığın geleneklerine bir dayanak teşkil etmektedir." s. 79-80: "Bununla beraber ilksel grupların sosyal yaşamımızdaki başlıca önemi, sosyal yaşamımızda genelde gerçekleştirmeye çalıştığımız 'örüntüleri'

anlamada son derece önemli olan bir unsura ulaşıyoruz.

"Denge"nin, "düzen"in ya da "dayanışma"nın temeli, tipik bir biçimde bu kitaplarda analiz edilmez; bununla birlikte, böylesi bir temele dair bir kavramlaştırma, "patolojik" durumların belirlenmesini sağlayan sosyal anlamda "sağlıklı" ve stabil bir örgütlenmeye dair normatif bir anlayış adına zımnen kullanılır ve onaylanır.[48] "Patolojik" davranış, *yapısal bir düşünceyle* (yani var olan yapısal bir biçimle orantısızlık olarak) ya da *istatistiksel bir düşünceyle* (yani merkezi eğilimlerden sapmalar biçiminde) anlaşılamaz. Bu, şehirde *bol miktarda bulunan* patolojik durumların düzenli teyidi ile kanıtlıdır.[49]

(patterns) muhteva ediyor olmalarıdır." s. 84-85: "Bütün insanlık tarihi, bir görüş açısına göre, gitgide büyüyen insan gruplarının, ailenin diğerkamlığı ve dayanışmasına başarılı bir biçimde geçme mücadelesidir." s. 90-91: "İlksel ya da yüz-yüze gruplar... sosyal yaşamımızı anlamanın anahtarıdır." Gillin, Dittmer ve Colbert, s. 282: "Ev, muhtemeldir ki en temel sosyal kurumumuzdur..." s. 285: "Ailenin istikrarını tehdit eden herhangi bir şey, toplumu tehdit eder." J.H.S. Bossard (a), s. 555: "Aile yaşamı, gerçekte, bütün sosyal problemlerimizin odak noktasıdır."

[48] C.A. Ellwood (b), s. 79-80: "Sosyal dayanışmanın kendisine dair en büyük ideal, böylesi (ilksel) grupların deneyimlediği birlik ve beraberlikten temellenir." Elliott ve Merrill, s. 581: "Dev kentlerde yaşamakta olan durmadan büyüyen sayıda insan, tamamen köksüzleşmekte ve bütün sabit ilksel bağlarından kopmaktadır. Onlar, sadece fiziksel evlerini değil, aynı zamanda sıklıkla ruhsal evlerini de kaybetmektedirler. Sosyal çözülme, bu hiçbir bağı olmayan kent proletaryası kitlelerinden doğmaktadır. Onlar; hırsızlık, eşkıyalık ve devrim için hazır bir nüve sağlamaktadır."

[49] J.L. Gillin (b), s. 411: "Kentte, terimi kullandığımız anlamda çözülmenin daha büyük bir aşamasına sahibiz." s. 410: "... taşra yaşamının basit ve iyi örgütlenmiş bağlarında..." s. 409: "Taşrada eğlence, büyük ölçüde ev-yapımıdır... Kentte ise profesyoneldir... Davranış örüntüleri... yine burada da çözülmüştür ve yeni örüntüler bulunmuş durumdadır." Gillette ve Reinhardt, s. 116: "Kentler, tarımsal temelli faaliyetlere özgü olanlar dışındaki bütün sosyal problemleri sergilemektedir." H.P. Fairchild, s. 304: "Kentte *ikamet edenlerin (denizens)* çoğunluğu açısından, dans etme isteğinin tatmini için hal-i hazırda *doğal* bir olanak kalmadığından beri, kaçınılmaz bir biçimde bu tatmin, ticari bir temelde sağlanmaktadır" (italikler benim). C.M. Rosenquist, s. 47: "Küçük, yerleşik tarım cemaatlerinde etkili olan denetimler... kentte artık kafi gelmemektedir. Bu olgudan, pek çok durumda izlenebilir olduğu için, sosyal problemler olarak söz ediyoruz..." W.G. Beach ve E.E. Walker, s. 102-3: "...İnsanlar, yaşam ilgi ve değerlerini, grup üyeliği ve katılımı içinde bulurlar. En etkili gruplar; aile, oyun çevresi, kulüp, komşuluk ve küçük cemaat gibi samimi ve yüz-yüze ilişkiler sağlayanlardır... Sağlıklı ve tatmin edici bir yaşam, böylesi küçük grupların ve kurumsal biçimlerin sahip olduğu devamlılığı sağlamalıdır... Kentlerin büyümesi sonucu ortaya çıkan en anlaşılmaz ve meydan okuyucu problemlerden biri, ilksel sosyal grupların tam anlamıyla çözülmesini engelleme problemidir. Kırsal cemaatlerde..." J.H.S. Bossard (a), s. 113: "Kentte yaşayan nüfusun belirgin eğilimi ve geniş kent merkezlerinin hızla büyümesi, kırsal bölgelerdeki yansımaları ile birlikte, gerçekte, bu bölümde tartışılan her bir problemin temelini teşkil etmektedir."

Eğer bunlar *"bol miktarda"* bulunuyorsa, istatistiksel düşünce açısından 'anormal' olamazlar ve muhtemeldir ki, yapısal düşüncede de etkili değildirler. Bu, normların "insancıl idealler" olarak sunulması demektir ki bu, ortaya çıkarılan "patolojik" durumlara istinaden yapılır. Ancak o zaman, böylesi ideallerin sosyal yöneliminin ne olduğunu sormamız gerekir.[50] Bu literatürde, patolojik olana dair işletilen ölçüt, yöneliminde ve kökeninde, tipik bir biçimde *kırsal*dır.[51]

Ele alınan "problemler"in çoğu, yalnızca, göreceli olarak homojen ve ilkel kırsal çevreye özgü olarak yaşayabilen belirli değerlerin kentsel bozulması neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu "problemler", tipik bir biçimde kentsel davranışlarla ilişkilendirilerek tartışılmaktadır. "Kırsal problemler" tartışıldığı zaman, bunlar da kentleşmenin mütecavizliği dolayısıyla ele alınmaktadır.[52] Çözülme nosyonu, yeterince sıklıkla, sadece Hıristiyan ve Jeffersoncı meşrulaştırmalara sahip olan ilksel-grup temelli bir örgütlenme biçiminin yokluğunda söz konusudur.[53]

---

[50] Bu, Waller'in, "insancıl" ve "düzenleyici görenekler"e dair kışkırtıcı tartışmasında yapmadığı şeydir ("Social Problems and the Mores", *American Sociological Review*, Aralık, 1936, s. 922-33).

[51] J.L. Gillin (b), s. 407: "Kırsal... olarak gelişen" eve, kentte "çözülmüş" gözü ile bakılmaktadır. s. 409: "[Kentte] sadece, kişisel bağımsızlığını elden bırakmayan, kendini makineye ve örgütlenmeye uyarlama konusunda isyankar, beceriksiz ve isteksiz insanlar vardır... Çiftçi, kendi tasavvuruna göre oluşturduğu bilincinde,... çevresine, bir bağımsızlık duygusu ile karşılık verir ki bu, normal bir karşılıktır. Kent işçisi, doğaya bağımlılığına dair keskin bir idrake sahip değildir." Elliott ve Merrill, s. 32: "Yaklaşımları ne kadar farklı olursa olsun, uygarlığın ikilemi, evrensel olarak kabul edilen durum tanımlarının değer ve standartlarına karşı kendini gösteren köklü uyumsuzluktur."

[52] C.A. Ellwood (b), s. 281: "Kırsal problemler, kentsel problemlerin yansımasıdır." J.L. Gillin (b), s. 429: "... kırsal ailenin dayanışmasını değişime uğratan [kentleşme]..." W.J. Hayes ve I.V. Shannon, s. 22: "...ilişkiler, bireyleri ilksel grupların denetiminden azadetmektedir... bu, grup standartlarına uyum sağlamak yerine kişisel davranış normlarının yerleşmesine yol açmaktadır." (Kentsel norm biçimlerinin ne olduğuna ilişkin hiçbir kavramlaştırma içerilmemektedir.)

[53] Kentsel temayüle ilişkin kırsal entelektüel sonuçlar, patoloji literatürünün içinde ele aldığımız perspektiflerden çok daha geniştir. Amerikan sosyolojisinin oldukça genel bir kısmında, E.A. Ross gibi bir insanın yazıları, büyük ticaretin büyümesine (demiryollarının denetim altına alınması vs.) karşıt olarak bir çiftçi demokrasisine yönelenlerin taşıdığı bir tepki olarak anlaşılmıştır. Amerikan sosyolojisinin, Amerika'nın kırsal geçmişini *entelektüel anlamda* aşikar bulan bir diğer kısmı, bizzat "kırsal sosyoloji"nin kendisidir. Bu alan, daima öneme şayan olarak gördüğü kırsal sadelik ve komşuluk ile bağlantılı değerlere duyulan özlem uğruna, meselenin olumlu yanını gösterir. Bu literatürde ilksel ve kırsal miras, "istikrar"ın kaynağı olarak ele alınır ve "değerler" deposu olarak tasavvur edilir. "Kentsel"

Amerikan sosyolojisinin yerelcilerinden Cooley, bu normal örgütlenme anlayışının başlıca yayıcılarındandır. Cooley, ilksel grup ve cemaatlerde gelişen ahlaki düzenin ve erdemler modelinin daha etkili ve geniş bir şekilde örgütlenmesi anlamında "insan türünün büyük tarihsel görevi"ne inanmıştır.[54] Cooley, idealistlerin "mutlak"ını[55] (tırnak çevirmene ait) almış ve ona, organik bir köyün karakteristik özelliklerini vermiştir; bütün dünya, kırsal bir köyün genişletilmiş bir Hıristiyan-demokrat versiyonu olmalıdır. O, pratikte "toplum"u, söz konusu ilksel-grup cemaati içinde eritmiş ve onu, duygusal ve kavramsal olarak kutsamıştır.[56] "Burada" demektedir T.V. Smith, Cooley'e dair, –tipik bir sosyal patologun inandığı şey olarak– "kültürümüzdeki, diğer insanlar endişe içindeyken mutlu bir şekilde yatmamamızın bile yetersiz kaldığı bir yakınlık idealine dair oldukça yaygın bir düşünüm söz konusudur. Sosyal mesafe, Hıristiyan geleneğimizde, zorlukla üstesinden gelinen ve hiç de ideal olmayan bir durum olarak matemle karşılanan, ahlaksız olarak ifade edilmemekle birlikte uğursuz bir kaderdir. Azizlere sahip olmak yeterli değildir; azizlerle "aynı mezhepten" olmamız gerekir. Sosyal ilişkilere sahip olmak için, bir diğer insana sığınmamız gerekir."[57]

(urban) gibi neye atıfta bulunduğu belirsiz *(straddling)* kavramlar ise, çağdaş ve başat sosyal yapıların kentsel karakterini fark etmede kısıtlayıcı bir işlev görürler. Tarihsel anlamda şu vurguları ispatlamamız gerekmez: Amerikan demokrasi ve din anlayışının altında yatan form, *örneğin* çok büyük oranda kırsal bir toplumun başatlığından türemektedir. Hızlı bir kentleşme, kırsal yönelimli insan kitleleri üzerinde ancak iyi bir cila olabilir. Zira Amerika'da, kırsal örüntülerden hasıl olan bu yapısal istikrar çeşidi, tarihseldir. Bugün dünyada, tarihsel olarak kan bağı ve toprağa yakınlıkla bağlantılı olan bu ilksel ilişkilere duyulan özlemden temellenebilecek (ki gerçekte kısmen temellenmekte olan) istikrar çeşidi, ana akım olmuş bir biçimdir.

[54] *Social Organization*, bölüm v.

[55] G.H. Mead, "Cooley's Contribution to American Social Thought", *American Journal of Sociology*, XXXV, 701: "Cooley, bireyin özünü evrensel bir ruhta bulan bir Emersoncu idi." Karş. G.W.F. Hegel, *Lectures on the Philosophy of History* (London: Geo. Bell & Sons, 1884), özellikle s. 39-44.

[56] Kentsel "kişiliksizlik" ve "resmiyet"e, ve "çözülme" ile bir arada görülen "resmiyet"e dair ortaya konan ortak yargıya dikkat edin. Elliott ve Merrill, s. 16: "...Sosyal düzenin muhtelif birimleri arasındaki uyum eksikliği bir anlamda... sosyal örgütlenmenin kişisel olmayan doğası ve bunun neticesi olan sosyal çözülme süreci eliyle resmedilir... [Karş. C.H. Cooley, *Social Process*, s. 3-29] ". s. 574: "Resmiyet ve çözülme arasında, ilk bakışta bu ikisi sosyal sürecin karşıt kutuplarında görünüyor olmalarına rağmen, oldukça yakın bir ilişki söz konusudur. Gerçekte bunlar, resmiyetten kaynaklanan aynı büyük çözülme hareketinin ardışık adımlarıdır...."

[57] *Beyond Conscience*, s. 111.

Kırsal yönelimli değerleri ve dengeleri muhafaza etme amacına, kentsel çözülmeyi ortaya çıkarmak için çalışan zımni bir model tarafından işaret edilir: Bu, *cemaat* refahı üzerine yapılan vurgu tarafından da gösterilir. Cemaat, temel bir birim olarak ele alınır ve sıklıkla, ilgi ve sorunsallaştırma alanı olarak ikame edilir.[58] Bu ise, çözümler öneren ideal olarak demokratik cemaatler çerçevesinde yerine getirilir.[59] Tipik ya da özgül olmamakla birlikte, bazen, çözümlerin soyut ahlaki özelliklere ya da bunların "ortak kamu iradesi"[60] gibi demokratik temsillerine bağlı olarak kavrandığına dikkat etmek gerekir.

Pek çok patolog tarafından ele alınan "kültürel gecikme", bir çok parçalanmış problemi ortaya çıkaran ve sistematize eden bir kavram-

---

[58] C.A. Ellwood (b), s. 12: "Bütün birliktelik *(association)* biçimleri, sosyologlar açısından, eşit önemde olmasalar da, ilgi çekicidir. Bizim "cemaatler" olarak tanımladığımız doğal, asli *(genetic)* sosyal gruplar, sosyolojik problemleri sergilemede en iyi örneği sunarlar. Örneğin; aile ve komşuluk grubu gibi basit ve ilksel gruplar üzerine çalışmak, sosyolojinin ele aldığı problemlere, daha geniş toplumlar ya da genel birliktelikler üzerine yapılan çalışmalardan daha iyi isabet eder." s. 76-77: "...aile, komşuluk, şehir, devlet ya da eyalet ve ulus gibi doğal gruplaşmalar... Bunlar, ortak bir yaşamın tüm evrelerini paylaşan bireylerden oluşmalarının ardından, *cemaatler* olarak tanımlanabilir ve çoğunlukla da böyle tanımlanmaktadır. İradi ve amaçsal birliktelikler daima küçük ya da büyük bir cemaat içinde var olur. Bu yüzden, 'cemaatler' olarak adlandırdığımız gruplar, tamamen iradi gruplardan daha kapsayıcı, daha istikrarlı ama daha az yapay ve daha az uzmanlaşmışlardır. Bu sebepten dolayı cemaatler, sosyologlar açısından, uzmanlaşmış iradi gruplara nazaran çok daha ilgi çekicidir ve sosyoloji, cemaat yaşamının problemlerine dair bir çalışma olarak özgül bir anlam taşır." J.H.S. Bossard (a), s.49-50: "Cemaatin, sosyal çalışmada ve sosyal teoride kesin bir birim olarak kabulü, genelde son on beş yıl süresince gerçekleşmiştir. Amerika'nın (Birinci –ç.n.) Dünya Savaşı'na katılması, bunun ortaya çıkmasında önemli bir etkendir; zira cemaat, ilk olarak, savaşın doğurduğu demokratik ruhun temel bir ifadesini teşkil etmiştir ve ikincisi, bir çok savaş-zamanı faaliyeti tarafından kuşatılmış olup ulus ruhunun ve olanaklarının dolaşımında en etkili birim olarak iş görmüştür."

[59] Gillin, Dittmer ve Colbert, s.15: "...Bilimsel olarak gelişmekte olup, bireylerin ve cemaatlerin normal yaşamını güven altına alacak, bireysel ve cemaatsel ilerlemeyi teşvik edecek bir biçimde insan ilişkilerine uyarlanan *sosyal çalışma*.." s. 47: "...sosyal yaşamımıza ve sosyal kurumlarımıza uyarlanmaya dair merkezi problemi akılda tutmak oldukça önemlidir; böylece biz, bireyler ve cemaatler olarak, uygarlığın mümkün olan en geniş ölçütünü kullanma yeteneğine sahip olabilir ve kullanabiliriz, dolayısıyla daha uzaktaki bir aşamaya ilerleyebiliriz." M.P. Follet (a), Bölüm III'te, politik birimler içinde örgütlenmiş komşuluk grupları teklif edilmektedir. Bu, gündelik yaşamın ifade edilmesine izin verecek ve politikanın özü haline gelebilecek yaşam ihtiyaçlarını ortaya çıkaracaktır. Politik bir birim olarak komşuluk, arkadaşça tanışıklığı mümkün kılacaktır; insanları sosyalize edecek ve "birliğin gerçekleşmesi"ni sağlayacaktır.

[60] J.L. Gillin (b), s. 97: " 'İçki problemi', Birleşik Devletler'de bugün, belki de geçmişte daha fazla olmasına rağmen, hiç olmadığı kadar vahim bir durumdadır." s. 101: "Çözümün, harekete geçmiş ve ittifak halindeki kamu iradesinden çıkması gerekir."

dır. Normlardan sapma yaklaşımının "ideolojik olarak" düzen ve dengenin kırsal bir biçimine yönelmiş olmasına karşılık, kültürel gecikme modeli, üstü örtülü bir biçimde, kültürün bazı alanlarını ve belirli kurumları, ilerlemeci teknolojinin yönetimi ile "bütünleştirmek" amacıyla değiştirmeye dönük "ütopik"[61] ve ilerlemeci bir tavra yönelimlidir.[62] Bizim ise, "gecikme"nin soyut formülasyonlarından ziyade, patologlar tarafından kullanımını analiz etmemiz gerekir.[63]

"Gecikmeler" olarak tanımlanan bütün durumlar, şimdinin içinde *var* olsalar dahi, işlevsel gerçeklikleri, şimdiden ötede geçmişe göndermede bulunur. Bu yüzdendir ki değerlendirmeler, zamansal bir ardışıklık içinde evrilir; kültürel gecikme, bir eşitsiz "ilerleme" iddiasıdır. Bu kavram bize, "istenen", olması "gereken" ama olmayan değişimlerin ne olduğunu anlatır. Toplumun muhtelif alanları açısından bu, bize kendisini ne kadar yaşama geçirdiğimizi, ne kadar yaşama geçirmemiz gerekip de geçirmediğimizi ve ne zaman, nerede yaşama geçirmediğimizi anlatan bir ilerleme demektir. "Gecikme"ye yapılan atıf, görünüşte ilerletici olan tarihsel bir yargı ve örneğin "istenilen" gibi sözde-nesnel ibarelerle yürütülen programatik bir içerik tarafından karmaşıklaştırılır.

Problemlerin, kılık değiştirmiş değer-biçmeler *(evaluation)* içeren kültürel gecikme aracılığıyla ifade edilişini fark etmek yeterli değildir. Bu değer-biçme biçiminin genel yerleşme noktalarını *(loci)* bulmak ve bu biçimin patologlarca neden seve seve kabullenildiğini ve yaygın bir biçimde kullanıldığını açıklamak gerekir. Kurumların teknoloji ve bilimin gerisinde kaldığı bu model, doğa bilimlerine ve düzenli ilerlemeci gelişmeye dair pozitif bir değer-biçmeyi içerir. Kabaca söylersek bu görüş; tam rasyonalizmiyle, fizik bilimlerine duyduğu *messianic* ve bugün için politik anlamda çocuksu hayranlığıyla ve ilerleme olarak zaman anlayışıyla aydınlanmanın liberal bir devamından köklenir. İlerleme mefhumu, önceleri geçerli olan İskoç

---

[61] Bu terimlerin tanımları için karş. K. Mannheim, *Ideology and Utopia*.

[62] Bununla birlikte, "gecikme" ve "normlar" birbirleriyle bağlantısız değildir: Queen, Bodenhafer ve Harper, s. 437: "Ailedeki kültürel gecikmeye ilişkin yapılan pek çok tartışma, gördüğü işlevler nedeniyle genellikle kalıcı bir geçerliliğe sahip olduğuna inanılan normal bir örüntü çeşidinin varlığını kabul eder."

[63] Verili örneklere bakmak için, J.W. Woodard: "Critical Notes on the Cultural Lag Concept", *Social Forces*, Mart, 1934, s. 388.

ahlak felsefesi tarafından Amerikan kolejlerine taşınmıştır. İç Savaş'ın ardından 20. yy.ın birinci, ikinci ya da üçüncü on yılına kadar genişleyen tüccar ve orta sınıflar, üretim araçlarını, politik iktidarı ve sosyal itibarı ellerinde tutmuşlardır; bu kuşaktan pek çok akademi insanı, bu yükselen tabakalardan yana tavır almış ve/veya aktif olarak onlarla kaynaşmışlardır. İlerleme mefhumları, konum ve gelir ölçeğinde yükselmekte olanlara göredir.

Bu model aracılığıyla düşünen söz konusu sosyologlar, tipik bir biçimde, farklı alanlardaki çeşitli "değişim oranları"nın altında yatan koşullar ve çıkar grupları üzerine yoğunlaşmazlar. Kültürel sektörlerin değiştire*bileceği* değişim oranları açısından, ayrıcalıkların egemenliğine vb. dair spesifik sebepler için, sabit çıkarlar tarafından "geciktirilen" teknolojiden söz edilebilir.[64] Patologların kullanımının aksine Veblen, "gecikme, sızıntı ve sürtüşme" *(lag, leak, friction)* kavramlarını, ticari girişime karşı olan endüstrinin yapısal bir analizinde kullanır.[65] O, "gecikme"nin bir sıkıntı olarak görüldüğü yere yoğunlaşır; bir fiyat ve mülkiyet sisteminin sınırları içinde karı arttırmak için üretimin ve verimin ticari bir sabotajına sebep olabilecek teşebbüsçü ilkelere tabi meşru işadamlarının öğrenilmiş yeteneksizliğinin nasıl işlediğini göstermeye çabalar. Veblen, bu "çalışmayan insana özgü sonuç"tan *(unworkman-like result)* hoşlanmaz ve bunun mekanizmasını ayrıntılarıyla anlatır. Patologların kullanımında bu kavramlaştırma, özgül ve yapısal dayanak noktasını kaybeder; genelleştirilir ve parçalıklı bir biçimde her şeye uygulanır. Bu genelleştirme, "uyumsal kültür" *(adaptive culture)* ve "maddi kültür"[66] gibi geniş kapsamlı terimler yardımıyla ortaya çıkar. Burada, böylesi terimlerin uygulaması ile cisimleşecek bir eylem programına yönelik spesifik bir yoğunlaşma söz konusu değildir.

Çözülmelerin tesis edilmesi açısından bir diğer model, "sosyal değişme"nin kendisine ilişkindir.[67] Bu model, herhangi tipik bir bi-

---

[64] Örneğin bkz. B.J. Stern'in makalesi; *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Kasım, 1938.

[65] *The Engineers and The Price System; The Theory of Business Enterprise*

[66] J.H.S. Bossard (a), s. 5: "...Ogburn'un geniş bir biçimde ortaya koyduğu gibi [W.F. Ogburn, *Social Change* (1922)], uyumsal kültür, maddi kültüre ayak uyduramamakta, sosyal sıkıntı *(ill-being)* miktarı, göreceli olarak artmaktadır."

[67] J.L. Gillin (b), s.416: "Sosyal çözülme, insan hayatlarında hızla değişen koşulların yarattığı bir durumdur." W.J. Hayes ve I.V. Shannon, s. 20: "Sosyal çözülme, var olan sosyal

çimde kullanılmaz; ancak genellikle, insanoğlunun, uzun zamandır var olan bir sosyal duruma uygun olarak tatmin edici bir şekilde "uyarlanabileceğine/ıslah edilebileceğine" *(adjusted)* ve sosyal yaşamın bazı veçheleri değiştiği zaman bunun sosyal bir probleme yol açabileceğine dair zımni bir iddia taşır.[68] Bu mefhum ideolojik olarak yönelimlidir ve bununla beraber, gerçekte onun bir varyantı olarak düşünülebilecek olan kültürel gecikmeye ilişkin mefhumlarla benzer iddiaları paylaşır. Sorunsallaştırmaya dair böylesi bir şema, yukarıda yorumlanan kesintisiz süreç fikrini destekler ve onun tarafından desteklenir; ancak burada, "süreksizlik"in sorunsal olarak ele alınmasına karşılık, değişmenin yavaş ve "evrimci" adımlarının açıkça normal ve düzenli[69] olarak görülmesi söz konusudur.[70] Örgütlenmenin "kırsal" biçimlerine doğru bir yönelimin geri çağrılması zorunlu olmuştur. Kesintisiz süreç üzerindeki yoğunlaşma ile aynı hizada, onaylanan düzenin münasip görülen değişmeyle buluştuğu nokta, tipik ve yapısal olarak tasvir edilmez.[71] "Denge"ye dair bir anlayış

---

düzenlemedeki ani bir kırılma ya da grup yaşamının rutininde uyumsuzluğa neden olan ciddi bir başkalaşımdır." H.W. Odum, s.100: "...eğer biri, önceki bölümlerde zaten listelenmiş olan genel sosyal problem kategorilerini yeniden inceleyecek olursa, bu problemlerin çoğunun ya da bugünkü tezahürlerinin sosyal değişme süreci sebebiyle ya da bu sürecin etkisiyle ortaya çıktığı açık olsa gerektir."

68 Bu konu, Rosenquist tarafından ele alınmakta ve keskin bir şekilde tartışılmaktadır, s. 8-10.

69 Gillin, Dittmer ve Colbert, s. 48: "Sosyal yaşam ve ürünlerinin gelişmesi ve olgunlaşması için uzun zaman dilimleri gerekir..." Gillette ve Reinhardt, s. 13: "Sosyal değişmelerin önemli bir miktarı küçük ve basittir; fizik alanındaki ve organik yaşamdaki geçişmeleri *(osmosis)* andırırlar." Bu tedrici uygulama anlayışı *(gradualism)*, ilksel grup ilişki ve deneyimlerine dönük yönelimle ve bu yüzden, sosyale dair kavramlaştırmanın "paylaşılması" ile ilişki içindedir. Örneğin, Elliott ve Merrill, s. 11: "Diğer yandan asimilasyon, eğer ortak deneyimin herhangi bir hayati paylaşımı söz konusu ise, tedricidir ve bir ilişki ve iletişim derecesine dayanır (Karş. M.P. Follett, *Creative Experience*.)..."

70 Gillette ve Reinhardt, s. 30: "Endüstri ya da eğitimdeki devamsızlık hakkındaki, toplumu istikrarlı ve ilerlemeci bir şekilde muhafaza etmek için gerekli olan özgül eğitime dönük bağımlılığımız hakkındaki düşünme ihtiyacını vurgulamak gerekir." s. 21: "Yaşamın alışıldık, gündelik, rutin ve uylaşımsal faaliyetleri, bereket versin yaşamın büyük bir parçasını ve zamanın çoğunu almaktadır. Ancak sıklıkla bunlar; sosyal bozulmalar, karışıklıklar, yerinden-olmalar ve sıkıntılı insan sınıflarına dair görünümler tarafından kesintiye uğratılmaktadır." C.A. Ellwood (a), s. 230: "...devrim, sosyal değişmenin *normal* bir yöntemi değildir...O, sosyal gelişmenin normal araçlarındaki bir bozulmaya delalet eder;... kaçınılmaz değildir, zira sosyal kurumlardaki ve sınıf ve bireylerin zihinsel tutumlarındaki esneklik aracılığıyla kolayca kaçınılabilir..."

71 Geçici ihtimal mefhumu, tarihsel irrasyonalite noktasının genişlediği zamanlarda, perspektifin süreçsel, yapısal olmayan karakteristiklerine uygun bir rol alır; bununla birlikte, bu

olağandır ve bazen açıktan onaylanır.[72] "Değişme hangi alanlarda çözülmeye neden olur?" sorusu açıkta bırakılır; alınan pozisyon çoğunlukla, kötü olarak görülen iki aşırı uç arasında bir yerdedir.[73] Bu, bir muhafazakarın çözülme (*dis*organization) olarak adlandırdığı ve bir radikalin güzel bir biçimde yeniden-düzenleme (*re*organization) olarak adlandıracağı apaçık gerçeklik içinde ortaya çıkar. Gerçekte zuhur eden bütünsel sosyal yapılara dair bir yorumlamanın olmadığı durumda, sadece basit değerlendirmeler arasındaki kalıntılar yakalanır.

Normlardan sapmanın ve denge, kültürel gecikme ve sosyal değişmeye dair kırsal ilkelere dönük yönelimlerin yanı sıra, "problemler"e ilişkin tanımlanan bir diğer anlayış, tipik bir biçimde, intibak ya da "uyarlanma/ıslah" *(adjustment)* ve bunların karşıtlarına ilişkin olarak tartışılır.[74] Patolojik ya da çözülmekte olan, uyumsuzdur *(maladjusted)*. Bu kavramın, "normal" ile birlikte, çoğunlukla somut ve sosyal içerik anlamında içi boş bırakılır;[75] ya da aslında içeriği, ideal

---

perspektifin, apolitik ve tek-zamanda-tek-şey *(one-thing-at-a-time)* reformizminden kaynaklanan orantılı ölçülülüğüne *(commensurability)* dikkat edin. Elliott ve Merrill, s. 3: "Yaşam dinamiktir. Yaşam, süregiden, şaşırtıcı bir değişimdir ve geçmişe dair deneyimi ile donanmış olan insan, gelecek hakkında asla emin olamaz. Dolayısıyla, dolaysız şimdinin sürekli değişen bir referans çerçevesi olduğunu ve geleceğe dair problemlerin, geçmişin kesinlikle her derde deva çareler sunmadığı bir ihtimal meselesi olduğunu fark etmek zorundadır."

[72] E.C. Hayes'in, U.G. için kaleme aldığı Editör Giriş'i, s. xii: "İlerlemeci değişimin gerçekleşmesinin, gelecek kuşakta daha az olması mümkün değildir... ve ilerlemeyi sağlayan azim, asil sadakat tarafından ihya edilen her insanın normal tutumudur..." Weatherly, s. 138: "Hem yenilik hem de muhafazakarlık, onların değeridir ve ideal bir tutum olarak aralarındaki denge..." s. 380: "Disiplin ve özgürleşme *(liberation)*, iki antagonistik süreç değildir; bunlar, sosyal denge *(equilibration)* şeklindeki aynı sürecin övgüye değer parçalarıdır. Fizik yasalarınca tanımlanan... istikrara ancak, bir güçler dengesi sayesinde ulaşılabilir."

[73] A. Ellwood (a), s. vii: "Bu kitabın amacı, eğer biz bir yandan devrimden diğer yandan ise gericilikten kaçınıyor isek, sosyal düşünmemizin tutması gereken yolu göstermektir."

[74] H.P. Fairchild, s. 35: "Emin bir şekilde söylenebilir ki; uyumsuzluklar sıklıkla, en çok sayıda kendini gösteren bütün önemli anormallik biçimlerinde, bütün sosyal grup ve sınıfların hesaba katıldığı zamanki kadar yoğun meydana gelmektedir."

[75] Gillin, Dittmer ve Colbert, s. 536: "Bütün sosyal problemler, *bir* problemden çıkar: İnsanın kendi evrenine ve sosyal evrenin insana uyarlanması problemi. Bu ilişkilerdeki uyumsuzluklar, bize tüm sosyal problemlerimizi verir..." H.P. Fairchild, s. 16: " 'Normal' kelimesi, herhangi bir zeki insanın zihninde, çok büyük oranda açık bir tanımlama ve doğru bir içerim taşıyor ise de, yine de onu somut terimlerle tanımlamak olağanüstü derecede zordur... Ortak olarak belirli bir fikri ifade edegeldiği üzere 'normal' kelimesi, ele alınan konunun genel oluşumu ve düzenlenmesi ile uyumlu –diğer etkenlerle tutarlı– anlamına gelir."

anlamda küçük kasabadaki orta-sınıf *çevre* ile bağlantılı normlara ve özelliklere uyum sağlamaya dönük bir propagandadır.[76] Uyumsuz olduğu düşünülen bir birey söz konusu olduğunda, uyumsuzluk gösterdiği "sosyal biçim" belli değildir. Sosyal ve normal unsurlar, "varoluş" ve evrimcilik modasından gelen itibarı hala sürdürüyor görünen "hayatta kalma" *(survive)* gibi terimlerle kendini gösteren görünüşte sosyal bir çevreye "intibak etme"ye[77] verilen sözde-biyolojik bir anlam tarafından maskelenir.[78] "Uyarlanma/Islah" kavramının hem sözde-biyolojik hem de yapısız karakteri, biçimlendirme eliyle, terimi evrenselleştirme ve böylece özgül sosyal içeriği karartma eğilimindedir. "Uyarlanma/Islah"ın kullanımı, küçük cemaat *çevre*sinin amaç ve araçlarını kabul eder.[79] Daha da fazlası, bu terimleri kullanmakta olan yazarlar, bunların, verili olan amaçlara ulaşmada diğerlerinden daha az yıkıcı olduklarına inanılan teknikler ve araçlar olduklarını

---

[76] Elliott ve Merrill, s. 17. Burada yazarlar, yerinde bir biçimde öne sürmektedir ki; "Edward T. Devine'ın 'normal yaşam'a dair tartışmasında norm, ortalama orta-sınıf erkek ya da kadınının sağlıklı ve hadisesiz yaşam döngüsüne tekabül etmektedir. Bu insanlar, asla büyük zenginliğin baştan çıkarıcılığının kölesi olmazlar. Ne de yoksulluk, suç, ayıp ve yaşamın diğer tatsız derecede sefil veçheleri ile ilişki içindedirler [*The Normal Life*, 5-8]. Bu yüzdendir ki Devine'ın tartışması, ...burjuvazinin bazı dönemlerindeki 'normal standartlar'a dair bir düşünsemeye sahiptir."

[77] Böylesi bir gizli anlam taşıdığı durumda, bu terimin taşıyabileceği yoğun hissiyat yüklenmesine dikkat edin: R.C. Dexter, s. 408: "Yaşı bugün küçük olan pek çok kuşak, ve gelecekte daha da çok olacak olanlar, ailelerinin günahları ve fizikçilerinin dikkatsizlikleri nedeniyle güneşi ya da yeşil çimenleri asla göremeyeceklerdir; ancak serbest kamusal eğitime dair artarak büyüyen tedarikimiz ve çocuk-bireyin ihtiyaçlarına katbekat uyum sağlanması sayesindedir ki; yüzlerce oğlan ve kız çocuğu, vicdansız politikacıların piyonları olmak yerine, zeki, sorumluluk sahibi vatandaşlar ve özgür bir ulusun saygıdeğer üyeleri olacaklardır. Bütün bunlar ve katbekat fazlası, . .erkek ve kadınların aralıksız çabası ve fedakarlığı tarafından oluşturulan sosyal uyarlanmalara bağlıdır."

[78] J.L. Gillin (b), s. 4: "Sosyal patoloji... insanın kendini uyarlamaktaki başarısızlığı ile birlikte hayatta kalmak, doğasının duyusal ihtiyaçlarını tatmin etmek amacındaki varoluşunun gerekliliklerine dönük kurumlarını içeren sosyal örüntü ve süreçlere dair bir çalışmadır."

[79] J.L. Gillin (b), s. 8: "Bu (sosyal olarak tasvip edilen) standartlara yaklaşık olarak sahip olmayan bir birey için *uyarlanmamış (unadjusted)* denir. Eğer bu standartlara uygun bir hayat yaşamak için iradi bir çaba göstermiyorsa, onun için demoralize olmuş ya da çözülmüş denir." R.C. Dexter, s. 407: "Bu kitapta Sosyal Uyarlanma/Islah edilme terimi... pürüzlü kenarları düzlemeye ve ayrımsız bir sosyal sistemin balyoz darbeleri ile yumuşatmaya dönük zaruri görevi ...yerine getirme anlamında kullanılmaktadır. Terim... pratik olarak –insanı tüm çevresine ve fiziksel ve sosyal benzerine uygun hale getirmek anlamındaki– sosyal intibak ile eş anlamlıdır. Bugüne kadar, 'doğrultmacılar'ın *(straighteners)* hizmetine konu olan bilhassa uyumsuz birey ya da gruplar olagelmiştir." ('Doğrultmacılar' kavramının *ideolojik* yönelimine dikkat edin).

öne sürerler. Onlar, tipik bir biçimde, ekonomik olarak belirli imtiyazlardan mahrum konumlarda bulunan grup ya da bireylerin, onlan sevk ve idame eden temel kurumlarda şiddetli değişimler olmaksızın verili olan amaçları elde edebilmelerinin mümkün olup olmadığını hesaba katmazlar. Uyarlanma/Islah fikrinin, bir yanda bir toplumun, diğer yanda ise bireysel bir göçmenin olduğu sosyal bir mizansen için son derece doğrudan uygulanabilir olduğu görülmektedir.[80] Şu halde göçmen, yeni çevresine "uyarlanmaktadır". "Göçmen problemi", erken dönemlerde patologun odak merkezi olmuş ve bu problemi ifade etmede kullanılan kavramlar, diğer "problemler"in kavrayış ve formülasyonuna dair bir modelin temeli olarak aktarılabilmiştir. Ele aldığımız kitaplarda oldukça güçlü bir etkiye sahip olan *The Polish Peasant* (1918), ampirik olarak dikkatini göçmen bir grup üzerine yoğunlaştırmıştır.

Uyarlanma/Islah mefhumuna yaklaşırken, bu literatürün "uyarlanmış/ıslah edilmiş" olarak değerlendirdiği bir sosyal insan biçiminden çıkarsanan söz konusu örneklerden hareketle, uyumsuzluğun *(maladjustment)* verili olan spesifik temsilleri analiz edilebilir. Sosyal patologların ideal anlamda uyarlanmış/ıslah edilmiş insanı, "sosyalize olmuştur". Bu terimin etik anlamda, "bencil"in karşıtı olarak[81] iş

---

[80] H.P. Fairchild, s. 34: " 'Uyumsuzluk' olarak tanımlanabilecek olan diğer bir yetersizlik biçimi, bireyin kendisindeki bir parçanın eksikliğine işaret etmez... İnsan aslında tam doğrudur, ancak doğru yerde değildir. Göçmenlerimiz, bu yetersizlik biçiminin bereketli örneklerini sunarlar... Ancak yabancılar, ne biçimde olursa olsun, uyumsuzluğun yegane örneği değildir. Modern yaşamımız, ve özellikle de modern kent yaşamımız, bu biçimin örnekleri ile doludur." J.H.S. Bossard (a), s. 110 ("Göçmenin Uyarlanma Problemi" başlığı altında): "Çok sayıda insan için yaşam, şöyle böyle sabit bir çevrenin taleplerine verilen büyük ölçüde alışıldık karşılıklardan oluşur. İnsan çevresini değiştirdiğinde ise, kendisinden, yeni ve belki de denenmemiş karşılıklar talep edilir. Söylediğimiz üzere, yeni uyarlanmalar oluşturmak gerekir." J.L. Gillin (b), s. 10: "Sosyal patoloji... birey ile sosyal yapı arasındaki uyumsuzluktan doğar." Elliott ve Merrill, s. 22: "Eğer etkili bir sosyal örgütlenme, birey ve sosyal çıkarlar arasındaki bir uyuma işaret ediyorsa, o halde çözülmüş bir sosyal düzenin, bireysel ve sosyal bakış açıları arasındaki bir çatışmayı içermesi gerekir."

[81] Gillin, Dittmer ve Colbert, s. 16-17: "Biz *sosyalizasyon*dan, insani motivlerin, kültürel gelişimin faydalarından sosyal bütünün üyelerinin 'en azının dahi olsa' yararlanmasına doğru yöneltilmesini anlıyoruz. Bu yüzden sosyalizasyon, pratik olarak *soğukluğun, bencilliğin, açgözlülüğün, sömürünün* ve *vurgunculuğun* karşısındadır. Bu, bir birey ve grubun kendini, sosyal bütün ile *birlik* içinde olduğunu *hissetmesine* neden olur... Kısaca, toplumu *ahlaki* olarak ilgilendiren, yani bütün için iyi olan şey, sosyalize olmuş birey ve grupların amacı haline gelir. Açıktır ki; toplumun gelişmesinin altında, çok büyük bir ölçüde *ahlaki ilerleme* yatar."

gördüğü görülmekte; terim, uyarlanmış/ıslah edilmiş insanın, orta-sınıf moralitesine ve motivlerine uyum sağladığını ve saygıdeğer kurumların tedrici gelişimine "iştirak ettiğini" ima etmektedir. O bir "girişken katılımcı" *(joiner)* değilse de, kesinlikle bir çok cemaat kuruluşunun civarında gezinmekte ve üyesi durumundadır.[82] Birey eğer sosyalize olmuşsa, diğer insanlara önem vermekte ve onlara sevecen davranmaktadır. O, kendi cemaat kuruluşlarına sabırsızca iştirak etme hususunda derin düşüncelere dalmış ya da üzüntülü değildir, aksine bir parça heyecanlıdır da. Onun annesi ve babası boşanmış değildir, ne de evi bir kez olsun parçalanmıştır. O, hevesli olduğundan bu yana, –en azından mütevazı bir biçimde– "başarılı"-dır, ancak "bir hayal düşünürü" *(fantasy thinker)* olmak korkusu ile kendi araçlarının oldukça üzerindeki meseleler hakkında fikir yürütmemektedir; küçük insanlar, büyük paraları kapışmazlar. "Uyarlanmış/ıslah edilmiş insanlar"ın özellikleri ve gerçekleşen "ihtiyaçları" ne kadar az soyutsa, tam manasıyla Amerika'nın küçük kasabalarındaki Protestan ideallerinde yaşayan bağımsız orta-sınıf kişiliklerin taşıdığı normların çekimine o kadar çok kapılacaklardır.[83]

---

[82] Bkz. Queen ve Gruener, *Social Pathology: Obstacles to Social Participation*. Bu yazarlar, bu ifade biçimini reddedeceklerdir; ancak bu sözlü reddiyelerin, yapmakta oldukları şey ve patolojileri tanımlamak için gerçekte kullandıkları çerçeve karşısında sınanması gerekmektedir. Patolojik olma ölçütleri, kitaplarının alt başlıklarında açıkça gösterilmektedir. Elliott ve Merrill, s. 580: "Seçimlerde oy kullanılıp kullanılmadığının aşağı yukarı ölçüldüğü bireysel katılım derecesine dair, ...bireyin reel ya da kişisel mülk sahipliğine dair, ...bireyin ait olduğu kurumların sayısının ve karakterinin aşağı yukarı ölçüldüğü cemaat faaliyetlerindeki –bireyin katıldığı gönüllü faaliyetler dahil– spesifik ilgi derecesine dair çeşitli ölçütler söz konusudur. Yukarıda sıralanan maddelere dair olumlu bir değerlendirme taşıyan bireylerin yüksek bir yüzdeye sahip olduğu cemaatler, mantıksal olarak son derece örgütlü ve etkili olanlardır." (Örgütlü olarak tanımlanan katılımın ve kurumların karakterine dikkat edin.)

[83] Yukarıdaki belgelendirmeye bakınız.; *yarar (utility)* üzerindeki Protestan ahlak vurgusuna ve görünüşteki sosyal gerçekliğine bakılmaksızın kişi için yapılacak şeyin ne olduğuna dikkat edin: Gillin, Dittmer ve Colbert, s. 106: "Faydalı olan insanların, ırkları ya da renklerinin ne olduğu, beğenilen ve saygıdeğer biri olup olmadıkları sorun değildir. Sonuçta, sağlıklı bir eğitim programının amacı, insanlara faydalı olmayı öğretmektir. (Hart, Hornell; *The Science of Social Relations*, 1927, s. 521-524)" Aşağıda sıralanan rekabetçiliğin normlarına dikkat edin: Elliott ve Merrill, s. 29-30: "Bununla beraber birey, sıklıkla rekabete giremez ya da girmek istemez. O zaman aşağıdaki patolojik tezahürleri ele alalım: ...rekabet etmeye muktedir olmayan... *aciz kişi*; rekabet etmeye muktedirse de, en azından harcayacağı eforda handikaplar taşıyan... *sakat kişi*. Diğer yandan, rekabet etmeye, toplumun dayandığı kurallara göre her durumda kabul edilmeyeceği için, muhtemelen muktedir olmayan... *suçlu kişi*." (Park ve Burgess, *Introduction to the Science of Socio-*

logy, s. 560). "Bireysel açıdan iyi yaşamı" karakterize ettiği düşünülen özellikler arasında, Odum'a (s. 50-51) göre, "sabır", "belirli bir şeyin uzmanlaşmış bilgisi", "beceri", "iyimserlik", "çalışma aşkı", "dinamik kişilik", "itidal", "öğrenilmiş irade gücü" vs. bulunmaktadır. İlişkisi içinde karş. K. Davis, "Mental Hygiene and the Class Structure", *Psychiatry: Journal of the Biology and Pathology of Interpersonal Relations*, Şubat, 1938, s. 55-65.

GÜNÜMÜZ SOSYAL ÇALIŞMALARINDA İKİ ARAŞTIRMA TARZI*

Çalışmalarımız esnasında tereddüde düştüğümüzde, kimi zaman sorunsallarımızın içeriğinden çok yöntemler ile ilgilenmeye başlarız. Bu durumda, kavramlaştırmalarımızı aydınlatmaya ve çalışma yöntemlerimizi pekiştirmeye çalışırız. İyi bir biçimde kotarıldığını düşündüğümüz çalışmaları yeniden ele alarak, kendi gelişim halindeki çalışmamıza yol gösterme çabasıyla bilinçli araştırma modelleri oluştururuz.

Bu modeller aracılığıyla bazen, iyi bir biçimde kotarılmış bir çalışmanın öznel bir semeresi olarak bir zanaatkarlık duyusu kazanırız.

Modern insanlar genellikle, zanaatkarlık duyularından, genelleştirilmiş bir laboratuar modeline hiç olmazsa çok yaklaştıklarını hissettikleri zaman daha bir mutluluk duyarlar. "Bilimde atılan her adım" diye yazmaktadır Charles Peirce, "mantık için bir ders olmuştur." Genel bir araştırma modeline dönük araştırmalarımızda, çoğu zaman sözüm ona Fizik Biliminin Yöntemi'ne yapışırız ve onu sıklıkla fetişleştiririz.

Sosyolojik disiplinlerde makbul olan bu "Bilim" kabulü, sıklıkla işevuruk olmaktan çok biçimseldir ve her zaman için açık-seçik ol-

---

* "Two Styles of Research in Current Social Studies", *Philosophy of Science*, cilt 20, No. 4 (Ekim, 1953). Bu makale, Irving Louis Horowitz'in, Mills'in çalışmalarından yaptığı derlemede (*Power, Politics and People: The Collected Essays of C. Wright Mills*, Oxford University Press, 1963; New York), "Two Styles of Social Science Research" (Sosyal Bilimsel Araştırmanın İki Tarzı) adıyla yer almıştır.

maktan çok muğlak bir özellik gösterir. Sosyal çalışmalarda süregelen bir mesele olarak bilimsel ampirizm, pek çok şey anlamına gelir ki, herhangi bir bilimsel modelin az-çok sistematik bir kullanımına sahip genel kabul görmüş bir versiyonu da yoktur. Aynı çalışma, bazıları tarafından "muazzam" olarak değerlendirilirken, diğerleri tarafından "gazetecilik" denerek aşağılanmaktadır. Yönteme dair mesleki beklentiler karmakarışık durumdadır; zanaatkarlık duyumuz ise, oldukça farklı araştırma tarzları aracılığıyla gerçeklenebilmektedir.

Gerçekte, burada, günümüz sosyal çalışmalarında hal-i hazırda işleyen en azından iki araştırma modeli ve buna uygun olarak, çalışmanın muhakeme edilmesi açısından ve yönteme dair ortaya çıkan tartışmalar temelinde kendini gösteren iki farklı zanaatkarlık duyusu söz konusudur.

I

Bu araştırma tarzlarından biri, makroskobik tarz olarak adlandırılabilir. Bu tarz, örneğin Weber ve Ostrogorski'nin, Marx ve Bryce'ın, Michels'in, Simmel ve Mannheim'ın çalışmalarında dikkate değer bir aşamaya ulaşarak hürmete layık bir tarihe sahip olmuştur. Bu insanlar, bütünsel sosyal yapılar ile karşılaştırmalı bir biçimde meşgul olma hususunda hemfikirdirler; çalışma alanları, bir dünya tarihçisininki ile aynıdır. Onlar, tarihsel olgu biçimlerini genelleştirmeye; bir toplumda var olan farklı kurumsal alanları sistematik bir biçimde bağlantılandırmaya ve bu alanları, hüküm süren erkek ve kadın tipleriyle ilişkilendirmeye çabalamaktadırlar. Haçlı seferleri nasıl meydana gelmiştir? Protestanlık ile kapitalizmin yükselişi arasında bir ilişki var mıdır? Varsa nedir? Birleşik Devletler'de neden bir sosyalist hareket yoktur?

Sosyolojik araştırmanın diğer tarzı, moleküler tarz olarak adlandırılabilir. Bu tarz ilk bakışta, genellikle sahip olduğu küçük-ölçekli problemler ve istatistiksel doğrulama modelleri ile karakterize olur. Belirli bir hafta boyunca komşularına alışveriş tavsiyeleri veren kadınların yüzde 40'ı, neden diğer bir haftadakilerden daha aşağı bir gelir düzeyine sahiptir? Moleküler çalışmanın şanlı selefleri yoktur; bununla birlikte bu tarz, tarihsel bir kazadan ve araştırmanın finan-

se edilmesine dair talihsiz gerçeklerden kaynaklı, büyük oranda pazarlama çalışmaları ve kitle iletişim araçları ile bağlantılı sorunsallar ile beraber gelişmiştir. Sosyal felsefeden kaçınıldığında, moleküler tarz sıklıkla, teknik ve onunla bağlantılı şeylermiş gibi görünür.

Sosyal çalışmalar ile ilgili olan herkes, bu iki tarzı fark edecek ve bugün açısından, "bu ikisini bir arada ele almamız gerektiğini" seve seve kabul edecektir. Bu program bazen şöylesi bir ifade eliyle ortaya konulur: Sosyologların önümüzdeki onyıllardaki ideal görevi, 19. yy.da özellikle Almanlar tarafından ortaya konulan geniş-ölçekli sorunsallar ve teorik çalışmalar ile 20. yy.da özellikle Amerikalılarda hakim olan araştırma tekniklerini birleştirmektir. Anlaşılan odur ki; bu büyük diyalektik içinde, hakim bir kavrayış ve katı bir prosedür yaratmada bariz ve devamlı bir ilerleme ortaya konacaktır.

Bu iki araştırma tarzının tam olarak nasıl ayrıştığını yakından incelersek, mantık-dışı olan farklılıklar ile karakteri gereği mantıksal olan farklılıkların bazen birbirine karıştırıldığını fark ederiz. Bu durum örneğin, iki tarz arasındaki farklılığın politik ve entelektüel bir ikilem olduğuna dair ifadelendirmelerde kendini gösterir: Bir yanda sosyal ya da politik açıdan oldukça anlamlı olan sorunsallarımız ve çalışmalarımız (oldukça makroskobik), diğer yanda çözümlememizin güçsüz ve bilgimizin daha az kesin olması (oldukça moleküler).

Bu iki düşünce tarzının karakteristik olarak bağımlı oldukları değerler ve politik yönelimleri açısından farklı bir biçimde kullanıldığını söyleyen böylesi ifadelendirmelerde, sosyal olarak ciddi bir doğruluk payı vardır. Ancak bu, herhangi bir politik yönelimin bu iki düşünce tarzının mantığında doğallığında var olduğu anlamına gelmez. Sorunsalların her bir yöntem açısından karakteristik olan değer-biçici seçimi, herhangi birinin sahip olduğu mantıksal kapasiteler ya da sınırlar ile *zorunlu olarak* bağlantılı değildir. Büyük bir politik meseleye ilişkin moleküler bir çalışma yapmak, mantıksal olarak mümkündür; ve makroskobik çalışma, pek çok "politikbilim" monografisinde son derece iyi bir biçimde ispatlandığı üzere, ille de büyük bir önem taşımaz. Bu iki tarz arasındaki farklılıkların hiçbiri ya da pek çoğu mantıksal değildir; bunlar, sosyal farklılıklardır:

Birey araştırmacının bakış açısından, problemlerin bu iki tarzdan birine yönelik seçimi, akademik çekingenlikten, politik ilgisizlikten ve hatta korkaklıktan kaynaklanıyor olabilir. Ancak bu seçim,

her şeyden önce, moleküler araştırmanın finansal yaşamına dair kurumsal gerçeklerden kaynaklanmaktadır. Moleküler çalışma, teknisyenlerin ve yöneticilerin, ekipmanın ve paranın, ve bugüne kadar destekleyenlerin içinde bulunduğu bir organizasyona gereksinim duyar. Araştırma ajansları, ayrıntılı materyali sağlamaya yönelik yeterli gelişimi gösterene değin, moleküler çalışmanın ilerlemesi mümkün değildir. Bu yüzdendir ki, belirli kurumsal merkezlerde kendini göstermiştir: 20'lerden sonra pazarlama ajansları, 30'lardan sonra ise kamuoyu yoklama ajansları aracılığıyla iş dünyasında; iki ya da üç araştırma bürosu ile akademik yaşamda; ve hükümetin araştırma birimlerinde. Bu model, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana yayılım göstermektedir; ama yine de saydığımız yerler hâlâ merkezdedir.

Moleküler tarzın kurumsallaşması, tipik bir biçimde spesifik problemler üzerinde uygulamaya dönük bir odaklanmayı kapsar, ki söz konusu spesifik problemler, belirli pratik –yani parasal ve yönetsel– eylem alternatifleri oluşturmak için sunulmuştur. Bunların, yalnızca sosyal bilime "sağlıklı bir pratik rehberlik" sağlayabilecek keşfedilmiş genel ilkeler olduğu doğru *değildir*; bir yönetici sıklıkla, belirli olguları ve ilişkileri ayrıntılı bir biçimde bilmeye ihtiyaç duyar ve bu, bilmeye ihtiyaç duyduğu her şey demektir.

Uygulamaya dönük bir odaklanma içindeki sosyolog, artık "kamu"ya hitap etmez; onun daha çok, belirli ilgi/çıkarlara ve şaşkınlıklara sahip spesifik müşterileri vardır. Muhtemelen muğlaklığa, baskıların üzerine odaklanmamaya ve böylece araştırmacının bireysel ilgi/çıkarlarına daha çok dayanmaya dönük bir isteklilik anlamına gelen bu dönüşüm, ki kamudan müşteriye doğru gerçekleşmektedir, mesafe koyma anlamındaki objektivite fikrini açık bir biçimde tahrip eder. Müşterinin sosyal görevleri ve ekonomik ilgi/ çıkarları, moleküler tarzın ortaya koyduğu uygulamaya dönük araştırma içinde, bazen zımni ama daima hazır bir ahlaki anlam ve yanı sıra probleme ve çözümüne yönelik bir muamele tarzı sağlar. Bunun anlamı şudur ki; herhangi bir ölçekteki en moleküler çalışma, pratik idari ve ticari ilgi/çıkarların taşıdığı kaygı ve tasalar tarafından yönlendirilir ve bunlara karşı sorumluluk taşır. Buna uygun olarak, uygulamaya dönük odaklanmanın, entelektüel inisiyatifi azaltmaya ve araştırmacı oportünizmini arttırmaya dönük bir eğilim taşıdığına kuşku yok gibidir. Söz konusu sosyolog her ne kadar teknik olarak bağımsız

olabilecekse de, sahip olduğu inisiyatif ve ilgi/çıkar, gerçekte, müşterininki karşısında çoğu zaman tali bir önem taşır; müşterinin ilgi/çıkarı, ucuz magazinlerin satışı da olabilir, bir ordunun moralinin düzeltilmesi de...

Sosyologun kendini bireysel olarak sınırlamasına dair oldukça küçük bir istisna, birey çalışmacı ile en yüksek tarz makroskobik çalışma arasında bulunmaktadır. Ancak moleküler tarzın yükselişi, bağımsız bir insanın herhangi bir ölçekte böylesi makroskobik bir araştırmayı kovalayamaması demektir; zira böylesi bir çalışma, organizasyona ve paraya bağımlıdır. Eğer biz, bu iki tarzın biraradalığından kaynaklanan problemi "çözme" niyetindeysek, hala sosyologlar cemaatinin iddialı üyeleri arasında bulunmakta olan bağımsız insanların içinde yer alabileceği bir çalışma tertip etmeye dikkat göstermeliyiz.

Uygulamaya dönük moleküler çalışmanın, hal-i hazırdaki örgütlenmiş şekliyle yükselişi, sosyal çalışmaların sahip olduğu ahlak ve siyasal politikalar açısından her biri aciliyet taşıyan sorunlar yaratmaktadır. Düşüncenin bürokratikleştirilmesi olarak moleküler tarz, modern sosyal yapının başat eğilimleri ve karakteristik düşünce biçimleri ile hemen hemen aynı hat üzerindedir. Burada bu konuları ele almayı düşünmüyorum; bu problemlerin ille de iki soruşturma tarzı arasındaki bazı mantıksal karakter farklılıklarını birbirine karıştırmasının gerekli olmadığını söylemenin dışında...

II

Makroskobik ve moleküler çalışma tarzları arasında, bugün uygulandıkları şekliyle, mantık yürütme tarzına dair en az üç görece farklılık söz konusudur: Moleküler çalışma objektiftir; yığılımsal *(cumulative)* gelişmeye son derece açıktır; ve istatistiksel nicelleştirmeye son derece açıktır.

Objektivite, başka bir kalifiye insanın da tekrarlayabileceği, böylece aynı sonuçlara ulaşabileceği ya da bu sonuçların yanlış olduğunu gösterebileceği tamamlanmış ve takdime hazır bir çalışmayı ifade eder. Sübjektivite ise bunun tam aksidir ve bu yüzden burada sıklıkla, prosedürün –ve çözümlemenin– sürekli bir bireysel varyasyonu söz konusudur. Bu farklılığın altında yatan şey şudur ki; bir

çalışma objektif olduğu zaman, kullanılan prosedürler sistematize edilir ve yahut kodlanırlar, ki böylece herhangi bir kalifiye uygulamacı açısından kullanılır bir hale gelirler. Sübjektif çalışmada ise tersine, prosedürler sıklıkla sistematize edilmemiştir ve çok çok az bir standartlaştırma ya da kodlama söz konusudur.

Bunun anlamı, tekrarlarsak şudur ki; objektif çalışmada hem ampirik çözümlemeler hem de kullanılan prosedürler açısından oldukça açık bir biriktirme –ya da en azından kopya nüshalar çıkarma (!)– olasılığı söz konusudur. Oldukça sübjektif olan makroskobik çalışmada ise büyük oranda birey çalışmacının duyarlığı ve becerisi ağır basar ve "onun bıraktığı yerden başlayacak" olanlar olabilecekse de, bu çalışma tarzı sıklıkla, bir prosedür yığılımından ziyade hedef-konuya, genel fikirlere ve yaklaşıma dair bir süreklilik/kesintisizlik taşır. Bir Sandusky çalışmasını[1] tekrarlayacak eğitimli insanları birkaç yıl içinde yetiştirmek olasıdır; ama onları bir Middletown çalışmasını* tekrarlamak için eğitmek mümkün değildir. Başka savaşlardaki başka asker modelleri, moral bir ölçeğe yerleştirilebilir ve aralarında mukayeseler kurulabilir; Max Weber'in bürokrasi üzerine yaptığı analitik ve tarihsel çalışma ise aynı yolla tekrarlanmış ya da test edilmiş değildir, ancak ve sadece eleştirilmiş ve "kullanılmıştır." Makroskobik çalışma, moleküler çalışmanın sırf günümüz sosyologlar kuşağı süresinde deneyimlediği yığılımsal gelişmeyi tüm tarihi boyunca deneyimlememiştir.

Moleküler tarzın, makroskobik olanın aksine, ağırlıklı bir biçimde istatistiksel olduğu tanımsal olarak doğrudur. Tekrarlarsak bu, moleküler tarzın gerektirdiği yüksek kodifikasyon ve düşük soyutlama düzeyinin bir veçhesidir. Emin bir biçimde farz edilebilir ki; makroskobik çalışma daha sistematik bir hale getirildiğinde, daha niceliksel bir hale de gelmiş olacaktır –en azından genel bir düşünce formu olarak. Örneğin; Darwin'in *Kökenler*'i ve yanı sıra Freud' un pek çok teorisi, niceliksel düşünseme modelleridir.

Bu üç noktanın her biri, moleküler prosedürlerin makroskobik tarzdakilerden daha açık bir biçimde kodlanabileceği ve kodlana-

---

[1] Paul F. Lazarsfeld vd., *The People's Choice* (New York: Duell, Sloan and Pearce, 1944).

* Mills burada, büyük olasılıkla Lynds'in çalışmalarına atıfta bulunmaktadır. Bu kitaptaki "IBM+ Gerçeklik+ Hümanizm = Sosyoloji" adlı makaleye bakınız (ç.n.).

geldiği gerçeği tarafından; ve diğer yandan moleküler terimlerin tipik bir biçimde, üst makroskobik kavramsallaştırmalardan daha düşük bir soyutlama düzeyinde olduğu gerçeği tarafından desteklenir.

İki tarz arasındaki mantıksal farklılıklar, *prosedürlerle* ilgili olduğunda, sistematik kodifikasyon düzeyindeki farklılıklardır. *Kavramsallaştırmaları* içerdiği noktada ise, soyutlama düzeyindeki farklılıklara işaret ederler.

III

Moleküler terimlerin *daha düşük* soyutlama düzeyinde olduğunu söylediğimizde, bu terimlerin, dikkatle gözlemlenmiş birkaç unsuru daha geniş bağlamlardan yalıtılmış bir biçimde ele aldıklarını ifade etmiş oluyoruz; ki bu anlamıyla şüphesiz oldukça soyut/yalıtıktırlar. Makroskobik kavramların *daha yüksek* bir soyutlama düzeyinde olduğunu söylediğimizde ise, çok sayıda kapsadıkları tekil değişkenler açısından oldukça genelleştirilmiş olduklarını ifade etmiş oluyoruz. Bir moleküler terim, çalışma alanıyla sınırlıdır ve spesifik bir referansa sahiptir; sadece birkaç seçilmiş değişken ile meşguldür. Makroskobik araştırmacı ise, çok fazla sayıda değişkeni kapsayan ve çoğu zaman daha az spesifik olan kavramları kullanarak daha geniş bir çalışma alanı elde eder.

Kavramın uygulamaya dönük olmasının mümkünatı anlamında, "kapitalizm", açık-seçik bir değişken değildir: Böylesi kavramlar altında, muhtemelen karşılıklı-ilişkili bir değişkenler örüntüsü bulunmaktadır. Bu yüzden böylesi kavramlar sadece yüksek-düzey olmakla kalmaz, aynı zamanda gösterge yapıları da itinalı ve ayrıntılı bir biçimde işlenerek bir bütün haline getirilmiş bir çalışmanın sonucudur. Teknik olarak ele alındığında, en büyük makroskobik kavramlar hemen her zaman, birtakım değişkenlere dair ayrıntılı ve sıklıkla sistematik olmayan çok sayıda çapraz-tabloya *(cross-tabulations)* dayanırlar; en moleküler terimler ise, böylesi tabloların küçük parçaları açısından kullanışlı olan tekil değişkenleri temsil ederler.

Bir terimi birtakım ampirik unsur(lar)la ilişkisi içinde –yani anlambilgisel *(semantical)* boyutu ile ele alabiliriz; ayrıca bir terimi diğer terimlerle ilişkisi içinde –yani sözdizimsel *(syntactical)* boyutu ile

ya da isterseniz kavramsal içerimleri açısından da ele alabiliriz.[2] Moleküler terimlerin karakteristik özelliği, sözdizimsel ilişkileri var olabilecekse de, anlambilgisel boyutlarının telaffuz edilmesidir. Makroskobik terimlerin karakteristik özelliği ise, anlambilgisel ilişkileri mevcut olabilecekse de, sözdizimsel boyutlarının telaffuz edilmesidir.

Daha yüksek makroskobik düzeyler, sözdizimsel anlamda oldukça ayrıntılıdır; anlambilgisel olarak ise, bütünsel nitelik geştaltlarına işaret eden bütünleştirilmiş bir göstergeler hiyerarşisine sahiptirler. Makroskobik kavramlar, anlambilgisel boyutta sıklıkla, süngerimsi ve muğlak bir özellik gösterirler. Bazen, gözlemlenebilir olgu ya da ilişkilere ampirik olarak temas etmemizi sağlayabilecek herhangi bir gösterge yapısına gerçekten de sahip değildirler.[3] Bu durumda, bir göstergeler dizgesinden *(index)* ziyade, sadece muğlak bir çok-boyutlu göstergeye dayanırlar. Ancak bütün bunlarla birlikte, bir ifadenin makroskobik mi yoksa moleküler mi olduğu sorusunun bir düzey meselesi olması –ayrıntılı sözdizimsel çalışmamızı hangi düzeyde ortaya koyduğumuza dair bir sorun olması mümkündür.

IV

Soyutlama düzeyine dair yapacağımız seçim, eğer meseleyi basitleştirebilirsem, araştırma etkinliğimize dair en az iki farklı kesişme noktasında ortaya çıkar: Problematik olarak ele aldığımız birimin

---

[2] Ayrıca aynı terimi, benim burada ele almadığım bir biçimde, kullanıcıları ile ilişkisi içinde de (pragmatik boyut) ele alabiliriz. Burada, Charles M. Morris tarafından sistematize edilen ("Foundations of the Theory of Signs", International Encyclopedia of Unified Science, cilt I: no. 2. University of Chicago Press, 1938) üç anlam boyutu söz konusudur.

[3] Makroskobik bir kavramın boyutlarını ayırıp onu sözdizimsel olarak ele alırken, bu şekilde ele aldığımız her bir içerimin anlambilgisel göstergelerine karşı gözlerimizi açık tutmalıyız. Bu boyutların her birini moleküler terimlere tercüme etmek, çıkarsama hiyerarşisini, basit ve açık-seçik değişkenlerine kadar izlememizi gerektirir. Makroskobik kavramlar kullanılarak ortaya konan iddialarda, iddianın (1) bir önerme bildirip bildirmediğine ya da (2) bir içerimi anlaşılır hale getirip getirmediğine bakmalıyız. İzlenecek kural, bir ifadenin bir ampirik faktör mü yoksa en az iki ampirik faktör mü içerdiğine bakmaktır. Eğer ifade yalnızca bir faktör içeriyorsa, o zaman bu faktörün kavramsal içerimlerinden sadece birini "ayrıntılarıyla açıklar" ya da vurgular; ki bu durumda ortaya çıkan anlam, sözdizimseldir. Eğer iddia iki faktör içeriyorsa, o zaman bu iddia, bir önerme, doğru ya da yanlış olabilecek bir ilişkinin ifadesi olabilir; bu durumda ortaya çıkan anlam ise anlam-bilgiseldir.

karakteri ve alanı, yani açıklanmakta-olan-şey;[4] ve açıklama modeli –yani problemin çözümünde kullanacağımız kavramlar.[5]

Sosyal çalışmalardaki başlıca gelenek, hem problemi hem de açıklamayı az-çok makroskobik terimlerle ifade etmektir. *Pür* moleküler uzmanlar ise, tam tersine, bütün araştırma etkinliğini moleküler düzeyde yürütmektedir. Gözlem ve açıklamaya dair en basitinden oluşturulan aşağıdaki şemada, dört farklı olasılık söz konusudur:

	AÇIKLANMAKTA OLAN GÖZLEMLER	
AÇIKLAMALAR	Makroskobik	Moleküler
Makroskobik	I	II
Moleküler	III	IV

I. Hem açıklanmakta olan şey hem de açıklamanın kendisi, makroskobik bir düzeyde olabilir. Örneğin: Neden birçok insan Hitler'in peşinden gitmiştir? Cevap: Modern toplumun bürokratikleşmesi ile bağlantılı olarak, krizlerin ortaya çıktığı bir durumda yaşam-planlarının merkezileşmiş bürokrasiler tarafından idare edilmesi sebebiyle, insanlar yönelimsiz bir hale gelirler ve bir kılavuzun varlığına ihtiyaç duyarlar. Bu yüzdendir ki bürokrasi, yaşamlarının

---

[4] Her iki tarzda da, pek tabii, betimleyici niyetin basit bir deklarasyonu ile işe başlanıp, ilerledikçe daha kesin bir biçimde konulmuş problemler bulunabilir. Diğer yandan her iki tarzda da, herhangi bir genel önem ve karşılıklı-bağıntı olmaksızın dağınık olguların toplanması söz konusu olabilir; ki yeni (moleküler) ideografinin, bu bakımdan eski makroskobik türden farkı yoktur. Zira bu durumda her ikisi de, herhangi bir problemle bağlantısı olmayan ve hiçbir açık sözdizimsel içerim taşımayan ayrıntılardan oluşmuştur.

[5] Buradaki farklılık, açıklamanın genel mantığındaki bir farklılık değildir: Her iki çalışma tarzında da, gözlemlenmiş bazı ilişkileri açıklamak için üçüncü (dördüncü veya beşinci) bir faktöre başvurulur.
Makroskobik tarzın açıklayıcı amacı; davranışın açıklamasını, yapısal bir bütünlük ya da kültürel bir çevre içinde *konumlandırmaktır*; bu tarz, açıklamasına, sözkonusu "anlamlı konum" içinde ulaşır, –ki bu, onu, oldukça karmaşık bir karşılıklı-bağlantılı değişkenler kompleksinin terimleriyle yorumlama çabası demektir.
Moleküler uzmanın açıklayıcı amacı ise; ele alınan bireylerin davranışını, oluşturan unsurlar halinde parçalara ayırmak, ve açıklamayı, bu bireylerin iyiden iyiye basitleştirilen özelliklerinin çağrışımlarında bulmaktır.

dümenini ellerinde tutmaya dair insanların taşıdığı öğretilmiş yeteneksizliklerin bir sonucudur. Kriz durumlarında, onlara öğretilen bürokratik rutin devreye girer: İnsanlar, bu yüzden Hitler'in peşinden giderler vs.

II. Problematik gözlemlerin moleküler, açıklamanın ise makroskobik olduğu durumda, soru oldukça genel düşünülürken; seçim oranları, Hitler-yanlısı duyarlılık ve kentsel yerleşim vb. açıklanmakta olan şeyler olarak ele alınır. Bu durumda söz konusu gözlemler, problemin moleküler olarak konulmasından dolayı çoğu zaman oldukça mütevazı olmalarına karşın, makroskobik olarak açıklanırlar. Örneğin: Kentte yaşayan insanlar, oldukça yönelimsiz durumdadırlar ve bu yüzden, yaşamlarını planlamayı ve onları dikkate almayı vaat eden bir Baba imajına ihtiyaç duymaktadırlar. Bu yüzdendir ki Hitler lehine oy vermişlerdir vs.

III. Problematik gözlemler makroskobik, açıklama ise moleküler olabilir. Neden bazı insanlar Hitler'in peşinden gitmiştir? Cevap: Nüfusun sadece yüzde 5'inin üniversiteye gittiğini biliyoruz; bu, ayrıca eğitim ile politik malumat arasında var olan korelasyon tarafından doğrulanmakta olup, bütün yoklamalarımızda ortaya çıkarıldığı üzere sosyal cehalete işaret eden bir olgudur. Bu yüzdendir ki, tesis edilmiş bir biçimde iş gören cehalet, bazı insanların neden Hitler'in peşinden gittiğinin açıklamasını teşkil etmektedir vs.

IV. Bu prosedürde, her iki safha da moleküler bir düzeyde ele alınır. Örneklersek: Söz konusu soru, gereğince cevaplanmak için çok fazla geneldir; dolayısıyla yeniden ifade edilmesi gerekir: Yetişkin nüfusun yüzde 30'u, belirli bir seçimde Hitler'e oy vermiştir. Neden? Cevap: Kır-kent dağılımını, dinsel etkenleri ve nüfusun gelir düzeyini hesaba kattığımızda, Hitler lehine oy verenlerin yüzde 80'inin kır-kökenli, Protestan ve yüksek gelirli insanlar olduğunu, kentli, Katolik ve düşük gelirlilerin ise sadece yüzde 15'lik bir oranı temsil ettiğini görürüz. Görüldüğü üzere kombinasyon içindeki bu üç faktör, neden belirli insanların Hitler lehine oy verirken diğerlerinin vermediğine ilişkin birtakım şeyleri açıklıyor görünmektedir vs.[6]

Bu dört düşünce modelinin aşağıda sıralayacağım karakteristiklerine dikkat edelim:

---

[6] Buradaki tanımlayıcı olgu ve rakamların hepsi hayali ürünüdür.

Salt makroskobik ve salt moleküler modellerin (I & IV) yetersizliği, her iki durumda da soyutlama düzeyleri arasında hiçbir bağ kurulmamasından kaynaklıdır. Sağlam kanıtların sadece moleküler düzeylerde var olmasından dolayı, salt makroskobik modelde problematik gözlem ve açıklama arasında herhangi bir kanıtlanmış bağlantı bulunmamaktadır; böylesi makroskobik çalışmalar sizi ikna ediyorsa, bu yalnızca "çok fazla anlam taşıyor olmalarından", söz-dizimsel anlamda inandırıcı olmalarından dolayıdır. Salt moleküler düzeyde ise, problematik gözlem ile açıklayıcı gözlem arasında kanıtlanmış bir bağlantı vardır; ancak burada da, bu ilişkinin daha geniş içerimlerine ve anlamına dair herhangi bir inceleme ya da açıklama bulunmamaktadır. Böylesi moleküler çalışmalar sizi tatmin etmiyorsa bunun sebebi, "temiz ve düzgün" ve "usta işi" olmalarına rağmen, sizde yarattıkları "tüm bu anlatılanlardan daha fazla bir şeyler olmalı" hissidir.

II ve III'teki prosedürlerde, makroskobik ve moleküler düzeyler arasında kurulmuş bir bağ söz konusudur; ancak bu bağ, bütünsel araştırma etkinliğinin aynı safhasında *oluşmamaktadır*. Yani biz, makroskobikten molekülere doğru problematik safha içerisinde hareket etmemiş oluyoruz, ki aynı şey açıklayıcı safha için de geçerlidir. Bu, problematik gözlem ile açıklamanın mantıksal anlamda bağlantılı olmadığı anlamına gelir.

Problemin moleküler, açıklamanın ise makroskobik olduğu durumda (II) ortaya çıkan hata, *bir kavramın yanlış bir biçimde somutlaştırılmasıdır*: Makroskobik bir kavrama *ad hoc* hitap eden bazı moleküler gözlemler açıklanırken, söz konusu kavram, tartışma içinde, sanki moleküler gözlem ile istatistiksel olarak bağlantılı kesin bir değişkenmiş gibi kullanılma eğilimi taşır.

Problemin makroskobik, çözümlemenin ise moleküler olduğu durumda (III) ortaya çıkan hatayı ise *bir göstergeler dizgesinin aşırı derecede abartılması* olarak tanımlayabiliriz: Moleküler bir değişkene hitap eden bazı makroskobik gözlemler açıklanırken, söz konusu değişken, sanki dikkatli bir biçimde kurulmuş bir göstergeler dizgesiymiş gibi aşırı derecede genelleştirilir ve kullanılır. Moleküler açıklama, makroskobik gözlemin açıklanması ile ilgili değildir, sadece ona *isnat edilir*.[7]

---

[7] Bazı araştırma dükkanlarında, moleküler olgular ya da ilişkiler makroskobik varsayımlar

Her ikisinin de (II ve III) vardığı yer; genel noktaları izah etmede istatistiği kullanmak ve istatistiği izah etmede genel noktaları kullanmaktır. Genel noktaların kendileri ise test edilmiş değildir, ne de haliyle genişletilmişlerdir; bu noktalar, münasip bir biçimde rakamlara uydurulurlar, tıpkı rakamların tanziminin söz konusu noktalara ustaca uydurulduğu gibi... Oysa aynı genel noktalar ve açıklamalar, başka rakamlarla da kullanılabilir; aynı rakamların başka noktalarda da kullanılabileceği gibi...

Belki de tüm bunlarda, özellikle yanlış olan bir şey yoktur; belki de burada, bazı alanlar için hatırı sayılır bir prosedür söz konusudur. Ancak bu, sosyal araştırmanın ne olabileceğine dair taşıdığımız görüş açısından yeterli değildir.

V

Burada, günümüz sosyal çalışmalarının herhangi bir alanında çalışırken bir mihenk taşı olarak kullanabileceğimiz "ideal" bir prosedürü ortaya koyma amacıyla söz konusu araştırma yollarını uzun uzadıya tartıştım. Yukarıda işaret edilen yetersizlikler, açık bir ifade ile şöyle özetlenebilir: Çalışmalarımızın açık-seçik olmasını istiyorsak, basitleştirilmiş iki-adımlı araştırma şemamızın *her bir safhasındaki* soyutlama düzeyleri arasında mekik dokuyabilmeliyiz. Şüphesiz ki bu, göstergelere ve bunların araştırma sürecindeki yerine dair problemlere atıfta bulunmanın sadece başka bir yolu olacaktır. Aşağıdaki basitleştirilmiş grafiği inceleyin:

	PROBLEMATİK	AÇIKLAMA
Makroskobik	1	2
Moleküler	3	4

tarafından ikna edici bir biçimde açıklandığında, sık sık "parlak" *(bright)* terimi kullanılır (II).

Oldukça genelleştirilmiş –yani abartılmış– bir anlama sahip olan daha çok moleküler değişken, açıklama için sunulduğunda ve bunlarla çalışıldığında ise, ortaya çıkan sonuca "şirin" *(cute)* bir tablo olarak göndermede bulunulabilir (III).

Bunu sadece, ispat etmeye çalıştığım prosedürlerin üzerini kaplayan bir dükkan dilinin yavaş yavaş ortaya çıkmakta olduğuna işaret etmek için zikrediyorum.

Sadece makroskobik bir düzey üzerinde gösterişli bir biçimde ilerleyerek entelektüel ve insani meraklarımızı tatmin edebiliriz. Bununla birlikte sadece moleküler bir düzey üzerinde dikkatle ilerleyerek gözlemlerimizi ve açıklamalarımızı uygun bir biçimde birbirleriyle bağlantılandırabiliriz de. Dolayısıyla amacımız hem bağa girmek hem de üzüm yemek ise, problemi oluştururken *ve* onu açıklarken, makroskobik ve moleküler düzeyler arasında bir bağ kurmak –yani genel kavramların moleküler gösterge yapıları ile birlikte moleküler değişkenlerin kavramsal içerimlerini geliştirmek zorundayız. Bunun için ilk olarak, her iki problem ve çözümleme safhasında makroskobikten molekülere (1'den 3'e ve 2'den 4'de) doğru ilerleriz; sonra iki moleküler düzey arasında (3 ve 4) bağlantı kurarız; daha sonra da makroskobik düzeye (3'ten 1'e ve 4'ten 2'ye) geri döneriz. Bunlardan sonradır ki, makroskobik düzeydeki ilişkiler (1 ve 2) hakkında ihtiyatlı bir biçimde (yani kurulmuş bağları akılda tutarak) konuşabiliriz.

Bu bağları tanımlamak için, genel bir soru sormanın ve onu cevaplamanın ideal bir yolunu oluşturabiliriz: Nasıl *olmuştur* da bazı insanlar Hitler'in peşinden gitmiştir?

İlkin, soruyu, herhangi bir tasarlanmış anlamını gözden kaçırmaksızın, makroskobik olarak kabul eder ve onu pek çok denetlenebilir (moleküler) parçaya ayırırız: "Hitler'in peşinden gitme"nin anlamı: Bir görüşmeciye Hitler-yanlısı hissiyatı açıkça ifade etmek, bununla tutarlı bir biçimde ona oy vermek, o ya da onun ajanları talep ettiğinde gösteri yapmak için sokağa çıkmak, diğer insanları Hitler' in peşinden gitmeleri için sıkıştırmak vs.

Nüfusun karşı-taraftaki bireyleri de, böylesi unsurlardan oluşturulmuş bir tabloya göre sınıflandırılabilirler; ve bu şekilde bu tablolar, bir tipler skalası haline gelirler. Böylece, "Hitler'in peşinden gitme" hususunda bir göstergeler dizgesi oluşturmuş oluruz; açıklanmakta-olan-şeye dair gözlemlerimiz, böylece moleküler olarak tercüme edilmiş olur: Saydam ve spesifik göstergeler artık mevcut durumdadır.

Artık şöylesi makroskobik ifadelendirmeleri, daha karmaşık bir hipotez olarak kabul edebiliriz: (A) İnsanlar, kendi yaşam-gidişatlarını planlamakta gösterdikleri yeteneksizlik yüzünden Hitler'in peşinden gitmektedirler. (B) Bu yeteneksizlik onlara, bürokratik yapı-

lar içinde çalışma ve yaşama eliyle öğretilmektedir. (C) Bu bürokrasilerde, Hitler'e bağlılık sürecini hızlandıran krizler ve bir çöküş söz konusudur. (D) Dolayısıyla insanlar, Hitler'i, küçük yaşamlarının büyük planlamacısı olarak görmektedirler.

Ancak mesele, hatırı sayılır bir yardımda bulunan bu dört iddia içinde bir düzene konmuş olmasına karşın, hala bir miktar karışık durumdadır. Bunun için hipotezin bu dört parçasının her birini moleküler olarak tercüme etmek ve yorumlamak için enikonu bir çalışmaya girişiriz. Bunu açalım: (A) Yaşam-gidişatlarını planlama yeteneksizliği"ne ilişkin bir göstergeler dizgesi geliştirmek için; muhtemelen her bir bireye, günlük rutinlerindeki ve haftalık, aylık döngülerindeki detaylar hakkında sorular sorarız ve planlama yeteneği ya da yeteneksizliğinin göstergesi olarak her bir detayı kaydederiz. Onlara ayrıca, geleceğe ve kendi geleceklerine dair bir fikirleri olup olmadığı yönünde sorular yöneltiriz vs. Daha sonra, bu kayıtları dikkatli bir biçimde bağlantılandırır ve bir tipler skalası içinde yeniden ifade ederiz: Bir uçta kendi yaşam-gidişatlarını tamamen planlayabilenler; diğer uçta bu beceriye en az sahip olanlar.

Sonrasında, bürokrasilerdeki çalışma ve boş zamana ilişkin göstergeler kurmak için hipotezin (B) ayağına gideriz. Sonra (C), (D) vs.

Sonuçta, moleküler gösterge dizgelerimiz ile hipotezimizin dört çehresi arasında karşılıklı bağlantılar kurar, bu bağlantıları indirger ve temel bir ölçek ile ortaya koyarız: Ölçeğin en tepesinde, kendi yaşamlarını planlayamıyor görünen; bürokrasilere yeterince maruz kalıp onlar tarafından "eğitilen";[8] Weimar toplumundaki büyük krizler sonucu Hitler-yanlısı olmaya başlayan; ve tatmin edici yaşam-planlarının düzenleyicisi ve bahşedicisi şeklindeki kadr-i mutlak bir Hitler imajına sahip olan insanlar vardır.

Ampirik tekniğimizin incelikten yoksun ve gösterge yapılanmamızın hantal olduğu durumda, muhtemelen tiplerimizdeki uç vakalarla ilişkiyi kesecektik; ancak bu, kendi içinde hiçbir mantıksal anlama sahip değildir: Bizim yaptığımız şey, ayrıntılı bir makroskobik açıklamayı moleküler terimlere tercüme etmektir; ve eğer problematik

[8] Sunumun basitliği açısından burada, örneğin B ve A arasındaki hipotezce ima edilen nedensel bağlantıların üzerinden atlıyorum.

gözlem ile açıklama arasında bağ kurma hususunda ciddi isek, bunu yapmamız gerekir. Eğer başka makroskobik açıklamalara sahip isek, onları da aynı şekilde ele almamız; tasarımımızı oluştururken, bu açıklamaların gösterge yapısı içinden de düşünmemiz gerekir.

Şimdi açıklanmakta olan gözlemlerimizi, açıklamalarımızın karşısına koyalım ve ne elde ettiğimize bakalım:

HİTLER'E DÖNÜK HİSSİYATLARIN GÖZLEMİ	BÜROKRATİK HİPOTEZE GÖRE EĞİLİMLER		
	Yüksek	Orta	Düşük
Hitler-Yanlısı	%80	%20	%5
Orta Düzeyde	15	60	15
Hitler-Karşıtı	5	20	80
Toplam	%100	%100	%100

Belki. Ama eğer böyleyse...

Tüm diğer olası değişkenleri kontrol ettikten sonra, okurun tartışma hakkını kazandığımızı kabul edeceği üzere, makroskobik düzeyde, bürokrasi, diktatörlük ve modern kitle-insanının karakter özellikleri üzerine düşünebiliriz. Bu ise, makroskobik gözlemler ile makroskobik açıklamalar arasında bağ kurma aşamasıdır.[9]

VI

Bu taslak modelin özet bir tartışması dahi, moleküler terimler ile makroskobik kavramların oldukça açık bir biçimde birbirinin içine geçmesine dönük prosedürün genel kurallarını sunmaktadır. Moleküler terimler kurmalı; makroskobik kavramlaştırmaları parçalara ayırmalıyız. Zira bugüne dair meselelerden biri, pek çok makroskobik ifadenin taşıdığı önermesel *(propositional)* anlamın müphem ve muğlak olması ise; bir diğeri de birçok moleküler ifadenin çoğunlukla kısır bir kavramsal anlama sahip olmasıdır.

Makul olan herhangi bir makroskobik ifade, –taşıdığı boyutlar ayrı

[9] Şüphesiz ki, biz bu özetlenen üç adımı tamamlayana kadar, Hitler bizi pençelerine almış olacaktır. Ancak bu konu-dışı bir olaydır ve araştırma çalışanı için elverişsiz bir durum yaratsa da, araştırmanın *tasarlayıcısı* ve yöntembilimcisi için bir önem arz etmemektedir.

ayrı ortaya konularak ve her bir boyutun gösterge yapısı aydınlatılarak– bir moleküler iddialar dizisine indirgene*bilir*. Herhangi bir moleküler ifade de –diğer moleküler göstergelerle birleştirilerek ve sözdizimsel bir biçimde işlenerek– makroskobik soyutlama düzeylerinde kurulabilir; her ne kadar pek çoğunun maharetle oluşturulmuş biçimsel birer çalışma olmak dışında muhtemelen böyle bir derdi yoksa da...

Her makroskobik çalışma, alanına giren materyalin zenginliği sebebiyle karmaşık bir hale gelme riski taşır. Makroskobik kavramlaştırmaların anlambilgisel boyutta taşıyabileceği muğlaklık ihtimalini azaltmak için, gösterge yapılarını aydınlatma yönünde gayret göstermeli; ve bu gösterge yapılarını mümkün olduğunca açık bir biçimde oluştururken onları nasıl kullanacağımıza ilişkin geliştirilmiş bir kodifikasyonu da ortaya koymak için çalışmalıyız.

Her moleküler çalışma, bir olguyu karakterize edebilecek ve açıklayabilecek önemli değişkenlere dair birtakım tahminlere sahiptir. Anahtar değişkenler üzerinde yoğunlaşma şansımızı arttırmak için, moleküler çalışmamızın taşıdığı olası makroskobik kavram düzeylerine yönelik gayret göstermeliyiz; ama açıklayıcı değişken dizgelerini abartmadan ya da en azından bunu, yalnızca spekülatif düşünme biçimimize dönük bir farkındalık içinde yaparak...

Sosyolojik bir girişim, çalışma alanı ve içgörünün yanı sıra, oldukça teknik birer tasarımcı da olan makroskobik araştırmacılara; ve aynı zamanda, teknik maharetin yanı sıra, çalışmalarını makroskobik anlama dönük düşünsel bir kaygıyla da ele alan teknisyenlere gereksinim duymaktadır. Muhtemeldir ki, oldukça nadir örnekler dışında, gerekli bütün beceri ve kapasitelerin bir insanda birleşmesini bekleyemeyiz. Dolayısıyla kendi kendini yönlendiren bir işbölümü aracılığıyla; ve diğer yandan bu işbölümünün her bileşeninde üst bir modele dönük bir anlayış ve iş gören bir ittifak geliştirecek bir yol tutmalıyız. Bireysel olarak bu modelin herhangi bir safhasında uzmanlaştığımız zaman, bu safhanın söz konusu model içindeki yerine dair açık bir bilince sahip olmalı; ve böylece bir konu üzerindeki, diğer bir uzmana yardım etmesi kuvvetle muhtemel olan uzman rolümüzü, mimarvari *(architectonic)* bir çaba içinde yerine getirmeliyiz. Böylesi açık bir bilincin gelişimi, gerçekten de, sosyal çalışmaların yöntemine dair tartışmalar açısından yetkin ve sağlıklı bir mana taşımaktadır.

IBM + GERÇEKLİK + HÜMANİZM = SOSYOLOJİ*

Sosyoloji, uygulayıcılarının kitapları üzerinden yargıda bulunulduğunda, tuhaf bir öğrenim alanıdır. Sosyoloji profesörlerinin kütüphanelerinde, şöylesi bildirimleri içeren kitaplar bulacaksınızdır: p^1 (= p^2ij). Bu kitaplara ilaveten, sosyolojinin tanımlandığı şöylesi bir dolu geveleme: "O halde sosyolojik teori, bizim açımızdan, sosyal sistemdeki değersel-yönelim örüntülerinin kurumsallaşmasına ilişkin fenomenler ile, bu kurumsallaşmanın ve örüntülerdeki değişimlerin koşulları ile, böylesi bir örüntüler dizisi ile birlikte olup ondan köklenen uyumlanma *(conformity)* koşulları ile ve bunların hepsini olduğunca içeren motivasyonal süreçler ile ilgili olan bir sosyal sistemler teorisinin veçhesidir." Bunlara ilaveten (ve en son model olarak) şu çeşit iddialar: "Askeri, ekonomik ve politik olarak, dünya uğruna süregelen bir savaşım söz konusudur... bu savaşım, muazzam bir psikolojik anlama sahiptir: Biz, yeryüzünde serpilecek erkek ve kadın tiplerini belirleyecek olan tarihsel bir mücadeleye tanıklık ve iştirak etmekteyiz."

Bu üç ifade tarzının özdeş bir zihnin unsurlarını teşkil etmesi belki de muhtemeldir; ancak bu, çok da olası gözükmemektedir. Gerçekte, özdeş bir zihin böyle işlemez; bu, özdeş bir zihin biçimi ile uyumlu değildir. Tüm bunların anlamı şudur ki; Amerikan sosyolojisi bugün, kitapların da ortaya koyduğu üzere, üç temel kampa

---

* *Power, Politics and People: The Collected Essays of C. Wright Mills*, ed. Irving Louis Horowitz, Oxford University Press, New York, 1963. [İlk Yayın Yeri: *Saturday Review of Literature* (1 Mayıs 1954)].

bölünmüştür. Bazı sosyologlar, işe koşulmuş bir düzine makaleye ve kuruluşlara yönelik yüz kadar kısa rapora *(memoranda)* sahip olduktan sonra, kendilerinin sosyal bilimin devlet adamları olduklarına inanmakta ve bu üç devreyi tamı tamına, birleşik bir bilgi alanının düzenli gelişimi içinde gördüklerini iddia etmektedirler. Ancak ben, bu sosyologlardan değilim.

Ben, bu üç kamptan yalnızca birinin sosyoloji adına layık olduğunu savunuyorum ve buna uygun olarak, diğer ikisinin önde gelen üyelerinin adlarını dahi zikretmeyeceğim. En iyi arkadaşlarımın bazıları bu kamplardadır; bunun için kendileriyle ne kadar övünseler azdır. Bu karar, dürüstçe yapabileceğim her şeyi yapmama izin vermektedir: Diğer iki kampı (taşıdıkları eğilimleri oldukça açık bir biçimde ortaya koymak için bir parça abartarak) homurdanarak özetlemek; ait olduğum üçüncü kampı teferruatlı bir biçimde zevkle işlemek; ve sonra da, çalışan bir sosyologun bir şeyler öğrenegeldiği bazı başucu kitaplarını zikretmek.

Birinci kamp, Bilimciler'in *(The Scientists)** kampıdır, ki bu şekilde anılmaya son derece meraklıdırlar. Eminim ki bunlar arasında, göğüs cebinde bir çeşit IBM sembolü asılı beyaz ceketler giymeye aşık olanlar vardır. Bunlar, toplum ve tarih ile, fizikçilerin doğa ile uğraştıklarını düşündükleri şekilde dışarıda durarak uğraşırlar. Böylesi bir görüşün çoğu zaman, şöylesi bir umuda dayandığı görülmektedir: Keşke biri, "sosyal bilimler" için atom bombası benzeri bir alet icat etse de, bütün insani problemlerimiz aniden sona erebilse. Bana öyle geliyor ki; bu rasyonel ve beyhude iyimserlik, (1) fikirlerin insanlık tarihindeki rolüne, (2) iktidarın doğasına ve bilgi ile olan ilişkisine ve (3) ahlaki eylemin anlamına ve bunun içinde yer aldığı bilginin konumuna ilişkin derin bir cehaletten ileri gelmektedir.

Bilimciler arasında en sık karşılaşılan tip, Yüksek İstatistikçiler'dir; ki bunlar, doğruluğu ve yanlışlığı öyle küçük parçalara ayırırlar ki aralarındaki farkı ifade edemeyiz. Yöntemlerinin eğilip-bükülmezliği aracılığıyla, insanları ve toplumu, ve süreç içinde kendi zihinle-

---

* "The Scientists" kelimesinin tam karşılığı "Bilim Adamları"dır. Nitekim Mills, söz konusu kampın "bilim adamı" olarak anılmaya ne kadar meraklı olduğunu anlatmaktadır. Ancak, bu kampa yönelik eleştirel vurguyu ve daha önce yapılan Türkçe çevirilerdeki karşılığı dikkate alarak, böylesi bir çeviriyi uygun buldum. Alternatif bir karşılık olarak, "bilim seviciler" ya da "bilimseverler" de düşünülebilir (ç.n.).

rini dahi ıvır-zıvırlaştırmayı *(trivialization)* başarırlar.

Gerçekte bugün, sosyal çalışmalardaki pek çok insan, devasa şöhretlerden hoşlanmakta, ama herhangi bir devasa kitap, entelektüel konuşma ya da aslında zamanımızın tözel bilgisine herhangi bir-iki satır katkı üretmemektedirler. Bunların akademik şöhretleri, oldukça geniş bir ölçüde, akademik iktidarlarına dayanmaktadır: Onlar, komisyon üyesidirler; yönetim heyetindedirler; size iş, kısa bir seyahat ve araştırma fonu sağlayabilirler. Onlar, tuhaf ve yeni bir tür bürokrattırlar; düşüncenin yetkilileri, alanlarına uygun olarak kuruluşlar ve üniversiteler arasındaki kamu yönetimi uzmanlarıdırlar. Onlar açısından, bir kısa rapor (memorandum), bir kitabın yerine geçer. Onlar, bir araştırma projesi ve hatta bir okul kurabilirler; ancak eğer, dünyada olup bitenlere dair düşüncelerini anlatan, bu tarihsel dönemdeki insanların temel problemlerine dair düşüncelerini anlatan bir kitap ortaya koyarlarsa, araştırma, öğrenim, gözlem ve düşünme içinde geçen yirmi yıldan sonra oldukça şaşıracağım. Şundan eminim ki; eğer onlara samimi bir biçimde, kitap yazma hususunda yapmaları gereken şeyi ve bunu kimin yapması gerektiğini hatırlatan bir soru yöneltirseniz elleri ayaklarına dolaşacaktır. Onlara sorarsanız; Bilimciler, çalışmaları üzerine düşündüklerini söylediklerinde bir karış zaman, bir milyar insanın emek-saati demektir. Hal böyleyken, onlardan, daha çok tözel bilgi beklememeliyiz; zira ilk önce, metotlara ve incelemeye yönelik metodolojik incelemeler yapmak lazım gelir.

Pek çok kuruluş yöneticisi, politik ya da kamusal saldırıdan korunaklı düşünceler taşıyan; geniş-ölçekli olan ve bu yüzden çok sayıda el emeği projeden daha kolay "yönetilen"; ve çoğu zaman sadece ıvır-zıvırlaştırarak "güvenlikli" hale getirme anlamında, büyük B harfi ile Bilimsel olan projelere para vermekten hoşlanırlar. Buna uygun olarak, büyük paralar, Bilimciler'in meşgul olduğu küçük-ölçekli sorunsallara içrek olan geniş-ölçekli bürokratik araştırma tarzlarını teşvik etme eğilimindedir.

Ortaya koydukları pratikte sosyal çalışmalar, şimdi betimleyeceğim Büyük Teoriciler'de *(Grand Theorists)* olduğu gibi, ilkin biçimsel ama beyhude bir maharet eliyle, sonra da biçimsel ve puslu karartmacılık *(obscurantism)* eliyle hiç kimsenin insan ve toplum hakkında çok fazla bir şey öğrenemediği ayrıntılı bir sigortalama yöntemi haline gelirler.

Büyük Teoriciler, insan davranışını ve toplumu açık-seçik bir biçimde betimleme, açıklama ve anlama çabasından kaçınmak için tarafgir bir örgütlü çaba sergilerler: Onlar, tumturaklı ama sıkıcı yazılarında ve varılmış bir sonuca yanlış başlangıçlar yaparken, 19. yy.ın büyük sosyologlarından yaptıkları okumalardan karmakarışık içerikler öne sürerler.

Büyük Teoriciler'in çalışmalarını anladığını iddia eden ve ondan hoşlanan birkaç kişi açısından Büyük Teori, bütün sosyoloji tarihindeki en büyük ve biricik ilerlemedir.

Onu anladığını iddia eden ancak ondan hoşlanmayan pek çok kişi açısından Büyük Teori, alakasız bir ağırlığın hantal bir parçasıdır.

Onu anladığını iddia etmeyen ama ondan son derece hoşlananlar –ki bunlar oldukça fazladır– açısından o, harikulade bir labirenttir ve çoğu zaman sahip olduğu fevkalade anlaşılmazlık sebebiyle kesinlikle büyüleyicidir.

Onu anladığını iddia etmeyen ve ondan hoşlanmayanlar –eğer davranışlarını inançlarına uydurmaya cesaret ederlerse–, kendilerini çırılçıplak bir imparator gibi hür hissedeceklerdir.

Şüphesiz ki, Büyük Teoriciler'in görüşlerinde meziyet gören pek çok kişi ve ayrıca mesleki getirisini görmeyi bekleyerek sabırla tarafsız kalan oldukça çok sayıda kişi de vardır.

Sosyologlar arasındaki ciddi farklılıklar, düşünmeden gözlemleyenler ile gözlemlemeden düşünenler arasında değildir. Bu farklılıklar daha ziyade, düşünme biçiminde, gözlemleme biçiminde ve bu ikisi arasında var olan bağlantıyı, eğer herhangi bir bağlantı varsa, kurma biçiminde kendini gösterir. Büyük Teoriciler'in zor anlaşılmalarının kaynağı, mantıksal olarak kimsenin gözleme girişemeyeceği oldukça genel bir düşünce düzeyi yönünde baştan yaptıkları seçimdedir; ikinci olarak da, ayrımların görünüşte keyfi ayrıntılandırılmasındadır ki bu, hiç kimsenin, tanınabilir insani problemlere ya da insani deneyime dair kavrayışını geliştirmeyen bir ayrıntılandırmadır. Üstüne üstlük, kaleme aldıkları yaklaşık 500 zahmetli sayfa, bu 500 sayfada anlatılan her şeyi içeren 75 açık sözlü İngilizce sayfaya çevrilebilir. Bu sayfaların bir çoğu hazırlanmak için hazırlanmaya, daha da çoğu hazırlanmaya ayrılmış olup, baştan sona yığınla vaat ama çok az netice ile doludur.

Derinlik ile sözel karışıklık arasındaki çizgi, çoğu zaman hassastır; ve hiç kimse, Büyük Teoriciler'in, daha ilk adımda kuvvetli bir biçimde ilerleme isteği uyandıran memnun edici ve huşu verici çalışmalarına Whitman gibi adım atmanın tuhaf cazibesini inkar etmemelidir. Dil, kendinde, muhteşem bir dünya biçimidir.

Ancak, sosyologlar ve bilhassa mümtaz olanları açısından, düşünme hakkında düşünmeyi bırakmanın ve doğrudan *bir şey* üzerinde çalışmaya başlamanın zamanı gelmedi mi?

Üçüncü kamp, aşağıdaki biçimde ifade edilebilecek üç temel iş üzerinde çalışmaya çabalayan sosyologlardan oluşmaktadır:

Her ne olursa olsun sosyoloji belki de, ısrarlı bir biçimde soru sormanın bir sonucudur: (1) Üzerinde çalıştığımız her ne ise, bunun, bir bütün olarak toplum açısından anlamı nedir ve bu sosyal evren neye benzemektedir? (2) Bunun, bu toplumda yaygın olan erkek ve kadın tipleri açısından anlamı nedir? ve (3) Zamanımızın tarihsel eğilimi içinde bu dönem, kendini ne surette göstermektedir ve bizi sürüklüyor görünen bu ana akımın yönü nedir? Sosyologun incelemekte olduğu şeyin ne derece küçük-ölçekli olduğunun hiçbir önemi yoktur; o, ele aldığı konu hakkında böylesi soruları sormak zorundadır; ya da klasik sosyolojik çabadan vazgeçmektedir.

Bu çaba ile modern açıklamanın yüksek bir formunda tanışmak için, Toplumsal Araştırmalar Enstitüsü tarafından yayınlanan *Studies in Philosophy and Social Sciences* (Felsefe ve Sosyal Bilimlerdeki Çalışmalar) adlı dergiyi okumaktan daha iyi bir yol olmadığını düşünüyorum. Ne yazık ki bu dergi, sadece üniversite kütüphanelerinin morglarında mevcut durumda ve Amerikan sosyal çalışmalarının büyük bir kaybı olarak, Enstitü'nün, aralarında Max Horkheimer ve Theodore Adorno'nun da bulunduğu bazı önde gelen üyeleri Almanya'ya geri döndüler. Bugün *hiçbir* dergi yoktur ki, Yüksek İstatistikçiler ve Büyük Teoriciler'in Sosyologlar üzerindeki tahakkümünü gösterme işini bu dergi kadar üzerine alsın. Bir yayıncının nasıl olup da bu büyük dergiden yapılmış bir ya da iki ciltlik bir seçkiyi yayınlamadığını anlamak oldukça zordur.

Sosyolojinin çabasının ne olduğu, son onyıl boyunca İngilizcede dolaşıma giren pek çok sosyoloji klasiğinde görülebilir. Max Weber'in bazı çalışmaları, bana göre en önemlisidir. Otuzlar boyunca Vilfredo Pareto'ya yönelik büyük yazınsal üşüşmeyi hatır-

lıyor musunuz? Doğrusu, bugünlerde ona yönelik ortaya konan genel dikkatsizlik bir yana, Pareto, böylesi bir ilgiye layık değildi. Max Weber ise layık olabilirdi: Weber'in sesi, yüzyılın ilk çeyreğinden önce, tamamen liberalizme karşı olarak, ona görünen dünyaya göre klasik liberal bir sestir ve aynı zamanda o, klasik Marksizm'in en incelikli revizyonistidir.

Diğer önemli klasikler de hal-i hazırda mevcuttur: George Simmel'in *Conflict* (Çatışma) ve *The Sociology of George Simmel* (George Simmel'in Sosyolojisi) adlı eserleri ile Emile Durkheim'ın *Suicide: A Study in Sociology* (İntihar: Bir Sosyolojik Çalışma) *ve The Division of Labor in Society* (Toplumsal İşbölümü) adlı eserleri. Ayrıca Gaetano Mosca'nın *The Rulling Class* (Yönetici Sınıf) ve Robert Michels'in *Political Parties* (Siyasal Partiler) adlı çalışmaları.

Karl Mannheim'ın geç dönem çalışmaları, ilk ikisinin taşıdığı genel ilgiye sahip değildir: *Ideology and Utopia* (İdeoloji ve Ütopya) ve *Man and Society in an Age of Reconstruction* (Bir Yeniden-İnşa Çağında İnsan ve Toplum). Thorstein Veblen'in *Theory of the Leisure Class* (Aylak Sınıf Kuramı) adlı eserinin karton-kapaklı bir baskısı hal-i hazırda mevcuttur. [Biri, Veblen'in diğer kitaplarını, özellikle de *Absentee Ownership* (Yersiz-Yurtsuz Mülkiyet) adlı eserini yayınlamalı.] H. Stuart Hughes, yakın zamanda, *Oswald Spengler*'e dair mükemmel eleştirel görüşünü ortaya koyduğu bir eser kaleme aldı. Francis Cornford bize, *Republic of Plato* (Platon'un Devleti) adlı eserin hemen hemen yeni bir baskısını, görkemli çevirisi ve baskı hazırlığı ile sundu.

Anahtar kavramları düzenli bir biçimde aktarmaya ve iri iri parçaları madde madde formüle etmeye yönelik Weber'den bu yana en iyi teşebbüs, Harold D. Lasswell ve Abraham Kaplan tarafından kaleme alınan ve Weber, Michels ve Mosca'yı usta bir biçimde resmeden *Power and Society* (İktidar ve Toplum) adlı eserdir. Robert A. Dahl ve Charles E. Lindblom, yakın zamanda kaleme aldıkları *Politics, Economics, and Welfare* (Politikbilim, İktisat ve Refah) adlı eserlerinde, bütüncül toplumların bütünleşme sürecinin mükemmel bir anlatımını ortaya koymuşlardır.

Sosyal yapı ya da çeşitli kurumsal alanlar üzerine yazılan kitaplardan biri de, Gunnar Myrdal'ın iki ciltlik *An American Dilemma* (Bir Amerikan İkilemi) adlı, aslolarak zencilerle ilgili olmakla birlikte pek

çok açıdan değerli olan çalışmasıdır. Franz Neumann'ın *Behemoth* ve E. Herbert Norman'ın *Japan's Emergence as a Modern State* (Japonya'nın Bir Modern Devlet Olarak Ortaya Çıkışı) adlı eserleri, sosyal yapıyla ilgili bütün sosyolojik çalışmalar için birer mükemmellik örneğidir.

Askeri kurumlar ve bu kurumların modern yaşam açısından anlamı, Hans Speier tarafından, ayrıca politikbilim üzerine mükemmel pasajlar içeren *Social Order and Risks of War* (Sosyal Düzen ve Savaşın Riskleri) adlı eserinde toplanmış bazı önemli denemelerinde açığa çıkarılmıştır. Bu konuda İngilizce'de var olan klasik sosyolojik izahat ise, Alfred Vagts'ın *A History of Militarism* (Militarizmin Tarihi) adlı çalışmasıdır. Ayrıca E.M. Earle tarafından derlenen *Makers of Modern Strategy* (Modern Stratejiyi Üretenler) adlı çalışmada da önemli materyaller söz konusudur.

Çalışmaları Eisenhower yönetimi tarafından herhangi bir iktisatçıdan çok daha fazla ideolojik malzeme olarak kullanılan Schumpeter'in son derece katı ve geniş ölçüde tertipli özelliğine rağmen, Schumpeter ve Galbraith, ekonomik yapının sosyal ve politik anlamı konusunda belki de en önemli düşünürlerdir. Henry Durant'ın *The Problem of Leissure* (Boş Zaman Problemi) ve J. Huizinga'nın *Homo Ludens* adlı çalışmaları, modern yaşamda çalışma ve eğlence hakkında iyi birer anlatımdırlar. Amerika'daki dinsel eğilimlere dair bildiğim en iyi eser, Herbert W. Schneider'in *Religion in Twentieth Century America* (20. yy. Amerika'sında Din) adlı eseridir; eğitimsel pratikler hakkındaki en iyi çalışma ise, A.E. Bestor'ın *Educational Wastelands* (Eğitimsel Harabe) adlı çalışmasıdır. Diğer yandan, uluslar arası ilişkilerin en iyi anlatımı, E.H. Carr'ın *The Twenty Years Crisis* (Yirmi Yıllık Kriz) adlı çalışmasıdır.

William H. Whyte Jr., *Is Anybody Listening?* (Herhangi Bir Kimse Dinliyor mu?) adlı çalışmasında, oldukça derinlemesine tanımladığı şeyin tam anlamının farkında değil –ya da her nasılsa bunu ifade etmiyor– gibi görünmekle birlikte, modası geçmiş Alan Araştırması Yapan Adam'ın (Man Who Goes Into The Field) ne olduğunu, alana gönderilen dört düzine araştırmacıdan daha fazla göstermektedir. Tabii ki, Lynds'in *Middle-town* çalışmalarından bu yana bir Amerikan cemaati üzerine yazılmış en iyi kitap olan Floyd Hunter'ın kaleme aldığı *Community Power Structure* (Cemaat, İktidar,

Yapı) adlı çalışmayı unutmayalım.

Sosyologların, Arnold Hauser'ın *The Social History of Art* (Sanatın Sosyal Tarihi) adlı iki ciltlik muhteşem eserini layığınca kutlamamış olması utanç vericidir. Eşit derecede utanç verici olan bir diğer şey ise, hiçbir Amerikalı yayıncının, George Lukăcs'ın *Studies in European Realism* (Avrupa Gerçekçiliği Üzerine Çalışmalar) adlı eserini yayınlamamış olmasıdır.

Bireye dönük sosyolojik ilgiyi ortaya koyan yakın dönemde yayınlanmış pek çok kitap, psikanalitik gelenekten etkilenmiştir. Harry Stack Sullivan ve Karen Horney, büyük sezgi yetenekleri ile, küçük grupları ve sosyal yapıya dair yeterli bir görüşe sahip olmamakla birlikte genel kültürel örüntüyü ele almışlardır. *Escape From Freedom* (Özgürlükten Kaçış) adlı çalışmasında ekonomik ve dinsel kurumları, seçtikleri ve biçimlendirdikleri kişilik biçimleri ile usta bir biçimde bağlantılandıran Erich Fromm için aynı şey geçerli değildir. Freud'un çalışmalarını gerçekten oldukça etraflı bir felsefi çerçeve içine oturtan bildiğim birkaç kitaptan biri de, *The Courage To Be* (Var Olma Cesareti) adlı, Paul Tillich tarafından kaleme alınan muhteşem ve ince kitaptır.

Birey tiplerine dair son onyıllarda yazılan belki de en etkileyici kitap, iyi bir biçimde düzenlenmemiş olmasına ve hala önemli bir etkiye sahip olan yöntemin yeterince yıkıcı bir eleştirisini hedeflememesine rağmen,T.W. Adorno, Else Frenkel-Brunswik, D.J. Levinson ve R.N. Sanford tarafından kaleme alınan *The Authoritarian Personality* (Otoriteryan Kişilik) adlı çalışmadır. Leo Lowenthal ve N. Guterman tarafından kaleme alınan ve Cumhuriyetçi Parti'deki yarılma ile ilgili herhangi bir şeyi anlamak için bugün kesin olarak geniş bir biçimde okunması gereken *Prophets of Deceit* (Düzenbazlığın Peygamberleri) de yine aynı geleneğin içindedir. Psikiyatrik döngülerdeki eğilimlere sosyolojik olarak gösterilen büyük ilginin çoğu, münasip bir biçimde, Patrick Mullahy tarafından derlenen *A Study of Interpersonal Relations* (Kişilerarası İlişkiler Üzerine Bir Çalışma) adlı eserde bulunabilir.

Pek çok sosyolog, zamanımızın temel yönelimi ve tarihsel karakteri ile cesaretle yüzleşmemektedir. Bu alandaki ve ayrıntıların muazzamlığı üzerindeki gölgeleri tamamen kaldıran böylesi bir çaba, Arnold J. Toynbee'nin kaleme aldığı ve üçüncü kamptaki sos-

yologların önümüzdeki yıllarda üzerinde çalışacakları altı ciltlik *A Study of History* (Bir Tarih Çalışması) adlı eserde kendini göstermektedir. Bu eseri, Gilbert Murray'in sevimli küçük çalışması *Hellenism and the Modern World* (Helenizm ve Modern Dünya) ile, J. Muller'ın *The Uses of the Past* (Geçmişin Kullanımları) adlı değerlendirmesi ile, ve Pitrim Sorokin'in *Social Philosophies of an Age of Crisis* (Bir Kriz Çağının Sosyal Felsefeleri) adlı karşılaştırması ile birlikte okumak gerekir. Diğer yandan, Karl Löwith'in *Meaning in History* (Tarihte Anlam) ve Paul Tillich'in *The Protestant Era* (Protestan Dönem) adlı çalışmaları da, tarihsel bir zeminde çalışan sosyologlar için anahtar unsurlardır.

E.H. Carr, –BBC Üçüncü Program'a yaptığı konuşmalardan oluşan– *The New Society* (Yeni Toplum) adlı çalışmasında, modern toplumdaki temel eğilimlerin zaruri ve övgüye değer bir özet ifadesini sunmaktadır. David Riesman, kitaptan çok deneme yazmaktadır; ancak *Lonely Crowd* (Yalnız Kalabalıklar) adlı eseri üçüncü kampın içindedir. Amerikalı okurun zararına, Amerika'dan çok Almanya' da satılan bir diğer kitap ise, Fritz Sternberg'in *Capitalism and Socialism on Trial* (Kapitalizm ve Sosyalizm Yargılanıyor) adlı çalışmasıdır.

Şüphesiz ki bu kitapların her biri, bir sosyologun bir şeyler öğrenegeldiği ve diğer yandan kendini –son onyıl boyunca kuruluşlar için pazarlama araştırmaları ve yüksek matematik için diş macunu ve sabun üreten– Bilimciler'e ve –kendi olası düşünceleri hakkında itinalı bir biçimde düşünmek için sosyolojik klasiklerin metinsel bir yorumunu yapan– Büyük Teoriciler'e karşı koruduğu cinsten kitaplardır.

Bütün entelektüel zamanlarda, çalışma alanlarından herhangi biri, diğer alanların bir çeşit ortak paydası haline gelme eğilimindedir. Amerikan entelektüel yaşamında bugün, sosyoloji böylesi bir ortak payda olabilir ve her şeye rağmen, gerçekte yavaş yavaş olmaktadır da. Ancak böylesi faydalı bir gelişimin tamamen ilerler bir hale gelmesi için, teoricilerin, çalışmalarını, bir çalışma alanı ve içgörü ile ele almanın yanı sıra bir gerçeklik duygusu ile ele almaları gerekecektir. Araştırma teknisyenlerinin ise, çalışmalarını, matematiksel maharetin yanı sıra, çalışmalarının taşıdığı daha geniş anlamlara dönük daha düşünsel *(imaginative)* bir kaygı ile ele almaları

gerekecektir. Bununla birlikte her iki taraf da, hedef konuyu ıvır-zıvırlaştırmaktan ve yönteme dair haksız iddialarından vazgeçmek zorunda kalacaktır. Her iki taraf da zamanımızın gerçeklikleri ile cesaretle yüzleşmek; açık ve anlamlı bir açıklamanın üstünlüğü adına, –bazı Amerikalı tarihçilerin taşıdığı– hümanist kaygıyı kazanmak zorunda kalacaktır.

C. Wright Mills'in Yaşam Kronolojisi*

28 Ağustos 1916

Charles Wright Mills, Texas Waco'da doğdu.

1934

Dallas Teknik Lisesi'nden mezun oldu.

1934-1935

Texas Ziraat & Mekanik Koleji'nde bulundu.

Eylül 1935

Austin'deki Texas Üniversitesi'ne girdi.

Ekim 1937

Dorothy Helen Smith (Freya) ile evlendi.

1937-38

Charles D. Oldright Felsefe Bursu yardımıyla bitirme çalışmasını tamamladı.

1939

Texas Üniversitesi'nden (Phi Beta Kappa) hem sosyoloji lisans derecesini hem de felsefe master derecesini aldı.

Eylül 1939

Freya ile birlikte, bir araştırma bursu aldığı ve Wisconsin Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde doktora programına girdiği yer olan Wisconsin Madison'a hareket etti.

Yaz 1940

Freya ve Mills, '41 Şubat'ında sona ermek üzere ayrıldılar ve boşanma kararı aldılar.

---

* Mills, Kathryn (Ed.). *C.Wright Mills: Letters and Autobiographical Writings*. Ewing, NJ, USA: University of California Press, 2001.

Mart 1941

Freya ve Mills yeniden evlendiler.

Mayıs 1941

Mills, Wisconsin Üniversitesi'nde doktora ders dönemini tamamlayıp ilk araştırma dönemini geçti.

1941

Mills, College Park'taki Maryland Üniversitesi'ne doçent olarak atandı ve Freya ile birlikte Maryland Greenbelt'e hareket etti.

26 Eylül 1942

"A Sociological Account of Pragmatism: An Essay on the Sociology of Knowledge" (Pragmatizmin Sosyolojik Bir Açıklaması: Bilgi Sosyolojisinde Bir Deneme) adlı tezini tamamlamasının ardından Wisconsin Üniversitesi'nden sosyoloji doktorasını aldı.

15 Ocak 1943

Mills ve Freya'nın kızları Pamela doğdu.

1945'in başları

Mills, Maryland Üniversitesi'nden ayrılma kararı aldı ve Columbia Üniversitesi'ndeki yaz eğitiminde üstlendiği sorumluluklar ile birlikte, Columbia Uygulamalı Sosyal Araştırma Bürosu'nda *(Columbia's Bureau of Applied Social Research – BASR)* araştırma üyesi olarak ücretle çalışmaya başladı. Mills, Freya ve Pam, New York City'deki 11. Doğu Caddesi'nde bir apartman dairesine yerleştiler.

İlkbahar 1945

Amerikan Kongresi'ne ait bir çalışma için Smaller War Plants Corporation'ın özel danışmanı olarak yürüttüğü araştırma esnasında orta-ölçekli şehirleri dolaştı.

Yaz 1945

Mills ve Freya ayrıldılar ve Mills, Greenwich Village'in banliyölerinde bulunan 14. Batı Caddesi'nde bir apartman dairesine yerleşti.

1946

Hans Gerth ve Mills tarafından çevrilip yayına hazırlanan *From Max Weber: Essays in Sociology* (Max Weber: Sosyoloji Yazıları) adlı eser yayınlandı.

Ocak 1946

Mills, zamanının bir kısmını BASR'deki çalışmalarına ayırırken diğer kısmını da John Simon Guggenheim Foundation'dan gelen bir bağışla desteklenen *White Collar*'ın (Beyaz Yakalılar) gelişim halindeki el yazmaları üzerindeki çalışmalarına harcamaya başladı.

Nisan 1946

Mills, Columbia Koleji'ne sosyoloji doçenti olarak atandı. Maryland Üniversitesi'nden resmen istifa ederken BASR'deki çalışmalarına devam etti.

1946'nın ortaları

Mills, BASR'nin Emek Araştırmaları Bölümü'nün (Labor Research Division) yöneticiliğine atandı.

Şubat 1947

Mills, Columbia Koleji'nde ders vermeye başladı.

Temmuz 1947

Mills ve Freya boşandılar. Mills, Ruth Harper ile evlendi ve esas olarak Nevada ve California'yı içine alan bir kamp gezisine çıktılar.

1947

Helen Schneider'ın asistanlığı ile kaleme alınan *New Men of Power* (İktidarın Yeni İnsanları) adlı eser yayınlandı.

Yaz 1948

Mills ve Ruth, California'nın karşı-yakasındaki yerleri gezmeye çıktılar. Dönüş yolları üzerinde, Kanada Ontario'daki Temagami Gölü'nde 175 Dolar'a iki küçük ada satın aldılar.

1948'in sonları

Mills, BASR'deki görevinden resmen çekildi.

İlkbahar 1949

Mills, Chicago Üniversitesi'nde misafir sosyoloji profesörü oldu.

Yaz 1949

Mills ve Ruth, Temagami Gölü'ndeki adaların birine, bir sonraki yaz da kalacakları bir kulübe inşa ettiler.

1950

Mills, Clarence Senior ve Rose Kohn Goldsen tarafından kaleme alınan *Puerto Rican Journey: New York's Newest Mig-*

rants (Porto Riko'lunun Yolculuğu: New York'un En Yeni Göçmenleri) adlı eser yayınlandı.

1 Temmuz 1950

Mills'in Columbia'da sosyoloji doçentliğine terfi edilmesinin yürürlüğe girdiği tarih.

1951'in başları

Mills ve Ruth, New York Pomona'da eski bir çiftlik evi satın aldılar ve yeniden-inşa etmeye başladılar.

Haziran 1951

Mills ve Ruth'un New York Pomona'daki kalıcı ikametleri başladı.

1951 Yaz'ının sonları

Mills ve Ruth, California'nın karşı-yakasındaki yerlere doğru hareket ettiler ve Wisconsin Madison'daki Hans ve H.I. Gerth'i de ziyaret ettiler.

Eylül 1951

Beyaz Yakalılar yayınlandı.

İlkbahar 1953

Mills, Brandeis Üniversitesi'nde misafir insan ilişkileri profesörü oldu.

Eylül 1953

Gerth ve Mills tarafından kaleme alınan *Character and Social Structure: The Psychology of Social Institutions* (Karakter ve Sosyal Yapı: Sosyal Kurumların Psikolojisi) adlı eser yayınlandı.

Yaz 1954

Mills ve Ruth, karşı-yakadaki yerlerde gezmeye devam ederlerken, California Pasifik Kayalıkları'ndaki Huntington Hartford Foundation'ın desteklediği bir araştırma olan *The Power Elite* (İktidar Seçkinleri) üzerinde çalışmaya başladılar.

1954-55

Mills, New York City'deki William Alanson White Psikiyatri Enstitüsü'nde konferans verdi.

14 Temmuz 1955

Mills ve Ruth'un kızları Kathryn doğdu.

Ocak 1956

Mills, Münih'teki bir BMW fabrikasında motosiklet mekaniği hakkında bilgi edinmek üzere, ilk kez Avrupa'yı ziyaret etti.

Nisan 1956

İktidar Seçkinleri yayınlandı.

1 Temmuz 1956

Mills'in Columbia Koleji'nde sosyoloji profesörlüğüne terfi edilmesinin yürürlüğe girdiği tarih.

1956-57

Mills, Ruth ve Katie, Mills'in Kopenhag Üniversitesi'nde Fullbright bursuyla öğretim üyesi olduğu Kopenhag'a doğru hareket ettiler. Mills ve Ruth, ve bazen de Katie, Avrupa'yı baştan başa dolaştılar. Mills, yalnız başına İngiltere ve Norveç'e, Ralph Miliband'la birlikte de Polonya'ya gitti.

Aralık 1957

Mills ve Ruth ayrıldılar. Mills tek başına, Columbia Üniversitesi tarafından New York City'de kiralanan bir apartman dairesine yerleşti.

1957

The Causes of World War Three (Üçüncü Dünya Savaşı'nın Sebepleri) yayınlandı.

1959'un başları

The Sociological Imagination (Toplumbilimsel Düşün) yayınlandı.

Mayıs 1959

Ruth, Mills'ten boşandı.

Haziran 1959

Mills, Yaroslava Surmach ile evlendi ve Katie ile birlikte New York Rockland Country'deki yeni eve taşındılar. Mills, evin düzenlenmesine ve kurulmasına yardım etti.

Eylül 1959

Mills, İtalya Stresa'da yapılan uluslararası bir sosyoloji konferansına katıldı. Ardından Yara ile, Avusturya, Münih ve Londra'yı içine alan bir tura çıktı.

Ocak-Mart 1960

Mills, Yara ve Katie ile birlikte Mexico Cuernavaca'da yaşarken, Mexico Üniversitesi'nde Marksizm üzerine bir seminer verdi.

20 Nisan-20 Mayıs 1960

Mills, *İktidar Seçkinleri*'nin Rusça çevirisini yapan yayıncının

daveti üzerine, Kopenhag ve Londra'da duracağı Sovyetler Birliği gezisine çıktı. Sovyet profesörleri ile görüştü ve "Contacting the Enemy: Tovarich" (Düşmanla Temas: Yoldaş) adlı çalışması için materyal topladı.

19 Haziran 1960

Mills ve Yaroslava'nın oğlu Nicolas Charles doğdu.

8-24 Ağustos 1960

Mills, Küba'yı ziyaret etti. Fidel Castro, Che Guevara ve birçok insanla görüştü.

Kasım 1960

Listen, Yankee: The Revolution in Cuba (Dinle Yankee: Küba' da Devrim) yayınlandı.

Aralık 1960

Harper's Magazine, *Dinle Yankee*'den alınmış pasajlara dayanan bir makalenin öyküsünü röportaj olarak yayınladı.

1960'ın sonları

Mills, Küba Devrimi'ni savunmasına karşılık olarak, en azından bir kere ölüm tehdidine maruz kaldı.

Kasım 1960

Mills, Küba'ya yönelik ABD politikası konusunda ulusal kanalda A.A. Berle Jr. ile tartışacağı programdan bir ya da iki gün önce büyük bir kalp krizi geçirdi.

Ocak 1961

Mills'e ve *Dinle Yankee*'nin yayıncısına, bazı Kübalı işadamları hakkında iftiraya dayalı yorumlar yaptıkları iddiasıyla, 25 milyon dolar tazminat istenen bir dava açıldı.

Nisan-Ağustos 1961

Mills, Yara, Kate ve Nik, Londra'yı ziyaret ettiler ve özellikle İsviçre'yi ve Mills'in kalp hastaları için açılmış özel bir kliniğe yatmayı düşündüğü ama sonra vazgeçtiği Sovyetler Birliği'ni içine alan bir Avrupa turuna çıktılar.

Eylül-Aralık 1961

Mills'ler, İngiltere'ye kalıcı olarak taşınmayı düşündüklerinden Londra'ya geri döndüler. Bu arada bir ay, Haut de Cagnes'de (Cagnes-sur-Mer, Fransa) Swados ailesinin yanındaki bir apartman dairesinde kaldılar.

27 Ocak 1962

Mills'ler, New York West Nyack'a geri döndüler.

20 Mart 1962

Mills, evinde geçirdiği bir kalp krizi sonucu öldü.

Mart sonu-Nisan başı 1962

Mills'in Marksizm'e dönük eleştirel değerlendirmesi olan *The Marxists* (Marksistler) yayınlandı.

C. Wright Mills'in Eserleri*

Kitap ve Kitapçıklar

1942

A Sociological Account of Pragmatism. Doktora tezi. Wisconsin Üniversitesi Kütüphanesi.

1946

Small Business and Civic Welfare (Melville J. Ulmer'in asistanlığı ile), Washington D.C.: Smaller War Plants Corporation, United States Senate. (53 sayfa)

1947

The New Men of Power: America's Labor Leaders (Helen Schneider'ın asistanlığı ile), New York: Harcourt, Brace & Company. (323 sayfa)

1950

The Puerto Rican Journey: New York's Newest Migrants (Clarence Senior ve Rose K. Goldsen ile birlikte), New York: Oxford University Press. (378 sayfa)

1951

White Collar: The American Middle Classes. New York: Oxford University Press. (378 sayfa)

1952

Character and Social Structure: The Psychology of Social Institutions (H. H. Gerth ile birlikte), New York: Harcourt, Brace & Company. (490 sayfa)

---

* *Power, Politics and People: The Collected Essays of C. Wright Mills* (ed. Irving Louis Horowitz), Oxford University Press, 1963: New York

1954

Mass Society and Liberal Education, Chicago: Center for the Study of Liberal Education for Adults. (17 sayfa)

1956

The Power Elite, New York: Oxford University Press. (423 sayfa) [Türkçesi: İktidar Seçkinleri, çev. Ünsal Oskay, 1974, Ankara: Bilgi]

1958

The Causes of World War Three, New York: Simon & Schuster. (172 sayfa)

1959

The Sociological Imagination, New York: Oxford University Press. (234 sayfa) [Türkçesi: Toplumbilimsel Düşün, çev. Ünsal Oskay, 2000, İstanbul: Der]

1960

Listen Yankee: The Revolution in Cuba. New York: McGraw Hill Book Company. (192 sayfa) [Türkçesi: Dinle Yankee, çev. İnci Özgüden ve Doğan Özgüden, 1969, İstanbul: Ant]

1962

The Marxists, New York: Dell Publishing Company. (480 sayfa) [Türkçesi: Marksistler, çev. T. Hasan, 1966, İstanbul: Ağaoğlu]

1963

Power, Politics and People: The Collected Essays of C. Wright Mills (ed. Irving Louis Horowitz), New York: Oxford University Press.

1964

Sociology and Pragmatism: The Higher Learning in America, New York: Oxford University Press. (475 sayfa) [Mills'in doktora tezinin, I. L. Horowitz tarafından yapılan revizyonu]

Çeviriler

1944

Class, Status, Party (Almanca'dan çeviri ve edisyon H.H. Gerth ile birlikte), Politics, Cilt I, No. 3 (Ekim 1944), s. 271-278.

1946

From Max Weber: Essays in Sociology (Almanca'dan çeviri ve edisyon H.H. Gerth ile birlikte), New York: Oxford University Press;

London: Routledge & Kegan Ltd. (490 sayfa) [Türkçesi: Max Weber: Sosyoloji Yazıları, çev. Taha Parla, 2003 (5. Baskı), İstanbul: İletişim]

Makaleler

1939

"Language, Logic, and Culture", *American Sociological Review*, Cilt IV, No. 5 (Ekim 1939).

1940

"Methodological Consequences of the Sociology of Knowledge", *American Journal of Sociology*, cilt XLVI, No. 3 (Kasım 1940).

1940

"Situated Actions and Vocabularies of Motive", *American Sociological Review*, Cilt V, No. 6 (Aralık 1940).

1940

"The Language and Ideas of Ancient China: Marcel Granet's Contribution to the Sociology of Knowledge", *Wisconsin Üniversitesi Sosyoloji Bölümü*.

1942

"A Marx for the Managers" (H.H. Gerth ile birlikte), *Ethics: An International Journal of Legal, Political and Social Thought*, Cilt 52, No. 2 (Ocak 1942).

1942

"Collectivism and the Mixed-Up Economy", *The New Leader* (19 Aralık 1942).

1943

"The Case for the Coal Miners", *The New Republic* (24 Mayıs 1943).

"The Sailor, The Sex Market, and the Mexican", *The New Leader* (26 Haziran 1943).

"The Professional Ideology of Social Pathologists", *American Journal of Sociology*, Cilt XLIX, No. 2 (Eylül 1943).

1944

"The Powerless People: The Role of the Intellectual in Society", *Politics*, Cilt I, No. 3 (Nisan 1944).

1945

"The Conscription of America", *Common Sense* (Nisan 1945).

"The Trade Union Leader: A Collective Portrait" (Mildred Atkinson'ın asistanlığı ile), *Public Opinion Quarterly*, Cilt 9, No. 2 (Yaz 1945).

"What Women Think of United States Highway 36 Plan", *Sunday Herald & Review – Decatur, Illinois* (25 Kasım 1945).

"The American Business Elite: A Collective Portrait", *The Journal of Economic History*, Cilt 4, No. 4, İlave V (Aralık 1945).

"A Who's What of Union Leadership", *Labor and Nation*, Cilt I (Aralık 1945).

1946

"Who Are Our Labor Leaders", *Read.* (Şubat 1946).

"The Politics of Skill", *Labor and Nation*, Cilt II (Haziran-Temmuz 1946).

"What Research Can Do For Labor", *Labor and Nation*, Cilt II (Haziran-Temmuz 1946).

"The Competitive Personality", *Partisan Review*, Cilt 13, No. 4 (Eylül-Ekim 1946).

"The Middle Classes in Middle-Sized Cities", *American Sociological Review*, Cilt 11, No. 5 (Ekim 1946).

"What the People Think: Review of Selected Opinion Polls" (Hazel Gaudet ile birlikte), *Labor and Nation*, Cilt II (Kasım-Aralık 1946).

1947

"The Theories of Edward Westermarck", *History and Social Thought*, ed. Harry Elmer Barnes, Chicago Press, 1947.

"The People in the Unions" (Thelma Ehrlich ile birlikte), *Labor and Nation*, Cilt III (Ocak-Şubat 1947).

"What the People Think: Anti-Labor Legislation" (Hazel Graudet Erskine ile birlikte), *Labor and Nation*, Cil III (Mart-Nisan 1947).

"Five Publics the Polls Don't Catch", *Labor and Nation*, Cilt III (Mayıs-Haziran 1947).

"The Political Complexion of Union Leadership" (Helen Schneider ile birlikte), *Labor and Nation*, Cilt III (Temmuz-Ağustos 1947).

"What Chances of Organic Trade Union Unity?" (Helen Schneider ile birlikte), *Labor and Nation*, Cilt III (Eylül-Ekim 1947).

1948

"Grass-Roots Union With Ideas: The Auto Workers – Something New in American Labor", *Commentary*, Cilt 20, No. 3 (Mart 1948).

"What Kind of Men Run Our Trade Unions Today?", *New York Star* (5 Eylül 1948).

"The Contributions of Sociology to Industrial Relations", *Proceedings of the First Annual Conference of the Industrial Relations Research Association*, ed. Milton Derber, Urbana: The Association (Aralık 1948).

1949

"Notes on White Collar Unionism", *Labor and Nation*, Cilt V (Mart-Nisan, 1949).

"Dogmatic Indecision", (Reply to Mark Starr's review of N. M. of P.) *Labor Zionist* (15 Nisan 1949).

"White Collar Unionism: Labor and Democracy", *Labor and Nation*, Vol. V (Mayıs-Haziran 1949).

1951

"Leaders of the Unions", (Helen S. Dinnerman ile birlikte), *House of Labor*, ed. J.B.S. Hardman ve Maurice F. Neufeld, New York: Prentice-Hall Publishers, 1951.

"People in the Unions" (Thelma E. Anderson ile birlikte), *House of Labor*, ed. J.B.S. Hardman ve Maurice F. Neufeld, New York: Prentice-Hall Publishers, 1951.

"No Mean-Sized Opportunity", *House of Labor*, ed. J.B.S. Hardman ve Maurice F. Neufeld, New York: Prentice-Hall Publishers, 1951.

1952

"Liberal Values in the Modern World: The Relevance of 19th Century Liberalism Today", *Anvil and Student Partisan* (Kış 1952).

"A Look at the White Collar", *Office Management Series* (Electronics in the Office: Problems and Prospects), No. 131, New York: American Management Association (1952).

"Commentary on Our Culture and Our Country", *Partisan Review*, Cilt 19, No. 4 (Temmuz-Ağustos 1952).

"Plain Talk on Fancy Sex: A Peek at Public Morality", *New York Journal American-International News Service Syndicate* (31 Ağustos 1952).

"La gauche Americaine: Savoir Attendre", *Esprit.*, Cilt 20 (Kasım 1952).

1953

"Two Styles of Research in Current Social Studies", *Philosophy of Science*, Cilt 20, No. 4 (Ekim 1953).

"Leisure and the Whole Man" (New York Herald Tribune Forum'da konuşma), *New York Herald Tribune* (25 Ekim 1953).

1954

"The Conservative Mood", *Dissent*, Cilt I, No. 1 (Kış 1954).

"The Unity of Work and Leisure", *Journal of the National Association of Deans of Women* (Ocak 1954).

"IBM Plus Reality Plus Humanism = Sociology", *Saturday Review of Literature* (1 Mayıs 1954).

"Are We Losing Our Sense of Belonging?", *Food For Thought. Publication of the Canadian Association for Adult Education* (Eylül-Ekim).

1955

"On Knowledge and Power", *Dissent*, Cilt II, No. 3 (Yaz 1955).

1956

"Amerika og Kampen om den europaeiske Kultur", *Berlingske Tidende* (Kopenhag, Danimarka), (28 Kasım 1956).

"Amerikanismen og de intellektuelles ansvar", *Berlingske Tidende* (Kopenhag, Danimarka), (1 Aralık 1956).

1957

"The Power Elite: Comment on Criticism", *Dissent*, Cilt V, No. 1 (Kış 1957).

"Sobre Los Altos Circulos", *La Gaceta* (Meksika), Ekim 1957.

"Program for Peace", *The Nation* (7 Aralık 1957).

"The Power Elite: Military, Economic, and Political", *Problems of Power in American Democracy*, ed. Arthur Kornhauser, Detroit: Wayne State University Press, 1957.

1958

"The Complacent Young Men: Reasons for Anger", *Anvil and Student Partisan*, Cilt IX, No. 1 (Mart 1958).

"A Pagan Sermon to Christian Clergy", *The Nation* (8 Mart 1958).

"The Structure of Power in American Society", *The British Journal of Sociology*, Cilt IX, No. 1 (Mart 1958).

"Psychology and Social Science", *Monthly Review*, Cilt 10, No. 6 (Ekim 1958).

"The Man in the Middle: The Designer", *Industrial Design* (Kasım 1958).

1959

"On Intellectual Craftsmanship", *Symposium on Sociological Theory*, ed. Llewellyn Gross, Evanston, Ill.: Row, Peterson and Company, 1959.

"Crackpot Realism", *Fellowship*, Cilt 25, No. 1 (1 Ocak 1959).

"Culture and Politics: The Fourth Epoch", *The Listener*, Cilt LXI, No. 1563 (12 Mart 1959).

"The Cultural Apparatus", *The Listener*, Cilt LXI, No. 1565 (26 Mart 1959).

"The Decline of the Left", *The Listener*, Cilt LXI, No. 1566 (2 Nisan 1959).

"The Intellectuals' Last Chance", *Esquire Magazine* (Ekim 1959).

"The History Makers", *Social Progress* (Ekim 1959).

1960

"The Balance of Blame: Further Notes on the Strategic Causes of World War III", *The Nation*, Cilt 190, No. 25 (18 Haziran 1960).

"The Theory of Balance", *Politics 1960*, ed. Francis M. Carney ve H. Frank Way Jr., San Francisco: Wadsworth Publishing Company, 1960.

"Letter to the New Left", *New Left Review*, No. 5 (Eylül-Ekim 1960).

"Listen, Yankee: The Cuban Case Against the United States", *Harper's Magazine*, Cilt 222, No. 1327 (Aralık 1960).

"On Latin America, the Left and the U.S.", *Evergreen Review*, No. 16 (Ocak 1961).

1961

"Modest Proposals for Patriotic Americans" (Saul Landau ile birlikte), *The Tribune* (of London), 19 Mayıs 1961.

"The Power Elite: The Higher Circles", *Readings in Sociology: Sources and Comment*, ed. John F. Cuber ve Peggy B. Harroff, New York: Appleton-Century-Crofts, Inc., 1962.

Bilimsel bilginin kendi üzerine kendi "bilimsel" araçlarıyla eğilmesi, yani bizzat kendi kendini "bilimsel" olarak masaya yatırması, hele ki söz konusu olan sosyal bilimler ise, başlı başına bir paradokstur; zira bilimsel bilginin sorunsallaştırılması, tam da o sorun(sal)laştırılmış bilimsel bilginin önkabulleri aracılığıyla yapılacaktır. Paradoks, bilimin kendisini, kendi içinden kavramaya çalışmasındadır.

Öte yandan, söz konusu paradoks, relativist (anti-pozitivist) bir bilgi (bilim) sosyolojisi geleneği içinden de çözümlenmeye çalışılabilir. Bu bakış içinde bilimsel bilgi, ve onun üretildiği akademi, kendi üzerine eğilirken kendi içine düşer; dillerin kıyaslanamazlığı ve birbirine tercüme edilemezliği anlayışının sonucu, 'sosyal' bir birim olarak tanımlanan akademi, *toplumsallığını* yitirir. Bilimsel bilginin, toplumsal yaşamda, onu üreten cemaatin niyet ve amaçlarını aşan bir rol oynaması, karmaşık bir toplumsal işbölümüne işaret etmektedir oysa ki. Bilgi sosyolojisindeki relativizm, bu noktada, akademinin akademi-içi eleştirisi olma anlamında bir tür otizmle maluldür.

C. Wright Mills, otoyol gibi gözüken bu çıkmazların dışında bir sosyal bilimsel düşünüm geleneğinin ipuçlarını verir bize. Bu, bilimsel bilgiyi, üretim süreci de dahil, toplumsal ve tarihsel süreçlerle bağlantılandırma girişimidir. Böylesi bir girişim, Mills'te, bir yanıyla, dil üzerinden şekillenen bir sosyal zihin teorisine açılır; diğer yanıyla ise, yapısal ve politik-kurumsal bir çözümlemeye işaret eder.

Dolayısıyla bu derleme, Türkçe okuru, Mills'in bilgi sosyolojisine, bilimin epistemolojik ve özellikle politik-kurumsal doğasına, özetle bilimin ve bilimsel bilginin tarihsel-toplumsal karakterine dair görüşleri ile yeniden buluşturmayı ve sosyal bilimin "ne"liğine dair tartışmalardaki olmazsa olmaz yerini vurgulamayı amaçlamaktadır.

[paragraf yayınevi]
genel dağıtım Ekin Kitapçılık [0312 425 78 02]

ISBN 975-6134-16-X
9 799756 134169